

PROF. DR. ALTAN AKI

PROF. DR. ISIK AYSEMIK

DOÇ. DR. TÜRKAN ULUSU

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

85118

İLKÖĞRETİM OKULLARININ PROGRAM
ARAŞTIRMASI ve ESKİ OKULLARIN YENİ
PROGRAMA FİZİKSEL ADAPTASYONUNUN
SAĞLANMASI

Mimar Dilşad YANGILI

F.E.B. Mimari Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Altan AKI

85118

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İSTANBUL, 1999

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ŞEKİL LİSTESİ.....	I
ÇİZELGE LİSTESİ.....	II
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
1. GİRİŞ.....	1
2. KONUNUN TANITILMASI, AMACI.....	2
3. İLKÖĞRETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	3
3.1. M.Ö. 3000 Yılından Bugüne İlköğretimin Tarihsel Gelişimi.....	3
3.2. Türklerde Eğitim	4
3.3. Osmanlı Sıbyan Mektebinde Derslik.....	6
3.4. Eğitim Programları.....	8
3.5. Osmanlı İlköğretim Yapılarından Örnekler ve Plan Açıklaması	14
3.5.1. Sıbyan Mektebinde Planlama.....	19
3.6. Cumhuriyet Devrinde İlköğretim.....	22
3.7. İlköğretimin Amaçları.....	24
3.8. Nicelik Bakımından Okullaşma.....	27
4. GÜNÜMÜZDE İLKÖĞRETİM SORUNU.....	29
4.1. Sekiz Yıllık İlköğretim Sorunu	29
4.1.1. Taşınabilir İlköğretimin Uygulanması.....	29
4.1.2. İlköğretimde Sayısal Gelişmeler.....	30
4.2. Sekiz Yıllık İlköğretimin Amaçları.....	30
4.3. Temel Varsayımlar.....	31
4.4. Okul Mimarisini Etkilemeleri Bakımından Uzmanlarından Çağımızın Eğitim Sorunları İle İlgili Görüşleri.....	32
4.4.1. Henrich Pestallozzi.....	33
4.4.2. Friedrich Frobel.....	33
4.4.3. Maria Montessori.....	33
4.4.4. Rudolf Steiner.....	34
4.4.5. John Dewey.....	34

5.	8 YILLIK İLKÖĞRETİM OKULLARININ PROGRAM AÇILIMI VE TASARIM SORUNLARI.....	36
5.1.	Arsa Seçimi.....	36
5.1.1.	Yer Seçimi.....	36
5.1.2.	Topoğrafya.....	37
5.1.3.	Doğal Kaynakları Koruma.....	37
5.1.4.	İklim.....	37
5.1.5.	Doğal Aydınlatma.....	38
5.1.6.	Görünüm.....	38
5.1.7.	Taşlık ve Sulak Alanlar.....	38
5.1.8.	Saha Büyüklüğü ve Yer Seçimi.....	38
5.2.	Bahçe ve Çevre Düzenleme.....	39
5.2.1.	Peyzaj.....	39
5.2.2.	Güvenlik Çiti.....	39
5.3.	Araç ve Yaya Hareketleri.....	39
5.3.1.	Araç Yolu.....	39
5.3.2.	Otopark Tesisleri.....	39
5.3.3.	Kaldırımlar.....	40
5.3.4.	Engellilerin Erişilebilirliği.....	40
5.4.	İlköğretim Okul Mekanları.....	40
5.4.1.	İlköğretim Binası Girişi.....	41
5.4.2.	Okul Öncesi Mekanları.....	42
5.4.2.1	Etkinlik Alanları.....	44
5.4.2.2.	Öğretmenler Odası.....	46
5.4.3.	İlköğretim Okulu Derslikleri.....	46
5.4.3.1	Derslikler.....	46
5.4.3.2.	Sabit Derslikler.....	46
5.4.3.3.	Branş Derslikleri.....	47
5.4.3.4.	Genel Derslikler.....	47
5.4.3.5.	Uygulama Derslikleri.....	47
5.4.3.4.1.	Fen Laboratuvarı.....	47
5.4.3.5.2.	Bilgisayar Dersliği.....	48
5.4.3.4.3.	Proje Stüdyosu.....	48
5.4.3.5.4.	Resim Dersliği.....	48

5.4.3.5.5.	Müzik Dersliği.....	48
5.4.3.5.6.	Kitaplık.....	49
5.5.	İdari Bölüm.....	49
5.5.1.	Müdür Odası.....	49
5.5.2.	Sekreter Odası.....	49
5.5.3.	Genel ve İdari Ofisler.....	49
5.5.4.	Öğretmenler Odası.....	49
5.6.	Okul ve Çevre Ortak Kullanımı.....	50
5.6.1.	Grup Çalışma Odası.....	50
5.6.2.	Çok Amaçlı Salon.....	50
5.6.3.	İşlikler.....	50
5.6.4.	Spor Salonu.....	50
5.6.5.	Kütüphane (Kaynak Merkezi).....	51
5.6.6.	İlk Yardım Odası.....	51
5.6.7.	Rehberlik Servisi.....	52
5.6.8.	Kantin.....	52
5.6.9.	Çay Ocağı.....	52
5.6.10.	Kırtasiye.....	52
5.7.	Destek Birimler.....	53
5.7.1.	Genel Depo.....	53
5.7.2.	Hizmetli Soyunma.....	53
5.7.3.	Temizlik Odası.....	53
5.7.4.	Teknisyen Odası.....	53
5.7.5.	Teknik Servisler.....	53
5.8.	Dolaşım Alanları (Sirkülasyon Alanları).....	53
5.8.1.	Koridorlar.....	53
5.8.2.	Tuvaletler.....	54
5.9.	Kırsal Kesim İlköğretim Okullarında Ek Mekan İhtiyacı.....	54
5.10.	Plan Anlayışı ve Çözümler.....	54
5.10.1.	Esneklik Anlayışı.....	55
5.10.2.	Büyüyebilme Kolaylığı.....	55
5.10.3.	Değişebilme Kolaylığı.....	55
5.10.4.	Tadilat Kolaylığı.....	56
5.11.	Tek Katlı veya Çok Katlı Okul Yapıları.....	56

5.12.	Fiziksel Çevre Koşulları.....	57
5.12.1.	İklim ve İlköğretim Planlaması.....	57
5.12.1.1.	Ilıman Bölge.....	58
5.12.1.2.	Serin Bölge.....	58
5.12.1.3.	Sıcak Kuru Bölge.....	59
5.12.1.4.	Sıcak Nemli Bölge.....	59
5.12.2.	Sınıflarda Işık Kontrolü.....	60
5.12.3.	Sınıflarda Güneş Kontrolü.....	61
5.12.4.	Sınıfların Havalandırılması.....	62
5.12.5.	Sınıfların Isıtılması.....	64
5.12.6.	Sınıflarda Akustik Kontrol.....	65
5.12.7.	Sınıflarda Renk Kompozisyonu.....	67
6.	SONUÇLAR. MEVCUT İLKOKULLARIN, 8 YILLIK KESİNTİSİZ İLKÖĞRETİM OKULLARINA FİZİKSEL ADAPTASYONUNUN SAĞLANMASI SORUNU.....	68
	KAYNAKLAR.....	70
EKLER 1.	Konu ile İlgili Seçilmiş Örnekler.....	72
	Sabri TAŞKIN İlköğretim Okulu.....	72
	Hüseyin Saim EKİM İlköğretim Okulu.....	72
	Emine Hasan AYTAÇMAN İlköğretim Okulu.....	73
EKLER 2.	İlköğretim Okulları Mimari İhtiyaç Programı.....	76
	1 Şubeli İlköğretim Okulları Mimari İhtiyaç Programı.....	77
	2 Şubeli İlköğretim Okulları Mimari İhtiyaç Programı.....	80
	3 Şubeli İlköğretim Okulları Mimari İhtiyaç Programı.....	83
	4 Şubeli İlköğretim Okulları Mimari İhtiyaç Programı.....	86
	5 Şubeli İlköğretim Okulları Mimari İhtiyaç Programı.....	88
	1-5 Şubeli İlköğretim Okulları Toplam İnşaat Alanı.....	92
EKLER 3.	İlköğretim Okulları Mobilya, Ekipman ve Malzeme Listesi.....	93
	ÖZGEÇMİŞ.....	109

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1.	Mezopotamya' da Mari Sarayında bulunan derslik planı.....	3
Şekil 3.2.	Osmanlı Sıbyan Mektebin'de derslik.....	6
Şekil 3.3.	Süleymaniye Külliyesi vaziyet planı.....	15
Şekil 3.4.	Damat İbrahim Paşa Külliyesi (Nevşehir).....	16
Şekil 3.5.	Süleymaniye Külliyesi Sıbyan Mektebi planı.....	17
Şekil 3.6.	Köşe Sıbyan Mektepleri vaziyet planları.....	19
Şekil 3.7.	Recai Mehmet Efendi Sıbyan Mektebi kat planları.....	21
Şekil 5.1.	Sınıfların Havalandırılması.....	62

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 3.1.	Yıllara Göre İlkokul Öğrenci ve Öğretmen Sayıları Artışı.....	28
Çizelge 3.2.	90-91 ve 95-96 Yılları Öğrenci-Öğretmen-Okul Sayıları.....	28
Çizelge 4.1.	Yıllara ve Kademelerine Göre Öğrenci ve Okullaşma Oranı.....	30

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1.	Sabri Taşkın İlköğretim okulu.....	74
Fotoğraf 2.	Hüseyin Saim Ekim İlköğretim okulu.....	75
Fotoğraf 3.	Emine Hasan Aytaçman İlköğretim okulu.....	75

ÖNSÖZ

Bu kısa araştırmamızla, ilköğretim konusunun 8 yıllık ilköğretim yapılarına ve onların projelendirilmesine yardımcı olmak istedik. Böylece ileride yapılacak çalışmalara ışık tutmayı amaçladık. 8 yıllık kesintisiz eğitimin tanınması, bilinmesi gelecek nesillerimizi daha iyi yetiştirme açısından çok önemlidir. Ulusumuzun geleceğinin daha iyi şekillendirilmesi; ve böylece çağdaş medeniyet seviyesini yakalama çabalarına temel teşkil edecek eğitim çalışmasının gerçekleşeceği okul binalarını oluşturmak için yapılacak mimari çalışmaya yardımcı olmayı önemli bir mesleki görev olarak görmekteyiz.

Bu çalışmalarında bana rehberlik eden kıymetli bilgi ve mesailerini esirgemeyen değerli hocam *Sayın Prof. Dr. Altan AKI* 'ya minnet ve şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca çalışmalarım sırasında büyük desteğini gördüğüm, eğitimci olan annem Gürsel YANGILI'ya ve babam Mehmet YANGILI'ya teşekkür ederim.

DİLŞAD YANGILI

ÖZET

İnsanoğlunun yeryüzünde varoluşundan itibaren eğitim ve öğretim onun yaşantısının önemli bir bölümü haline gelmiştir. İnsanlar toplu yaşamada ilerledikçe bireysel eğitimden teşkilatlı eğitime doğru bir ilerlemede bulunmuş olup, bu ilerleme süreci günümüzde okullaşmayı eğitim ve öğretime eşdeğer hale getirmiştir.

Okul mekanları eğitim ve öğretim programlarına paralel olarak gelişmiştir. İkel programlara basit okul mekanları cevap verirken, günümüzde modern eğitim programlarına, modern okul mekanları oluşturulmaktadır. Eğitim giderleri göçebe ve aşiret halinde yaşayan küçük toplumlarda varlıklı kişilerce karşılanırken günümüzde bu ihtiyaçlar, devletlerin bütçelerinde önemli yer tutmaktadır.

Ulusumuzun eğitim geçmişi en eski uluslarla beraber beş bin yıllık bir tarih süreci içinde yer alır. İlk çağ Orta Asya Türk devletlerinde genel kültür ve töre eğitimi yaşlı ve tecrübeli bilgiler tarafından verilir. Göktürk ve Uygur alfabesi Türklerde eğitim sisteminin önemli birer kanıtıdır. Anadolu Türklüğünde ise günümüze kadar ayakta kalan eserler eğitimin sıbyan mektepleri ile başladığını, Rüşdiye, İdadi, Sultani, Medrese, Darul Fünun ve üniversiteler ile devam ettiğini göstermektedir.

Çağımızda ileri uluslar en büyük yatırımı insanına yapmaktadır. Modern insan çağın en son teknolojisinden yararlanan insandır. Ülkemiz eğitiminde bu yönü ile ilköğretimin sekiz yıla çıkarılması, kaliteli insan yetiştirme ihtiyacındandır.

Ülkemizin son yıllardaki en önemli sorunları arasında yer alan sekiz yıllık ilköğretim uygulamasında beş yıllık ilköğretimin sekiz yıla çıkarılması ile program uygulama, okul mekanlarının yetersizliği önemli birer sorun olarak devam etmektedir. Bu sorunlar, mevcut ilkokulların birtakım fiziksel değişikliklerle sekiz yıllık programa adaptasyonu, ya da yeniden okul mekanları yapımı ile çözülebilir. Kısa süreli ve geçici çözüm ise, Taşınabilir Eğitim olabilir. Ülkemizde yerleşim birimleri ve nüfusa paralel olarak yapılacak imar planlarında, okul binaları da ileriye dönük olarak düşünülmeli, çok amaçlı kolay değişebilir, esneklik özelliği olan, büyüye bilme kolaylığına sahip binalar yapılmalıdır.

ABSTRACT

From the very beginning of mankind, education and training has been the most important part of his life . It is a fact that; as soon as he has started living as communities, he made a visible change from self education to organized education and schools became as important as education and training.

School spaces are developed parallel to the education and training programmes. Although simple school spaces can be available for primitive programmes, today it is necessary to build modern education programmes. On the other hand; in small communities such as nomads and tribes, the education expenditures have become the very important part of National Budgets.

The history of our education goes back to almost five thousand years. In antiquity Middle - Asia Turkish States cultural and traditional education was given by old and experienced wise man. Göktürk and Uygur Alphabets are the important evidences of Turkish Education Systems. Traces remained from Anatolian States show that education has been started with Sibyan Schools and continued by Rüşdiye, İdadi, Sultani, Medrese, Darul Fünun and universities.

In this century, developed countries make the greatest investment on human beings. We know that, modern societies use the latest technologies of our century. And in order to have qualified brains it is necessary to raise our primary education to 8 year.

8 year primary education has been one of the most important problems, in the last few year. Because of the madequacy of school spaces, raising the 5 year primary education to 8 year and applying the programme, still remain as the primary problem. These problems can be solved by the adaptation of present schools to 8 year primary education by making necessary physical changes or building new school spaces. Meanwhile, a temporary and current solution might be Transport Education. While designing city plannings parallel to population and settlement, it is necessary to consider the schools in wide spectrum. School buildings must be multi-purposed, flexible and easily enlarged.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

İnsanın, ilkçağlardaki mağara yaşantısından günümüz modern yaşantısına kadar gösterdiği ilerleme eğitim sayesinde olmuştur. Bu nedenle, eğitim tarihi, insanlık tarihiyle aynıdır. Toplum yapılarındaki farklılıklardan oluşan eğitimdeki ufak tefek ayrılıklar dikkate alınmaz ise, uygar toplumlarda eğitim genel hatlarıyla aynı özellikleri göstermektedir.

Tarih boyunca daima uygar toplumlar arasında bulunan Türk Milletini de bu gözle incelemek gerekir. Çağımızda eğitim okulla özdeşleşmiştir. Eğitimin adresi okuldur.

İnsanın eğitimi, doğumu ile başlar ve ölümüne kadar devam eder. Bu eğitimde en önemli bilgilerin edinildiği zaman okul çağı eğitimidir. Okul çağı eğitiminin en önemli kısmı da ilköğretimdir. İlköğretim okul binaları kendine özgü eğitim programlarının verildiği ve amaçlanan bilgilerin kavratıldığı bir mekan olarak ayrı bir önem taşımaktadır.

İlköğretim okul mekanlarının çağdaş ve bilgili insan yetiştirmeye yararlı olacak programların uygulanabildiği mimari özellikleri olması kaçınılmazdır.

Mimarinin, eğitime büyük bir hizmeti olarak gördüğüm için, 8 yıllık ilköğretim okullarını, yüksek lisans tezime konu edindim.

BÖLÜM 2

2. KONUNUN TANITILMASI, AMACI

Eğitim öğretim M.Ö. 2000 yılından beri toplumları ilgilendiren önemli bir konudur.

İleri ülkeler gelişen teknolojinin buluşlarına, vatandaşlarını uydurma ihtiyacı duymuşlardır. Bu nedenle bu ülkeler vatandaşlarının eğitim seviyelerini yükseltmeye çalışmışlardır.

Karmaşıklaşan toplum yaşantısına uyum sağlayabilmek için insanların daha çok eğitim almaları gerekmiştir. Bu da, ülkeleri, eğitimin elden geldiğince uzun süre olmasına yöneltmiştir. Kısaca toplumlar geliştikçe, bireylerine sağladıkları eğitimin süresi de uzamaktadır.

Çağın gelişmelerini anlamak ve sorunlarına çözüm üretmek gerekir. Yani kültürel değerleri geliştirmek ve toplum katılımını sağlamak için de sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesi gerekli olmuştur. Sekiz yıllık zorunlu eğitim 16 Ağustos 1997 tarihinde yürürlüğe giren 4306 sayılı kanun ile yasallaşmıştır. “Kesintisiz sekiz yıllık zorunlu eğitim” 1997-1998 öğretim yılında tüm ülkede uygulanmaya başlanmıştır.

Ülkemizde, mevcut okullar 5 yıllık eğitime göre düzenlenmiştir. Günümüzde 8 yıllık eğitim programları farklı olduğundan, eski okullara eklemeler yapmak veya gelişmekte olan bölgelere, programa uygun ve çevreye uyumlu yeni ilköğretim okulları yapımı gerekecektir.

Araştırmanın amacı iki ana bölümde düşünülecektir;

1) Mevcut 5 yıllık okulların; eklemeler, fiziksel adaptasyonlar ile fonksiyon açısından 8 yıllık eğitim okullarına dönüşümünü doğru bir biçimde sağlamak.

2) Yeni programlarla planlanacak, 8 yıllık eğitim okullarının tasarım ilkelerinin doğru saptanmasına esas oluşturacak bir döküman elde etmek.

BÖLÜM 3

3. İLKÖĞRETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1. M.Ö. 3000 Yılından Bugüne İlköğretimin Tarihsel Gelişimi

İlköğretimin Mezopotamya'da başladığı, burada bulunan okul yapılarından anlaşılmaktadır. Mezopotamya'da M.Ö. 3000 yılında Sümerler' de, okulun meslek veren bir kuruluş olduğu ve zamanla gelişen sistemin okulu bir kültür merkezi haline getirdiği görülmektedir. Yine 1935'de Andre Parrot yönetiminde bir arkeolog grubunun Fırat üzerindeki Mari sarayında buldukları hacimlerin derslik olduğu saptanmıştır.(Şekil 3.1.)

Şekil 3.1. Mezopotamya'da Mari Sarayında Bulunan Derslik Planları

Mezopotamya'da okullar tapınaklara bağlı olarak kurulmuştu. Sümerlerden sonra, Babilliler bu okulları daha da geliştirmişlerdir. Bu okullar zamanla bütün Mezopotamya ve hatta Anadolu'ya yayılmışlardır. Ancak Mısır'da Sümer etkisi dışında bir medeniyet

olduğundan değişik bir eğitim söz konusudur. Mısırlılarda eğitim, çocuğun evde eğitilmesi şeklinde belirir. Firavun tarafından seçilen eğiticiler on yaşına kadar olan çocukları evlerde okuturlardı.

M.Ö. 600'de Sparta Okulu'nun amacı iyi asker yetiştirmektir. Erkek çocuklar yedi yaşından itibaren bir çeşit yatılı okula alınır, burada spor yaptırılırdı. Homer' in şiirleri ezberletilirdi. Halbuki bu öğrencilerin çoğu okuma yazma bilmezdi.

Atina'da, eğitimden amaçlanan, çocuklara;

- ⇒ Jimnastik; bedenin geliştirilmesi,
- ⇒ Müzik; duyguların inceltilmesi,
- ⇒ Şiir; ruhun geliştirilmesi..... anlayışlarının verilmesi idi.

Roma'da ilkokul vardı. Bunu M.Ö. 500 yılında Livius ve Halikarnaslı Diyons'un kız ve erkek öğrencileri ziyaret ettikleri ilkokullardan söz etmelerinden öğreniyoruz. M.Raşit Öymen'in "Eğitim Tarihi" adlı yapıtında; "İlkokullar hemen her mahallede bulunurdu. Bu mahalle mektepleri; köşe başı okulları, -Trivial- okulları veya bazı sıcak bölgelerde Pergola okulları adını da alırlardı."¹ denilmektedir. Öğrenciler genellikle 7 yaşında okula başlarıydı. Roma, genişlettiği sınırları içinde Yunan Uygarlığının, kültürünün, eğitiminin tanıtıcısı ve yayıcısı olmuştur.

3.2. Türklerde Eğitim

İlkçağlarda Orta Asya Türk devlet ve topluluklarında göçebe hayatı yaşandığından yerleşmiş okul yada dini eğitim kurumu yoktu. Genel kültür ve töre eğitimi, yaşlı ve tecrübeli bilgeler tarafından verilirdi. Göktürk alfabesi ve Uygur alfabesi, Türklerde devlet sistemleri ve bunun içinde eğitim sisteminin önemli ölçüde yer aldığını gösterir.

Asya'dan Anadolu'ya geçen İslam dinini kabul eden Türkler çeşitli kültürlerle karşılaşmışlar ve bunlardan etkilenmişlerdir. İslam dünyasında eğitime büyük önem

¹ M.Raşit Öymen, Eğitim Tarihi I, Ayyıldız Matbaası Ankara 1969,S:48

verilirdi. Hz. Muhammed öğrenimle ilgili olarak Kur'an'ın ayetlerini anlayıp belleince halka bildiriyor ve katiplerden birine kendi yanında yazdırıyordu. Zaten Hz. Muhammed'in aldığı ilk vahiy "oku" şeklinde idi. Bu da İslam dininde okumanın kutsallığını ortaya koymaktadır. Hatta Bedir savaşında esir olarak yakalananlardan okuma yazma bilenlerin onar kişiye okuma-yazma öğretilmeleri şartıyla serbest bırakılmaları kabul edilmişti. Yine Kur'an' da "hiç bilenle bilmeyen eşit olur mu?" deniliyor. Bu da öğrenmenin bilmenin Müslümanlar için ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Çocuğun ve okulun İslam dünyasında önemi büyüktü. Halifeler ve İslam ileri gelenleri çocuğa muaddib denilen özel öğretmenler tutarlardı. Bu öğretmenler genellikle tanınmış bilginler arasından seçilirdi. 927 yılında Halife Hakan'ın Kutuba' da fakir ve yetim çocuklar için 27 okul kurduğu bilinmektedir. Bunlardan üçü camilere bağlı diğerleri şehrin çeşitli yerlerine yayılmıştı. Bu okulların masraflarını karşılamak için Halife tarafından bazı dükkanlar vakf edilmiştir². Yine Dr. Özgönül Aksoy'un "Osmanlı Devri Sıbyan Mektepleri" eserinden öğrendiğimize göre İslam Dünyasında ilk zamanlar okul, herhangi bir ikamet yapısında veya bir dükkanda yer alabiliyordu. Hicret'ten sonra II. Yüzyılda bir dükkanın, bir evin ve bir hanın okul olarak kullanıldığı, öğretmenlerin tek öğrenciye ders vermek yerine, birkaç öğrenciye topluca ders vermeyi tercih ettiklerini görüyoruz.

Osmanlı Türklerinde hatta Selçuklularda eğitim, dini eğitime dayalı bir sistemdi. Bununla beraber ilk eğitimi amaçlayan ilkokullarda dini eğitimin yanısıra günlük yaşamın gerektirdiği bazı bilgilere de yer verilirdi.

Orta Asya Türklerinin göçebe hayatı içinde doğa koşullar gereği, savaş ve akın hayatının ihtiyaçlarına cevap veren, silah, spor, binicilik, avcılık ve hayvancılık bilgileri yetişkinlerden yetişenlere görgü yolu ile aktarılıyordu. İslam'ın kabulünden sonra yerleşik hayata geçen Türkler dini eğitim kurumlarının etkisinde kaldılar. Sıbyan mekteplerinin kuruluşu hakkında, Prof. Fuat Köprülü, devrin toplum hayatını şöyle anlatmaktadır: " Konya, Sivas, Erzurum gibi merkezlerde büyük refah göze çarpıyordu. Zengin devlet adamlarının, tüccarların oluşturdukları vakıflar sayesinde bir takım hastaneler, imaretler, tekkeler, medreseler ve sıbyan mektepleri açılmıştı. Ayrıca Selçuklular devrinde okuma yazma öğretmek için her mescit yanına ilkokullar inşa

² Dr. Özgönül Aksoy, Osmanlı Devri Sıbyan Mektepleri Üzerine Bir İnceleme, İst.1968

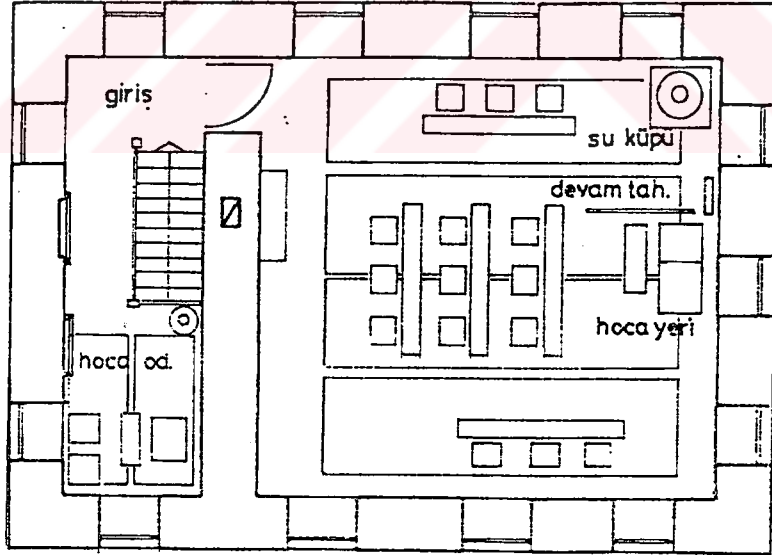
edilmiştir.”

Büyük Selçuklulardan Anadolu Selçuklularına onlardan da Osmanlılara geçmiş olan sıbyan mektepleri geleneği, dini eğitim ağırlıklı olarak Türk ilköğretiminin esasını teşkil eder.³

3.3. Osmanlı Sıbyan Mektebinde Derslik

Sıbyan mektepleri genel olarak küçük erkek çocukların okuduğu ilkokuldur. Arapça küçük erkekler anlamın gelen sıbyan kelimesinden gelmiş olsa da bu okullarda karma veya ayrı olarak kız çocuklar da okurlardı.(Şekil 3.2.)

Sıbyan mekteplerinde, derslerin belli bir yönetmeliği olmadığı gibi bir öğretim programı da bulunmamaktadır.

3.2. Osmanlı Sıbyan Mektebinde Derslik

³ Prof. Fuat Köprülü, Osmanlı Devletinin Kuruluşu Türkiye Tarihi, S:61

Okulun amacı; çocuklara tecvid kaidelerine uygun Kur'an okumayı öğretmektir. Bunun yanısıra dini vazifenin gerektirdiği basit bilgiler verilir, yazı yazmayı imkanları ölçüsünde öğretilirdi.

Faik Reşit Unat " Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış" adlı eserinde şöyle yazmaktadır: "Her ne kadar amaç, Arapça Kur'an metnini yanlışsız okuyup telaffuz edecek bir yetenek kazandırmak ise de, Türkçe dualar ve ilahiler, gülbanklar söyletildiği için, sıbyan mekteplerinde öğretim dili de Arapça olmayıp, Türkçe olduğu kuvvetle savunulabilir".⁴

1781 tarihinde I. Abdülhamit tarafından yaptırılan mektepte Arapça ve Farsça konmuş olması o devre göre bir devrim sayılmaktaydı. Sıbyan mekteplerinin Osmanlı devrine ait ilk yazılı ders programına Fatih Sultan Mehmed' in oğlu II. Beyazıd'ın vakfiyesinde rastlanmaktadır.

1846'da basılan bir yönetmeliğe göre sıbyan mekteplerinde okutulan dersler şunlardı:

Elifba, Kuran-ı Kerim, İlmihal, Tecvid, Harekeli Türkçe, Muhtasar Ahlak-ı Memduha, Hat. Fatih Sultan Mehmet, medrese teşkilatını kurduğu zaman sıbyan mekteplerinde, öğretmenlik yapacak olanlar için de ayrı dersler koydurmuş ve bu dersleri okumamış olanların, sıbyan mekteplerinde ders vermelerini yasaklamıştı. Bu dersler içinde Arapça, edebiyat, mantık ve riyaziye göze çarpar.

Sıbyan mekteplerinin, genel olarak kagir ve kubbeli yapılar olduğu görülmektedir.

Sıbyan mektepleri, hükümdar veya vezirler tarafından inşa ettirilmiş büyük camilerin veya külliyelerin yanında bulunurlardı. Bazı yerlerde, dersane olarak kullanılan büyük salon ile onun yanında öğretmen ve kalfaya mahsus küçük bir oda, üst katta ve kısmen alt katta bir sebül veya bir çeşme ile okulun diğer ihtiyaçlarına ait iki katlı yapılmış sıbyan okulları da görülmektedir.⁵

⁴ Faik Reşit Unat, " Türkiye Eğitim Sistemine Tarihi Bir Bakış ", Ankara 1964, S:9

⁵ Faik Reşit Unat, " Türkiye Eğitim Sistemine Tarihi Bir Bakış ", Ankara 1964, S:9

Kagir olan bu binaların bazılarında da “Taşmektep” adı verilmiştir. Okul dışında genellikle geniş bir avlu mevcuttu. Derslik ise daima yerden birkaç basamakla ulaşılan yerde yapılmıştı. Böylelikle, çocukların rutubetten korunması sağlanmış olmaktadır.

Dersliklerde, çocuklar hasırlar üzerine evlerinden getirdikleri minderlere otururlardı. Önlerinde ise kitaplarını koymaları için rahleler vardı. Öğretmen rahle ve şiltesi daha yüksek ve daha gösterişliydi.

Genellikle kız ve erkek çocuklar birlikte otururlardı. Bazı okullarda ayrı ayrı oturtulmaları adet olmuştu. Sınıf derecesi yoktu. Çocuklar kendi gayret ve zekasına göre birer birer hocanın yanına gelirler, derslerini alırlar yerlerine dönerlerdi.

17. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun her tarafını dolaşmış olan büyük seyyah Evliya Çelebi’ nin (1611-1681) bu çeşit okullar hakkında seyahatnamesinde verdiği sayılardan, bir fikir almak mümkündür: “İstanbul’da sıbyan mekteplerinin sayısı 933’tür. Amasya’da 200, Erzurum’da 110 sıbyan mektebi bilinmektedir.”⁶

3.4. Eğitim Programları

Osmanlı Devletinin ilköğretim alanında önemli yeri olan kişi II. Mahmut’tur (1808-1839). Kendisi eğitim konularıyla doğrudan doğruya ilgilenmiş ve ilköğretim mecburiyetini koymuştur. Bütün bunların Tanzimata hazırlık niteliği taşıdığı, tarihçiler tarafından belirtilmektedir. 1824 yılında bütün halk için ilköğretimi zorunlu kılmıştır. Fakat ilköğretim zorunluluğundan başka reform getirememiş, öğretim yine dinsel çerçevede kalmıştır.

Avrupa’da Pestalozzi, Froebel (1782-1852) gibi pedagoglar bütün halkın eğitimden geçmesini öğretirken öğretim ilkesi yalnızca dinsel çerçeveden çıkarılıp tarih, coğrafya, biyoloji ve beden eğitimi dersleri programlara yerleştirilmiştir. İngiltere’de ise 1833 yılına kadar eğitim, kilise ve özel kuruluşların elindeydi. Ayrıca 1806 tarihinde Amerika’da görülen Lancaster tipi ilkokulu İngiltere’den gelmiştir.

⁶ Faik Reşit Unat, a.g.e., S:6

Öğretimin bütün sınıfa hitap etmesi suretiyle yapılan “ Birarada öğretim” ise 17. yüzyılda J.B. de la Salle tarafından ileri sürülmüştür. Öğretimin halka inmesi sonucu öğrenci sayısı artınca, bu çeşit öğretimin yararlı yönleri kendisini göstermiş ve henüz çok ilkel bilgileri içeren ders programlarının kısalığı nedeniyle, yöntemin sakıncaları başlangıçta daha az hissedilmiştir.

Osmanlı Devletinde ise; 1826’da sıbyan mekteplerinin örgütlenmesi için Evkaf-ı Hümayun nezareti kurulmuştu. Bu örgüt de gerekli reformları yapmak için yeterli olamadı. 1838’de rüştiye yaşındaki çocuklar için Rüşdiye okulları açıldı. Böylece orta öğretim düzeni başlamış oluyordu. Bu okullarda, sıbyan mekteplerinin aksine kısım kısım ayrılarak her kısma birden ders gösteriliyordu. 5 Şubat 1938 tarihli Takvim-i Vakayi’de, sözü geçen mahalli mekteplerini düzeltileceği ve bu mektepler üzerine yeni okullar kurulacağı belirtilmektedir. Tanzimatla 1845 yılında Abdülmecid’in okuttuğu Hatt-u Humayun’da milletin cehaletinden ve tedbir alınmamış olmasından şikayet edilmektedir.

Hasan Ali Koçer’in “Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi” adlı eserinde durum şöyle belirlenmiştir.⁷ 1869 nizamnamesi ve getirdikleri: İlköğretim; genel öğretim hakkında 1824 tarihli Sultan II. Mahmud’un fermanı, sıbyan mektepleri hakkında (1847-1863) çıkarılan talimatnameleri, rüştiyeler hakkında 1838 tarihli Meclis-i Umur-u Nafia kararları, 1839’da Mekteb-i Rüştiye Nazırı Esat Efendinin layihası, 1848’de kız rüştiyelerin açılışı hakkında Tebliği Resmi, 1863’de sıbyan mektepleri ile beraber programlarını düzenleyen talimatnamelerde, rüştiyeleri de ilköğretim kurumları içinde sayan Maarif Umumiye Nizamnamesi ise şu hükümleri getirmiştir:

Madde 3 - Her mahallede veya köyde icabına göre bir iki mahalle veya köyde en aşağı birer sıbyan mektebi bulunacak; İslam ve azınlık karışık olan mahalle veya köylerde bulunan cemaatların İslam mektebi ayrı, azınlık mektebi ayrı olacaktır.

Madde 4 - Sıbyan okullarının yapım onarım giderleri ve öğretmenlerin maaşları ve diğer masraflar o mahalle veya köyde oturanların tümü tarafından karşılanır.

⁷ Hasan Ali Koçer, Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, Milli Eğitim Basımevi İst., Talim Terbiye Dairesi Yayınları, Eğitim sayısı 3,

Madde 6 - Sıbyan mektebinin öğrenim süresi 4 yıldır. Devam zorunludur. Ancak çocuğun sakatlığı raporla kanıtlanırsa, ailesini geçindirme zorunluluğu varsa, okula yarım saatten daha uzakta oturuyorsa, devam zorunluluğu yoktur. Özel ders alması dışında çocuğun okula devamı gerekir. Aksi halde anne veya babasından para cezası alınır.

Madde 11 - Bir mahalle veya köyde iki sıbyan mektebi varsa biri kızlara ayrılır, aksi halde kız ve erkekler aynı mektebe gider fakat ayrı bir mekan veya sırada oturtulur.

Madde 12 - Başlı başına kızlara mahsus sıbyan mektebi olan okulların hocaları da bayan olacaktır.

Madde 18 - 500 evden fazla olan bir kasabada halkını tamamı müslüman ise müslüman, yalnız hristiyan ise hristiyan bir rüştiye okulu açılacaktır. Müslüman ve hristiyan karışık ise bir müslüman ve bir hristiyan rüştiye okulu açılacaktır. Din dersleri o toplumun kendi dili ile ve o mezhebin büyükleri tarafından okutulur.

Madde 22 - Kız sıbyan okulları gibi kız rüştiye okulları da 500 haneden çok yerleşim birimlerinde açılacaktır.

Nizamnamede 1875'de yapılan değişiklikle sıbyan mektepleri Maarif Nezareti kontrolunda olmak şartıyla öğretim meclisi ve şubelerince yönetilecektir. İmam, muhtar ve halkça uygun görülen haysiyetli ve yardımseverlerden seçilecek 7 kişi, öğretim meclisini oluşturur. En az 40 hane için bir öğretim meclisi bulunur.

Madde 33 - İdadi okulları, rüştiyeyi bitirmiş olan İslam ve diğer müslüman olmayan sınıfların çocuklarını okutan bir kuruluştur.

1869 Nizamnamesinde sıbyan okulu yaş sınırı kızlar için 6-10; erkekler için 7-11 dir. Daha sonra ilkokul müfredat programını teşkil eden 5 Haziran 1876 tarihli program uygulanmıştır. Bu okulların masrafları devlet, okuldan yararlanan halk veya hayır sahipleri tarafından karşılanırdı.

Osmanlı İmparatorluğunda 1876 yılında ilk eğitim kuruluşları parasal kaynaklarına göre üç grup halinde ele alınabilir.

- 1) “Hususi İptidai” denilen ve öğretmen aylıklarıyla okul giderlerinin, Maarif Nezareti bütçesinden verilenler.
- 2) Hayır sahiplerinin kurdukları cemiyetler tarafından öğretmen aylıkları ve giderleri sağlanan okullar.
- 3) Giderleri sadece bu okullardan yararlananlarca karşılananlar.

İbtidai Mektebi diye adlandırılan ve devlet tarafından açılan ilkokullarda ilk kapsamlı ders programının 1891 yılında yapıldığını görmekteyiz. Bu programlarda iptidai mekteplerinin şehirlerde üç sınıfa indirildiğini, köylerde ise dört yıllık öğrenimin devam ettiğini biliyoruz.

II. Meşrutiyet döneminde, Emrullah Efendi maarifte bazı çalışmalar başlatmıştır. Bunlardan başlıcaları; taşra ilkokulları için 70.000 öğretmene ihtiyaç olduğunu, öğretmenlerin pedagoji bilmeleri gerektiği konularıdır. İlköğretim programına din bilgisi, ahlak bilgisi, medeni ve kanuni bilgi, memleket coğrafyası, memleket tarihi, umumi tarihe dair kısa bilgi, köy iktisat ve sağlığı derslerini koymuştur.⁸

Eğitim tarihimiz içinde Satı Bey de önem taşımaktadır. İlköğretime yeni görüşler getirmiş olup, beden, fikir ve ahlak eğitimi üzerinde durmuştur. Satı Bey pedagoji anlayışında Fransız eserlerinden yararlanmıştır. 1914 yılında Maarif nazırı olan Şükrü Bey ; eğitim teşkilatını yeniden ele almış, istatistik bürosu ve mimari şubesini de teşkilata ekleyerek okul yapılarını düzene sokmuştur.

1923 yılına kadar geçen sürede eğitim anlayışımız iki esas üzerine devam etmişti;

- 1) Dini kaynak alarak toplumu eğitmek,
- 2) Batıyı esas alarak halkı eğitmek.

⁸ Hasan Ali Koçer, Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923), S:172

Öne sürülen iki anlayış da başarısız olmuştur. Çünkü eğitim her toplumun kendi ihtiyaçlarına göre düzenlenmelidir.

Osmanlı Devletinde ilkokulun amacı; Türkçe okuyup-yazmak, aritmetik, hat (iyi yazı yazmak), Kur'an okuyabilmek, lüzumlu din ve Kur'an bilgileri verebilmekten ibaretti. Dolayısıyla bugünkü ilköğretimden geri idi. Ancak Tanzimattan sonra bugünlükere benzer ilkokulların açıldığını biliyoruz. İlkokula sadece mektep denilirdi. Öğretmene de hoca. Bu kelime Tanzimattan sonra muallim veya muallime oldu.

Bazı aileler, çocuklarını okula bile vermez, sadece Kur'an kurslarına gönderirlerdi. Bu kurslarda başarılı olanlar medreseye girebiliyorlardı. Veya Kur'anı ezberleyerek hafız olabiliyorlardı.

Cumhuriyet devrinde propaganda edilmeye çalışıldığı gibi hoca cahil değildir. Bilgilidir ve çok bilgileri de az değildir. Gerileme devrinde bile Hellertin (Atlas de l'Empire Ottaman, 52 b) yazdığına göre; "ilkokul öğretmeni umumiyetle iyi yetişmiştir. İstanbul dünyanın bütün başkentlerinden daha fazla eğitim ve öğretim kurumlarına sahiptir." ⁹

Hoca saygıya değer, saygı gören, iyi maaş alan insandır.

İmparatorluk, her erkek çocuğu ilköğretimden geçirecek şekilde teşkilatlandırılmıştır. Kız çocuklar daha yüksek bir tahsili ancak özel şekilde yapabildiklerinden bunların ilkokul öğrenimlerini de evlerinde özel olarak gördüklerini biliyoruz. İlkokula giden kızlar genelde yüksek öğrenime gidemeyecek olan orta halli ve fakirce ailelerin kızlarıdır.

16. yüzyılda çok yaygın olan ilköğretim 18. yüzyılın II. yarısında azalmış ve bozulmuştur. Ancak II. Abdülhamit devrinde yeniden yaygınlaşan eğitim sayesinde 1875-1900 yılları arasında okul sayısı üç misli artmıştır.¹⁰

16. yüzyılda Türk eğitimi dünyanın en mükemmel, en pratik, en yüksek ve en iyi

⁹ Yılmaz Öztuna Büyük Türkiye Tarihi, İstanbul 1978, Cilt:10, S:310

¹⁰ B. Lewis, The Emergence, 462,

eğitimidir. Hoca ve talebenin sosyal şartları fevkaladedir. Hiçbir zaman erişilmemiş ve erişilemeyecek seviyededir.

17. yüzyılın III. çeyreğinde bile Lord Poul Ricaut (I, 75- 78) şöyle der: “Bana göre, Türklerin talim ve terbiye sistemi, siyasetlerinin başlıca dayanak noktalarından ve imparatorluklarını ayakta tutan en mühim unsurlardan biridir. Bu sistemde ne zenginlik ne rüşvet, ne doğuştan üstün sınıfta bulunmak, ne dalkavukluk geçerli değildir; fazilet, ihtiyat, çalışkanlık ve disiplin geçerlidir. Bizzat padişah, bu vasıfları arayarak bir adamı yükseltmektedir.” Türkiye’yi çok iyi tanıyan İngiliz diplomatının bu sözleri Türk sisteminin bozulmadığını göstermektedir. Sadece henüz Avrupa ve İngiltere’nin, Türkiye’den çok geri bulunduğunu açıklar. Zira bu devirde ilmiye sınıfının eski mükemmelliğini kaybettiği Koçi Bey’in tespitlerinden anlaşılmaktadır.

Ricaut, Türklerin ilme saygılarından bahsederken; yazılı bir kağıda basmadıklarını, sokakta görürlerse alıp bir kenara koyduklarını kaydetmektedir (II. , 387). O sıralarda Avrupa ’da olduğu gibi Türkiye’de de hıristiyanların tahsil durumu parlak değildir. Kanuni devrinde bir İspanyol seyyahı, eski Yunanistan ve Atina topraklarında eski kültür ve Antik okullarda eser olmadığını, papazların çocuklara güçlükle okumayı ancak öğretebildiklerini yazar (s.72). Diğer bir yerde “Cahil Rumlar ve Ermeniler” (s.85-86) der. Türk eğitimine ise, “Bizdeki üniversiteler gibi büyük mektepleri vardır; vakıfları zengin ve öğrencileri çoktur. Gelirleri öylesinedir ki, her birinde günde 3000 öğrenci yemek yiyebilir” diye öğer .¹¹

16. yüzyılda Türkler, imparatorluğun her kesimine öğretim kurumları götürmüşlerdir. 19. yüzyılın başlarında bile bir Birleşik Amerikalı’ya (J.de Kay) göre Türk eğitiminin ileriliği şöyle anlatılmaktadır: “Bize refakat eden gencin verdiği bilgiye göre, mühendishane-i Berr-i Hümayun’ da 200 talebe bulunmakta, bunların çoğu orduya topçu ve istihkam subayı olarak girmek için yetiştirilmekte olup tahsil süresi 3 yıldır. Türkler Maarif’e ehemmiyet vermemekle itham edilemezler. 16 Sultan-i camiden her birine bağlı birer medrese veya yüksek mektep bulunmakta ve bunların her birindeki talebe sayısı 300-500 arasında değişmektedir. Bundan başka civarda serbest mektepler de vardır ve bunlar kısmen camilerin verdiği paralarla idare edilmektedir. İstanbul’un hemen her sokağında bir

¹¹ Y.Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi, C:10,S:313

ilk mektebin bulunduğunu ifade etmem lüzumsuzdur. Zira nasıl olsa burada yapılan takririn yüksek sesle tekrarı dikkatinizi çekecek ve küçük yaramazların ritmik hareketlerle ve beste ile yaptıkları bu tekrar bizim köy mekteplerimizi hatırlatacaktır. 50 yıl önce yalnız İstanbul'da bulunan mektep sayısının 500'ü geçtiği ve bugün ise 1000'den fazla mektep bulunduğu doğrulanmaktadır. Asillerin ve zenginlerin çocukları umumiyetle evlerinde okumaktadırlar. Bu öğretim yerlerinden başka, herkese açık birçok kütüphane de mevcut olup, bunlar arasında saray kütüphanesi en önemlisidir. Gerekli makama yapılan başvuruda bütün kitapları inceleme için derhal izin verilmektedir."¹²

3.5. Osmanlı İlköğretim Yapılarından Örnekler ve Plan Açıklamaları

Osmanlı Devletinde, ilköğretim yapıları plan ve yapı karakteri olarak pedagojiye uygun yapılardır. Cumhuriyet' in ilanında İstanbul'da 364 sıbyan mektebinin bulunduğunu Osman Nuri Ergin'in kitabından öğrenmekteyiz. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden önce sıbyan mektepleri, ilk eğitim yapıları olarak belirlenmiş ve gelişmiştir.

Sıbyan okulları genel yerleşme karakterleri bakımından ikiye ayrılır;

1) Külliye içinde yer alan sıbyan mektepleri; (Şekil 3.3)

a) Nevşehir'de Damat İbrahim Paşa Külliyesinde yer alan Sıbyan Mektebi,

(Şekil 3.4.)

b) Süleymaniye Külliyesi içinde yer alan Kanuni Sultan Süleyman Sıbyan Mektebi.

(Şekil 3.5.)

2) Mahalle içinde yer alan sıbyan mektepleri; (Şekil 3.6.)

a) Beyazıt'ta Tavşantaşı Sıbyan Mektebi,

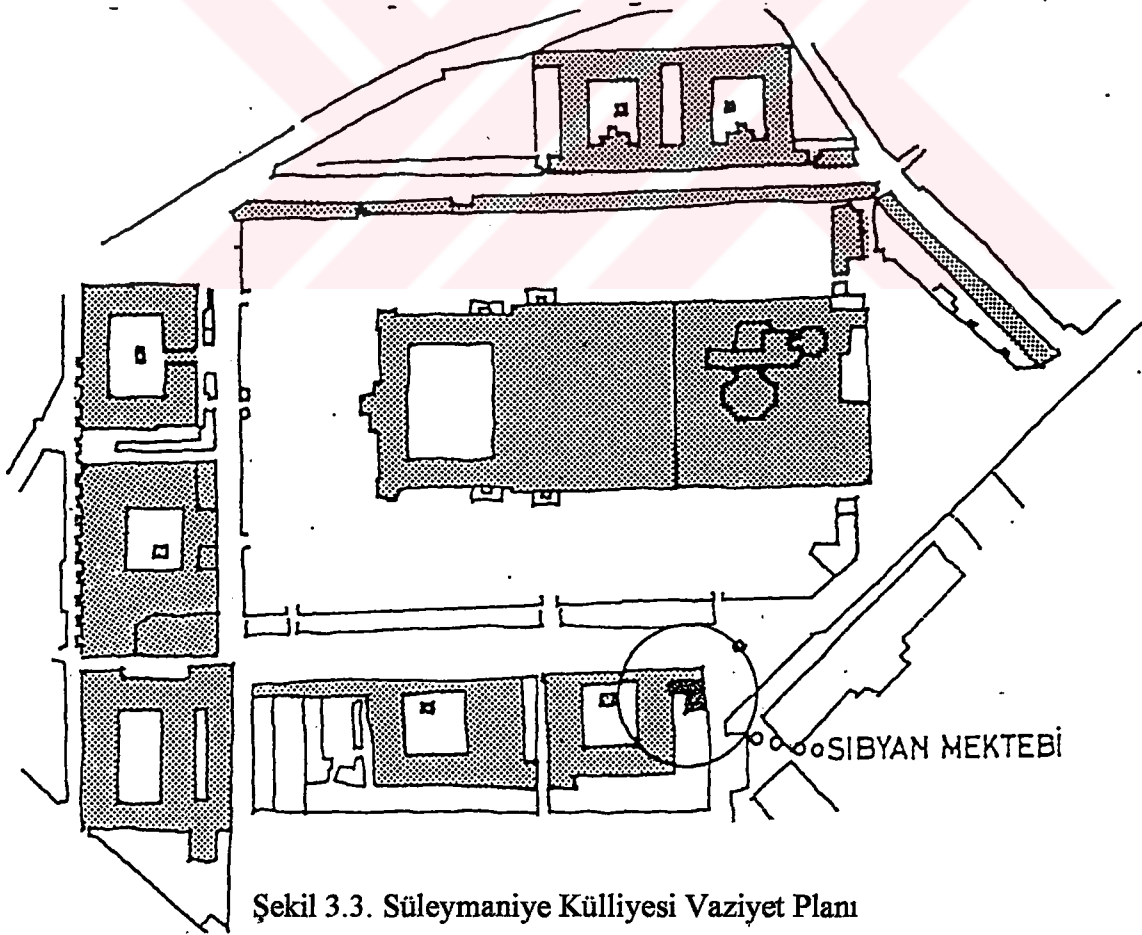
b) Vefa'da Recai Mehmet Efendi Sıbyan Mektebi, (Şekil 3.7.)

Külliye içinde yer alan sıbyan mektepleri: Nevşehir'de Damat İbrahim Paşa (1728) Külliyesinde ki Mektep; sıbyan mektebinin genel karakterine uymaktadır. Aşevi ile aynı

¹² J. de Kay, Sketches of Turkey in 1831, and 1832. Newyork,1833,142-4

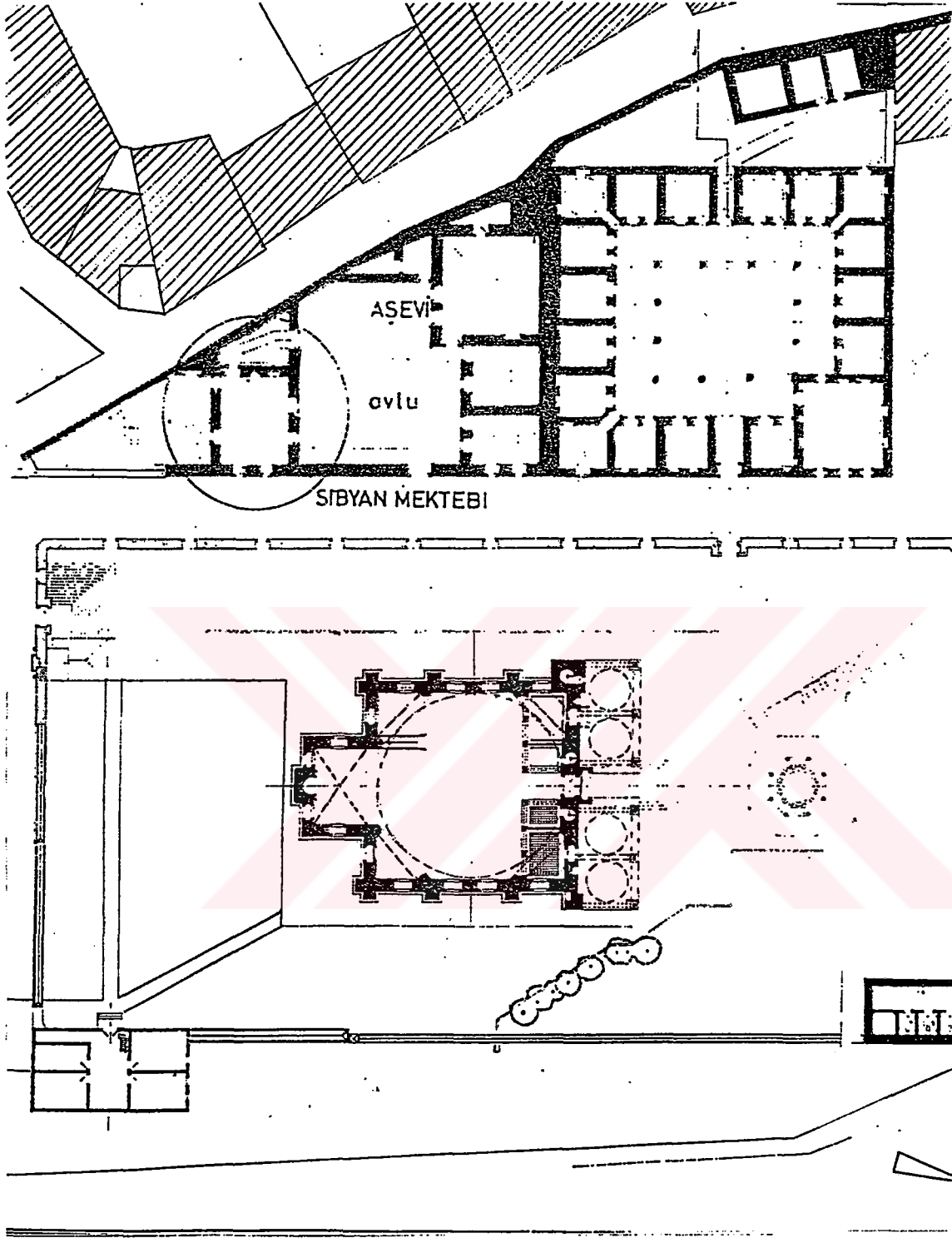
avluya açılan Sıbyan Mektebine, avlunun sonundaki merdivenlerden çıkılırdı. Okulun 6.40 x 8.00 m. kapalı odasından, iki kubbeli ve revaklı bir avluya geçilmekteydi. Bir çeşit açık teneffüshane ihtiyacı gören bu avludan bağımsız bir merdivenle yola inilmekteydi. Böylece Sıbyan Mektebinin ayrı bir girişi olduğu ve avluya inen öteki merdiveni öğle yemeklerinde imarete giden çocukların kullandıkları anlaşılmaktadır. Süleymaniye Külliyesi Sıbyan Mektebinde da aynı anlayış hakimdi. Öyle görülüyor ki Külliye ve Sıbyan Mektebi bir bütünlük oluşturuyordu.

Sıbyan mekteplerinin kendi içlerine dönük ve külliyenin dışında yer aldığı, bütün örneklerde görülmektedir. Bu konuda Dr. Özgönül Aksoy şöyle yazmaktadır: “Çocuğun yaşadığı mimari çevrenin ölçüleriyle, büyüklerin yaşadığı çevrenin ölçüleri farklıdır. Osmanlılar zamanında, bu durum titizlikle uygulanmıştır. Örneğin, Süleymaniye Külliyesi vaziyet planında daireler içinde gösterilen büyüklere ve çocuklara ayrılan sahaların oranı, durumu daha iyi açıklamaktadır.”¹³

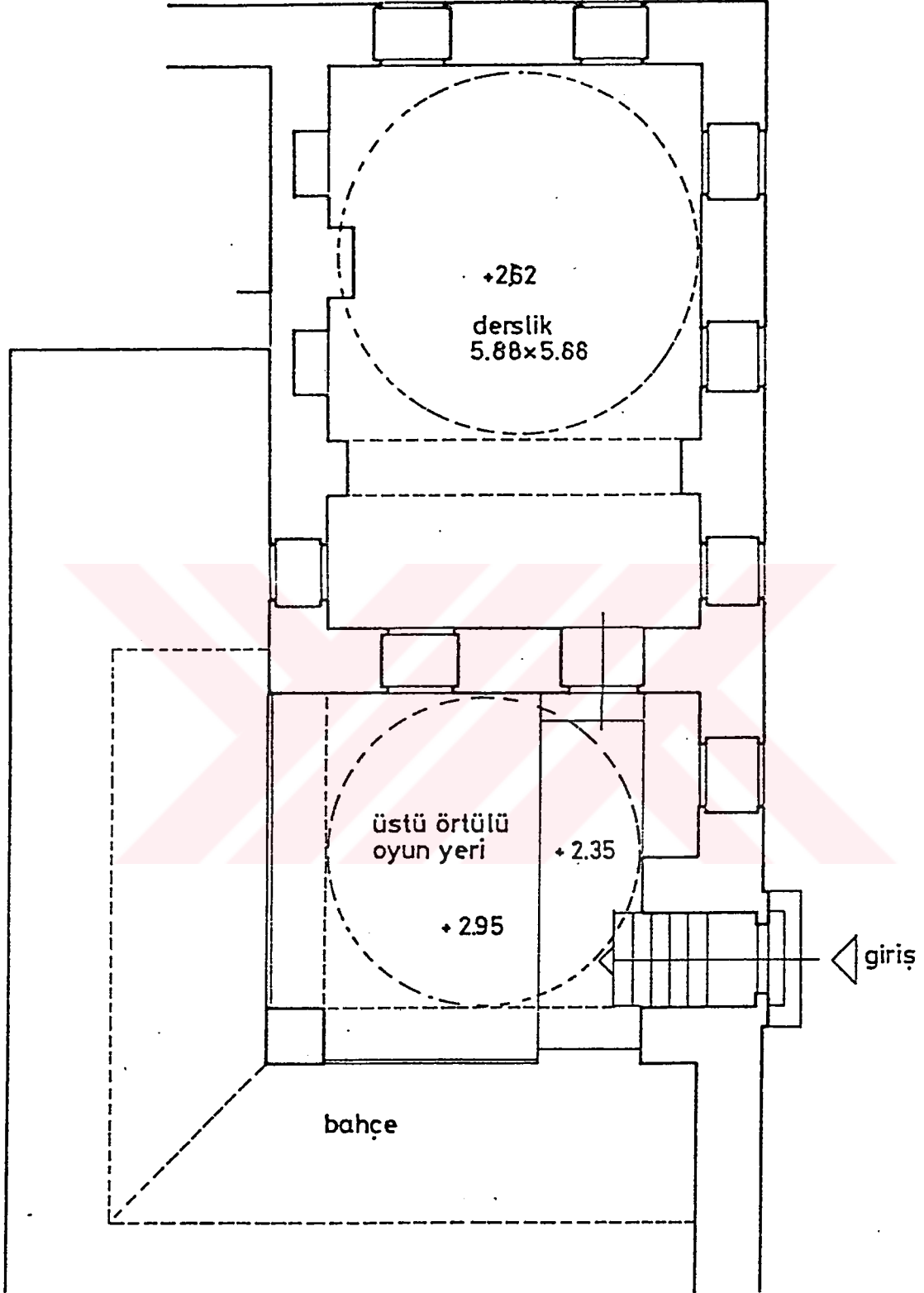

Şekil 3.3. Süleymaniye Külliyesi Vaziyet Planı

¹³ Dr. Özgönül Aksoy, a.g.e. S: 153

Şekil 3.4. Damat İbrahim Paşa Külliyesi (Nevşehir)

Şekil 3.5. Süleymaniye Külliyesi Sıbyan Mektebi

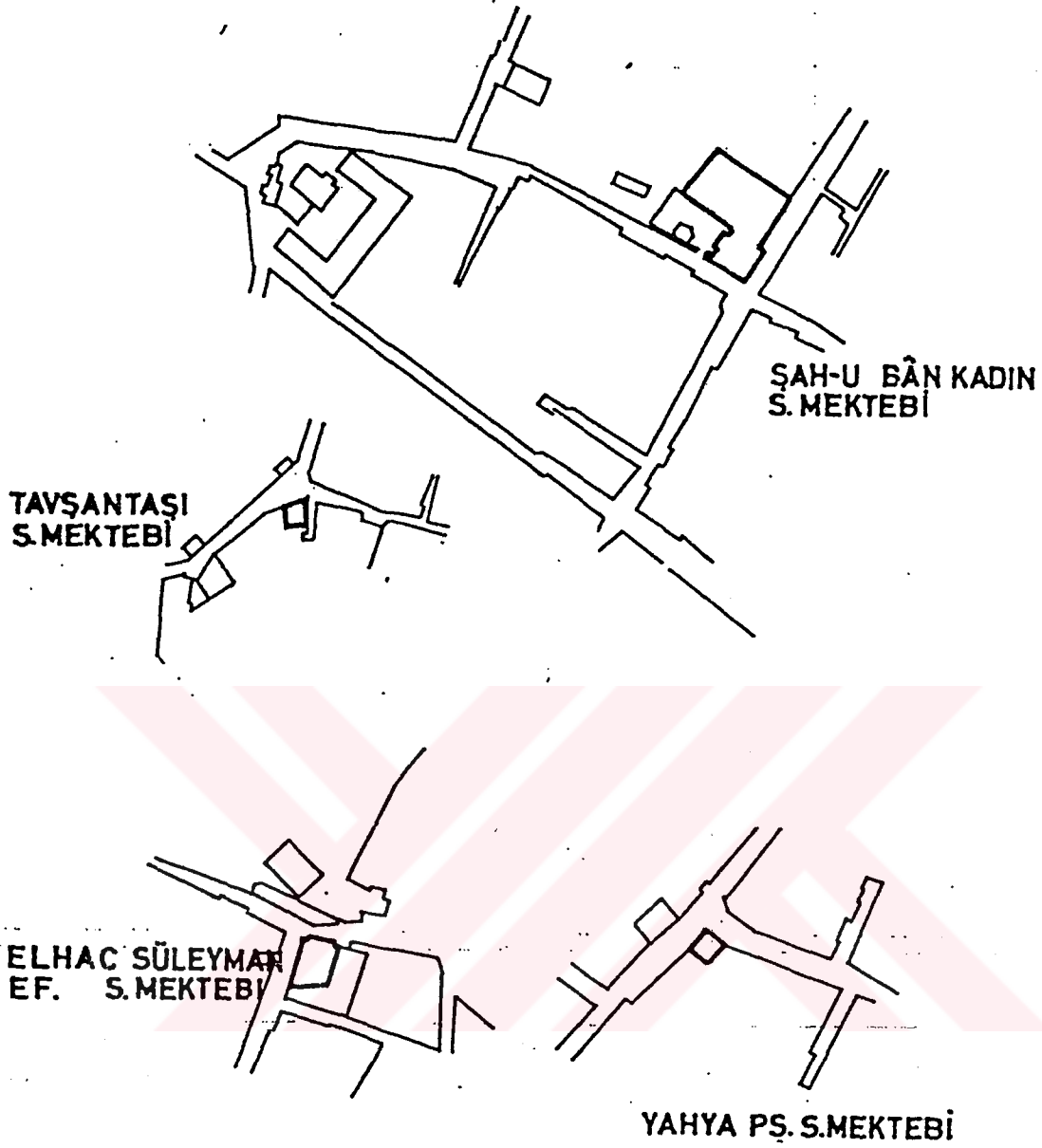
Sıbyan mekteplerinin dışa açılması bunların çevrenin bir parçası olduğunun işaretidir. Dr. Özgönül Aksoy bu konuyu şöyle vurgulamaktadır: “Sıbyan mektepleri daima sokağa yakın yerleştirilmiştir. Bu davranış Osmanlılarda ilkokulun sadece kültürel bir ortam değil, aynı zamanda günlük yaşantının bir parçası olduğunu göstermektedir.”

İlkokul yapılarının bir külliye içinde olmaları halinde bile gündelik hayata dönük yapılmaları, Osmanlı toplumunda okulun yeri ve eğitimin önemini açıkça göstermektedir.

2) Mahalle içinde yerleşmiş sıbyan mektepleri: Bu tip yapılar külliyelerden kopuk olup mahalleler içine yerleşmiş örneklerdir. Mahallenin çeşitli yerlerine aynı uzaklıkta olarak düşünülmüş ve şehir içinde yayılmalarının okul konut mesafesinin günümüzdeki anlayış içersinde ele alındığı görülmüştür. (Şekil 3.6.)

Sıbyan mektepleri genellikle taş yapılarıdır. Altlarında çeşme mevcuttur. Eski yapılar ise ahşaptır. Okulların köşeye yerleştirilmesinin ana amacı, yangın anında iki sokaktan da görülebilmeleri ve böylece yangının da bir sokaktan diğerine geçmesinin önlenmesidir

Derslik hacimleri içinde her zaman çift yönlü havalandırma ve aydınlatma düşünüldüğünden köşe yerleşmeler elverişli oluyordu.

Şekil 3.6. Köşe Sıbyan Mektepleri Vaziyet Planları

3.5.1. Sıbyan Mekteplerinde Planlama

Derslikler üst katlarda yerleştirilmiştir, buna sebep rutubetten, sokak gürültüsünden korunmak ve aydınlık olmasını sağlamaktır. Zemin katta genellikle oyun yeri tuvalet çeşme, sebil yer almaktadır. Recai Mehmet Efendi Sıbyan Mektebi bu anlayışa uymaktadır. (Şekil 3.7.)

Genellikle derslikler tek hacimli bazen de iki derslik olarak yapılırdı. Dr. Özgönül Aksoy; sıbyan mekteplerinin tek derslikli olmasını şöyle açıklamaktadır. “Bu yapılar genellikle birer vakıf eseri olduğundan ekonomik oluşu düşünülmüştür, bir de İslamiyet’in başlangıç yıllarında hocanın basit bir hacim içinde, küçük bir topluluğa ders vermesi göz önünde bulundurulmuştur.”

Sıbyan mekteplerinin çoğunda derslik yanında ve onunla bağlantılı bir oda bulunurdu. Bu oda değişik bilgi düzeyindeki öğrencilerin eğitimi için kullanılırdı.

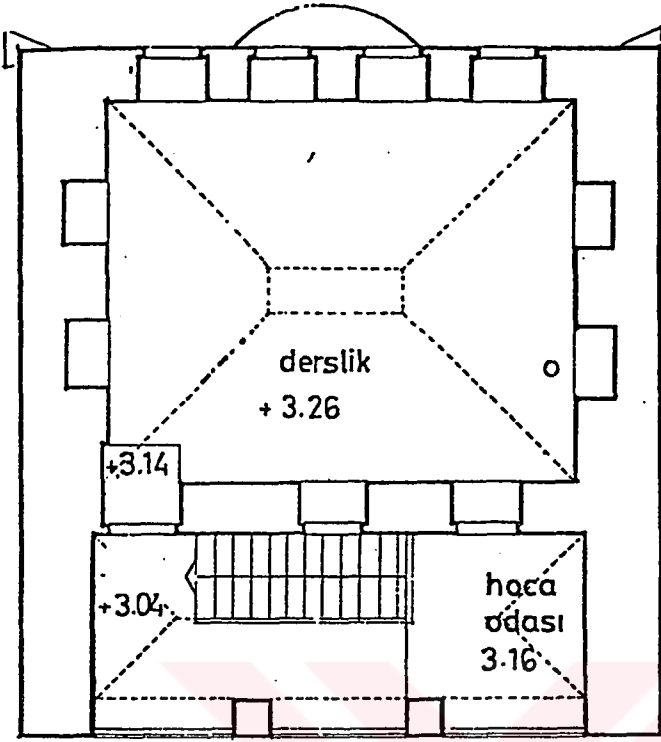
Sıbyan mekteplerinin derslikleri genelde kare planlıdır. 6.50 x 6.50 veya 8.00 x 8.00 arasında değişmektedir.

Dersliklerde oturmak için minder ve sıra yerine de rahle kullanılmaktadır. Derslik yükseklikleri 3.50 - 5.00 m arasındadır. Bugünkü modern ilköğretim yapıları anlayışı ile 150 yıl öncesinin sıbyan mektepleri derslik anlayışı arasında çocuk ölçüsü ve psikolojisi bakımından büyük bir yakınlık vardır. Osmanlılar sıbyan mekteplerinde çocuk fikrini ve onun gerektirdiği ölçüyü mimari çözümlerde kullanmayı ilke edinmişlerdi. Örneğin caminin yanında yer alan sıbyan mektebinde cami ve okulun kapı büyüklükleri farklı yapılmıştır.

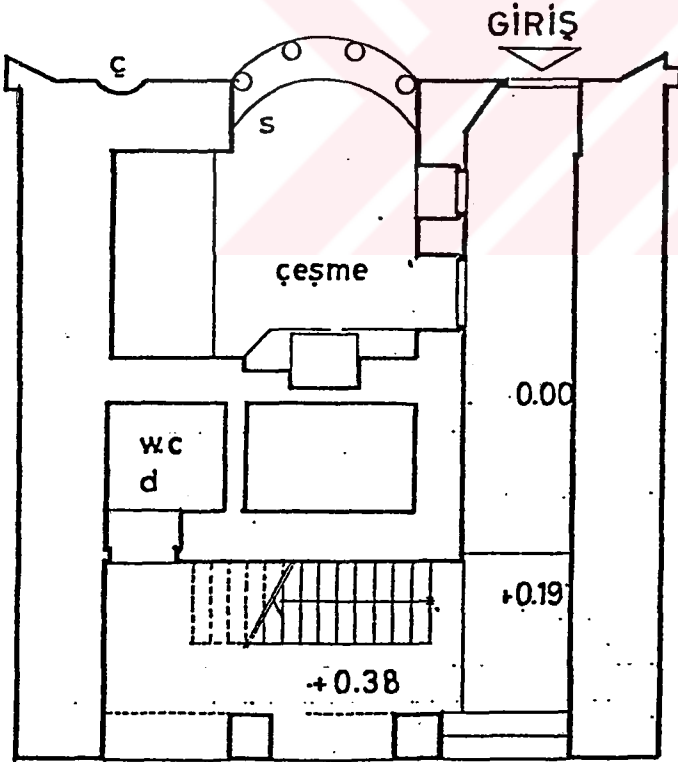
Dersliklerin çift yönlü aydınlatıldığını ve havalandırıldığını görmekteyiz.

Sıbyan mektebinin yapı malzemesi olarak tuğla ve taş kullanılmış, çatı ise kubbe ile örtülmüştür.

Osmanlı Devletinde 1773’lerden itibaren batı örneğine göre askeri okullar ve Tanzimat yıllarından itibaren de batı örneğine göre askeri okullar ve yeni batılı sivil öğretimden ilham alınarak Rüştiye, İdadi, Sultani gibi orta öğretim ve İptidai gibi ilköğretim kurumları açılmaya başlanmış, Darul-Fünun kurulmuştur. Maarif Nezaratine bağlı bu yeni mekteplerin yanında; Meşihat-a Şerriye ve Evkaf nezaretine bağlı medreseler ve sıbyan mektepleri de eğitime devam ediyorlardı.

Recai Mehmet Efendi Sıbyan
Mektebi üst kat planı

Recai Mehmet Efendi Sıbyan
Mektebi alt kat planı

Şekil 3.7. Recai Mehmet Efendi Sıbyan Mektebi Kat Planları

3.6. Cumhuriyet Devrinde İlköğretim

3 Mart 1924’de 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat kanunu çıkarıldı. “Öğretimlerin birleştirilmesi” anlamına gelen bu kanunla bütün bilim ve öğretim kurumları Maarif Vekaletine bağlandı. Maarif Vekaleti, yüksek din uzmanları yetiştirmek için Darulfünun’ da bir İlahiyat Fakültesi açacaktı. İmam ve hatip yetiştirmek için de ayrı mektepler açılması düşünüldü. Kanunla birlikte medreseler ve sıbyan mektepleri kapatılıyor, bu mekteplerde okuyan 16 bin kadar öğrenci ilkokul, ortaokul, lise ve öğretmen okullarına aktarılıyordu.

26 Haziran 1928’de Eğitim Bakanı Necati Bey’in başkanlığında kurulan “Latin Harfleri komisyonu” çalışmalarına başlamış, 1 Kasım 1928 tarihli bir kanun ile Latin esasına dayanan Türk Alfabesi kabul edilmişti.

Cumhuriyet Döneminde en çok ilköğretime önem veriliyordu. Çünkü ilköğretim; inkılapları, laikliği topluma benimsetecek, özellikle geniş kırsal kitlelerin davranışlarını değiştirecek bir araç olarak görülüyordu . O yıllarda Türkiye’de okur- yazar oranı sadece %11 idi.

1926 yılında yayınlanan ilkokul programı eğitimde “toplular tedris” ilkesini getirdi. Bu önceki dönemlerin geleneksel öğretim anlayışından çok farklı yepyeni bir öğretim ilkesiydi. 1929 tarihli ilk mektepler talimatnamesi ise, ilköğretimin kendine özgü amaçlarını gösteriyordu. Örneğin “çocuklarda milli hislerin beslenmesi ve kuvvetlendirilmesi için her fırsattan istifade edilmelidir” deniliyordu. Bu yüzden de Cumhuriyet ve 23 Nisan Bayramları gibi milli günlerde okullarda müsamerelerin düzenlenmesi öneriliyor, öğrencilerin bayrağı sevmesi ve saygı göstermesi için her ilkokulda haftanın ilk günü sabahleyin ve son günü öğleden sonra bayrak töreni yapılması isteniyordu. Bakan Dr. Reşit Galip de, ilkokullarda her sabah öğrencilerin hep bir ağızdan okumaları için and yazmıştı: “Türküm, doğruyum çalışkanım. Yasam : küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak, yurdumu milletimi özümnden çok sevmektir. Ülküm: Yükselmek, ileri gitmektir. Varlığım Türk varlığına armağan olsun ..” ve sonraki yıllarda bu anda yeni bir bölüm eklendi: “Ey bugünüümüzü sağlayan ulu Atatürk! açtığın

yolda, kurduğun ülküde, gösterdiğin amaçta hiç durmadan yürüyeceğime and içerim. Ne mutlu Türküm diyene”.

1927’ de %11 olan okur- yazar oranı 1981’de “okuma yazma seferberliği” öncesine kadar %69’a yükseltilebilmişti. Bu oran 1985’de %75’e, 1988’de ise %90’a çıkmıştır.

Cumhuriyet Döneminde ilköğretim konusunda dikkati çeken iki önemli uygulama oldu: 1924 Anayasası ile, Türk vatandaşları için zorunlu ve devlet okullarında parasız olan ilköğretimin, 1931’den itibaren ancak Türk okullarında yapılabileceği hükmü getirildi. 1926 yılında ise her düzeydeki öğretimden, her türlü ücret alınması kaldırıldı. Fakat 1948’e kadar ilköğretim giderleri ve ilkokul öğretmenlerinin maaşları il özel idareleri bütçelerinden karşılandı. Bu idareler, cılız bütçeleriyle bu çok önemli kamu hizmetinin giderlerini tatmin edici biçimde karşılamaktan uzaktılar. Böylece okullar araç ve gereçsiz, öğretmenler de sık sık aylarca maaşsız kalıyorlardı. Ocak 1948’de tüm ilköğretim giderleri ve ilkokul öğretmenlerinin maaşları genel devlet bütçesi içine alınabildi.

1961 Anayasası “İlköğretimin kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburi ve devlet okullarında parasız olduğu ilkesini” tekrarlıyordu.1982 Anayasasında ise, aynı ilke şöyle yer alıyordu. “İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve parasızdır”.

1973 tarihli Milli Eğitim Temel Kanunu ilköğretimi 8 yıl halinde düzenlemişti ve bu uygulamaya 1981-1982’de deneme olarak başlanmıştır. Temel eğitim 7-14 yaşındaki çocukların eğitimini kapsıyordu ve zorunluydu. 5 yıllık birinci kademe sonunda ilkokul, 3 yıllık ikinci kademe sonunda temel eğitim diploması verilecekti. 1982-1983 öğretim yılında 8 yıllık eğitim uygulamasının 200 okula yayılacağını açıklandı. Haziran 1983’te Milli Eğitim Temel Kanununda yapılan değişiklikler ve Ekim 1983’te çıkarılan 2917 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile getirilen değişiklikler kısaca şöyleydi: “İlköğretim 6-14 yaşlarındaki çocuklar için zorunludur ve ilköğretim okulları, beş yıllık ilkokullar ile üç yıllık ortaokullardan meydana gelir. İlkokulun son sınıfı bitirildiğinde ilkokul diploması verilir. İlkokullar ve ortaokullar bağımsız okullar halinde kurulabileceği gibi, imkan ve şartlara göre birlikte de kurulabilir”.

Sekiz yıllık ilköğretim uygulamasına 1981-1982 öğretim yılında, önce 10 okulda başlandı ve zamanla yaygınlaştırıldı. 1982 yılında İlköğretim Kurumları Yönetmeliği yayınlandı. Yönetmelikte: “ Mecburi öğrenim çağı, çocuğun 5 yaşını bitirdiği yılın eylül ayı sonunda başlar, 14 yaşını bitirip 15 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter” deniliyordu. Ancak temelleri 25 yıl önce atılmasına karşın, 8 yıllık kesintisiz eğitime ancak Cumhuriyet’in 75. yılında geçilebildi.

3.7. İlköğretimin Amaçları

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra diğer alanlardaki devrimlerin yanısıra eğitimde de devrimler başlamıştır. Öğretim birliği kanunu (tevhid-i tedrisat), Türk harflerinin kabulü, ilkokullara çağdaş eğitim anlayışı içinde yeni bir yön verilmesi, özellikle ilköğretim alanında yapılan devrimleri kapsamaktaydı. Atatürk 1922’de Bursa öğretmenler birliğinde eğitim devriminin amacını şu cümleleri ile belirtir:

“Muallimler, ordularımızın kazandığı zafer sizin ve sizin ordularınızın zaferi için yalnız zemin hazırladı. Hakiki zaferi siz kazanacaksınız. Ben ve bütün arkadaşlarım sarsılmaz bir imanla sizi takip edeceğiz; sizin karşılaştığınız her engeli kıracağız”.

“Avsaf-ı fikriyemizle hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlere, şarktan ve garptan gelen bilcümle tesirlerden tamamen uzak, seciye-yi milliye ve tariyemizle mütenasip bir kültür kastediyorum...”¹⁴

Böylece Tevhidi Tedrisat Kanunu (1924) ile öğretim birliği sağlanmış olmaktadır. Din eğitimin yerini laik eğitim alır. Eğitim hayatında karma eğitim esas alınır ve okul programları değiştirilir.

1926 yılında yayınlanan ilkokul programı 1936 yılında yeniden yayınlandı. 1939 yılında toplanan I. Eğitim Şurası üç sınıflı bütün köy okullarını 5 yıla çıkardı. Tek öğretmenin beş sınıflı okutması sorun haline geldi. Böylelikle 1839’dan beri süregelen eğitimde ikiliğe son verilmiş ve tamamen batılı ve laik eğitim çok değerli bir devrim olarak, Cumhuriyet

¹⁴ Atatürk’ün Maarife Ait Direktifleri, Maarif Basımevi, 1939, S: 8

Türkiye' sine temel olmuştur. Cumhuriyet devrinde ilköğretim 7 ila 14 yaş arasındaki bütün Türk çocukları için zorunlu ve devlet okullarında parasız olmak üzere 5 yıllıktır. Bu hususta Anayasamızın 50. maddesi şöyle demektedir: "Halkın öğretim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlamak devletin başta gelen ödevlerindedir. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve devlet okullarında parasızdır".

Türk Milli Eğitimi'nin amaçları şu şekilde belirlenmektedir: "Milli eğitim ülkümüz, Türk Milletinin bütün fertlerini kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde milli şuur etrafında toplamak; milli, ahlaki, insani, üstün değerlerini geliştirmek; milletimizi hür düşüncenin, sosyal zihniyet ile demokratik düzenin hakim olduğu, kişisel teşebbüse ve toplum sorumluluğuna değer veren bir anlayış içinde bilgi, teknik, güzel sanatlar ve ekonomi bakımından çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı haline getirmektir."¹⁵

İlköğretimin amaçları, Türk Milli Eğitimin Amaçlarına yönelik olarak;

- 1) Kişisel,
- 2) İnsan İlişkileri,
- 3) Ekonomik,
- 4) Toplumsal hayat, olmak üzere dört bölümde toplanmıştır.

1) Kişisel amaçlar:

⇒ Sağlığı koruyucu temel bilgileri benimsemiş, gerekli sağlık ve temizlik alışkanlıkları kazanmıştır.

⇒ Evde, okulda, işyerinde, ve çevresindeki muhtemel kazalara karşı uyanık ve tedbirli, ilk yardım kurallarını yerine getirmesini bilmektir.

⇒ Çevresindeki bütün canlı ve cansız varlıklara değer verir, bu varlıklara zarar vermemeye gayret eder onları korur ve sever. Çevresinde bu varlıklardan nasıl yararlanılacağını bilmektedir.

⇒ Okuma, yazma ve hesaplama gibi temel becerileri kazanır. Böylece Türkçe'yi doğru ve açık bir şekilde konuşur okur ve yazar. Okuma alışkanlıkları kazanmıştır. Bütün

¹⁵ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İlkokul Programı, M.E.Bas. 1968; S:1

bunlarda edindiği bilgi ve becerileri çevresinde rastladığı durum ve olayları yorumlamada kullanabilmektedir.

⇒ Bilgi edinmek için, sözlük, ansiklopedi, harita ve çeşitli bilgilerden yararlanmak, günlük gazeteleri, seviyelerine uygun dergi ve kitapları bulup, okuma alışkanlığını kazanmak. Bilgiye, güzel sanat eserlerine, bilginlere karşı takdir ve hayranlık duymak, öğrenme ve merak hevesini geliştirmek.

⇒ Doğru hüküm verme ve bilimsel düşünme yollarını öğrenmiştir.

⇒ Yurdunu sever, onu tanımaya ve tanıtmaya çalışır; yurda hizmet duygusu gelişmiştir.

⇒ Çeşitli durum ve olaylarda, görev ve sorumluluk duygusu gelişmektedir.

⇒ Boş zamanlarını iyi kullanmada anlayış ve görüş kazanmıştır.

⇒ Başarılı olduğu zaman aşırı öğünmelerden sakınarak; başarısızlık karşısında ümitsizliğe kapılmamaya çalışır.

2) İnsan ilişkileri açısından :

⇒ İyi bir aile hayatının dayandığı temel ilkeleri kavramış, payına düşen görev ve sorumlulukları öğrenmiş ve benimsemiştir.

⇒ Başkaları ile beraber çalışmayı ve yaşamayı öğrenmiştir.

3) Ekonomik açıdan:

⇒ Ülkemizin kalkınması yönünden üzerine düşen sorumluluğu bilir.

4) Toplumsal Hayat Açısından:

⇒ Şerefli bir tarihe sahip büyük bir milletin evladı olmanın gururunu duyar.

⇒ Demokrasi ilkelerini kavrayıp; bütün ilişkilerinde bu ilkeleri uygulamaya çalışır.

⇒ Toplumların ilerlemesinde ve yükselmesinde bilim ve tekniğin önemini bilir.

⇒ Ülkemizin yakın ve uzak komşu ülkeleri ve dünya milletleri hakkında uygun bir bilgi kazanmıştır.

İlköğretimimizin amaçları, okul mimarisini etkilemesi bakımından da önem taşımaktadır.

Ülkemizde merkezi eğitim düzeninden dolayı tüm köy ve kent okullarında tek bir program uygulanır. Bundan dolayı okul binalarının mimarisinde amaçlar yönünden bir benzerlik bulunur, ancak bununla beraber bölgesel ayrılıklar dikkatle göz önünde bulundurulmalıdır.

3. 8. Nicelik Bakımından Okullaşma

Nitelik yönünden verilen bilgiler; ilköğretim yapılarının planlanması için yeterli değildir. Konuya nicelik yönünden yaklaşımda bulunduğumuz zaman eğitim düzeninin amaçlarını ve ilkelerini teorik anlamda ve bilimsel verilere dayandırabiliriz. Böylece uygulamada daha etkin olunabilir. Nicelik yönü ile konuya tam olarak yaklaşabilmek ise istatistik ve sayısal dokümanları gündeme getireceği için karşımıza bazı zorluklar çıkarmaktadır.

Ülkemizde 1995-1996 öğretim yılında okullaşma oranları; 5-6 yaş grubunda ki okul öncesi eğitimde % 7.2, ilkokullarda yaklaşık %100, ortaokullarda %65.2, genel ve mesleki-teknik liseleri kapsayan ortaöğretimde %55, yüksek öğretimde ise %13.5' i örgün öğretimde olmak üzere toplam %22.4'e ulaşmıştır.¹⁶

ÖĞRETİM YILI	ÖĞRENCİ	ÖĞRETMEN	OKUL SAYILARI
1923-1924	341.941	10.238	4.894
1930-1931	489.299	16.318	6.598
1940-1941	955.957	20.564	10.596
1950-1951	1.616.626	35.871	17.428
1960-1961	2.866.501	62.526	24.398
1970-1971	4.939.516	134.341	38.513
1980-1981	5.694.860	215.459	45.660
1990-1991	6.862.000	225.852	51.055
1991-1992	6.879.000	234.961	50.701
1992-1993	6.708.000	235.721	49.974
1993-1994	6.526.000	237.943	49.599
1994-1995	6.467.000	233.073	48.429

1995-1996	6.403.000	231.900	49.240
1996-1997	6.853.000	216.548	

Çizelge 3.1. Yıllara Göre İlkokul Öğrenci ve Öğretmen Sayıları Artışı.¹⁷

Öğretim kurumu	Öğrenci	Öğretmen	Okul Sayısı
Okul Öncesi			
1990-91	119.866.000	7.124	3.806
1995-96	158.354.000	9.771	5.600
İlkokul			
1990-91	6.861.722.000	225.852	51.055
1995-96	6.403.300.000	231.900	49.240

Çizelge 3.2. 90-91 ve 95-96 Yıllarında Öğrenci - Öğretmen - Okul Sayıları¹⁸

¹⁷ T.C. Başbakanlık D.İ.E İstatistik Göstergeleri, Ankara 1996, S:50-51

¹⁸ T.C. Başbakanlık D.İ.E. İstatistik Yılığ, Ankara 1998, S: 172-173

BÖLÜM 4

4. GÜNÜMÜZDE İLKÖĞRETİM SORUNU

4.1. Sekiz Yıllık İlköğretim Sorunu

Yurdumuzda, nicelik yönünden ilköğretimde okullaşma oranının 1997-1998 öğretim yılında % 91.3 olduğu görülmektedir. Cumhuriyet Devrindeki bütün çabalara rağmen %100 okullaşma elde edilememiştir. Eğitim düzeyinin yetersizliği devam etmektedir. 1990 yılı itibariyle 6 ve daha yukarı yaştaki nüfus içerisinde erkeklerin %11.2' si, kadınların ise, % 28' i okuma yazma bilmemektedir. Okur-yazar erkek nüfusun %73.6'sı ilkokul veya herhangi bir eğitim kurumunu bitirmemiştir. Okur-yazar kadınlarda ise; bu oran % 81.6' dır. Orta okul ve dengi okul mezunu olanların oranı erkeklerde % 10.8, kadınlarda % 7.6 düzeyindedir. Okur- yazar erkek nüfus içerisinde lise ve dengi okul mezunu olanların oranı % 10.7 ve yüksek öğretim mezunu olanların oranı % 4.7 iken , bu oranlar okur-yazar kadın nüfus içerisinde sırasıyla % 8.3 ve %2.6' dır.

Okullaşma oranları 1994-1995 öğretim yılında 4-6 yaş grubundaki okul öncesi eğitimde % 5.1, ilkokullarda %100, ortaokullarda %65.6, genel ve mesleki, teknik liseleri kapsayan ortaöğretimde % 53, yüksek öğretimde % 12,5'i örgün öğretimde olmak üzere % 26,7 seviyesine ulaşmıştır.

4.1.1. Taşınabilir ilköğretimin uygulanması

Nüfusu az ve dağınık yerleşim birimlerinde birleştirilmiş sınıflar programı uygulanan öğrencilerin, müstakil sınıflı ilköğretim kurumlarına (ilkokul, ortaokul, ilköğretim okulu) kavuşturarak, eğitimde kalitenin artırmak, fırsat ve imkan eşitliği sağlamak amacıyla, ilk defa 1991-1992 öğretim yılında uygulamaya konmuş olup bu uygulamaya halen devam edilmektedir.¹⁹

¹⁹ Başbakanlık D.İ.E. Milli Eğitim İstatistikleri, Ankara 1997, VIII

Eğitimde sağlanan sayısal gelişmelere ve taşınabilir eğitimin getirdiği bir takım yatırım kolaylıklarına rağmen nüfus artışı ve iç göçler nedeniyle gerek küçük yerleşim birimlerindeki yatırım maliyetinin yüksekliği, gerekse büyük kentlerde ikili eğitim ve kalabalık sınıflarda öğretimin yanısıra tüm kademelerde eğitime ayrılan kaynakların yetersizliği ilköğretimde gelişmeleri sınırlandırmaktadır.

4.1.2. İlköğretimde sayısal gelişmeler

Eğitim Kademeleri	1989-1990		1994-1995	
	Öğrenci Sayısı (bin)	Okullaşma Oranı %	Öğrenci Sayısı (bin)	Okullaşma Oranı %
Okul Öncesi	112	2,8	202	5,1
8 Yıllık	9140	86,2	9651	89,8
İlkokullar	6848	102,1	6985	104,4
Ortaokullar	2292	58,8	2666	65,6

Çizelge 4.1. Yıllara ve Kademelerine Göre Öğrenci Sayısı ve Okullaşma Oranı

Kaynak; Milli Eğitim Bakanlığı, Y.Ö.K., D.İ.E., D.P.T.²⁰

4.2. Sekiz Yıllık İlköğretimin Amaçları

1) Öğrencilerin kendilerini ifade edebilmelerini, toplumu ve kendilerini tanıyabilmelerini sağlamak ve kuvvetli ve zayıf yönleri ile toplumu ve kendilerini tanıyarak sorumluluklarını geliştirmelerine yardımcı olmak.

2) Araştırmacı, yapıcı, yaratıcı ve etkili bir eğitim ortamı yaratmak. Öğrencilerin geniş bir dünya görüşüne sahip olmalarına olanak sağlamak. Ders içi ve ders dışı ortamlardan yararlanarak amaca ulaşmak. Öğrencilerin bilgi teknolojileri ve sosyal, kültürel alanlarda gelişmesi ve kişisel yeteneklerini iyi bir düzeye getirmeleri için hazırlamak.

²⁰ Başbakanlık D.İ.E. Milli Eğitim İstatistikleri, Ankara 1997

- 3) Çocuklara, içinde yaşadıkları topluma, kültüre ve doğaya uyum sağlamalarını ve becerilerini geliştirmelerine yönelik çalışmalar yapmak.
- 4) Ailenin ve çevrenin iş birliği ile yola çıkarak programlar hazırlamak.
- 5) Bireysel farklılıkları göz önüne alınarak birarada eğitime dönük çalışmalar yapmak.
- 6) 8 yıllık okul, çevreyi merkez olarak alacak. Yani çevre merkezleştirilip öğrenci potansiyelini harekete geçirmek için çalışacak ve böylece öğrenci hem çevreden etkilenecek hem de onu etkileyerek uyum sağlayacaktır.
- 7) Öğrencilerin gelişim seviyelerine uygun olarak, hem üst öğrenime hem de iş hayatına yarayacak evrensel ve çevresel bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak.

Programlara imkan verecek mekanları tasarlarken, ekonomik açıdan milli gelirimizden eğitime ayrılabilen sınırlı kaynakları ve mevcut okul binalarını dikkate alarak amaçların gerçekleştirilmesine en uygun eğitim ortamı yaratılmalıdır. Buna paralel olarak en elverişli sekiz yıllık okulun ne büyüklükte olabileceğini saptamak gereklidir. Bundan sonra da yurt düzeyinde bu okulların nerelerde ne kadar açılacağı okullaşma haritasında gösterilerek, 8 yıllık okulların genelleşmesi için planlar hazırlanmalıdır.²¹

4.3. Temel Varsayımlar

- 1) İlköğretim kesintisiz sekiz yıldır. İlköğretim okulu bünyesinde okul öncesi sınıfı bulundurulur.
- 2) 1 ve 5. yıllar arası her sınıfın öğretmeni vardır. Ancak dördüncü yıldan itibaren özel mekan gerektiren dersler mümkün olduğunca özel dersliklerde ve branş öğretmenleri tarafından verilir.
- 3) 6-8. yıllar arası tüm dersler branş öğretmenlerine tahsis edilmiş özel mekanlarda verilir.

²¹ Milli eğitim Reformu Alt Komisyon Çalışma Özeti, 1971, S: 5

- 4) Derslikler, eğitim kalitesini sağlamak ve koruyabilmek amacıyla en fazla otuz kişidir. Dersliklerde her öğrenci için ayrı çalışma masası ve sandalyesi bulunur.
- 5) İlköğretim okulu aynı zamanda çevreye açık bir sosyal, kültürel, sportif etkinlikler ve hizmet içi eğitim merkezidir. Okul binaları, öğretim saatleri dışında da tüm yıl boyunca kullanıma açıktır.
- 6) İlköğretim okulu içinde tüm kullanıcılara açık mekanların yanısıra, dört farklı yaş grubu için özel mekanlar bulunur.
- 7) Okul mekanları, programları ve süreleri öğrencinin akademik, sosyal ve kişisel gelişimini sağlayacak şekilde planlanır.
- 8) Kırsal kesim okullarında ek olarak okul alanı dahilinde öğretmenler için lojman ve öğrencilerden okula uzak mesafede oturanlar için de yurt sağlanır.²²

4.4. Okul Mimarisine Etkileri Yönünden Uzmanlarından Çağımız Eğitim Sorunları ile İlgili Görüşleri

Eğitimin amacı; çağlara, ahlak değerlerine, dini inançlara ve göreneklere göre her toplumda değişiklikler göstermiştir. Eğitimin amaçlarından biri de gençleri kendilerini idare edecekleri bir yeteneğe ulaştırmaktır.

Psikolojinin bir bilim olarak ortaya çıkması ve eğitim alanında yönlendirici olmasından sonra bu ilmin önde gelenlerinden Sigmund Freud, Alfred Adler, Carl Gustav Jung modern pedagojinin temellerini teşkil eden görüşleri ortaya attılar. Pestalozzi ve diğer düşünürler duygusal ve iç güdüsel psikoloji ile ilgilendiler. Adı geçen pedagoji alimleri çocuğu eğitmede en geçerli metotların kaynağı oldular.

H. Ali Koçer' in, "Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişmesi "(1773-1923) Milli Eğ. Bas. İst. 1970 adlı eserinde uzmanların görüşleri aşağıdaki gibi belirtilmektedir:

²²İlköğretim Okul Yapıları El Kitabı (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü/1997)

4.4.1. Henrich Pestalozzi (1746-1827)

Modern eğitimin lideri olan Pestalozzi iki asır önce günümüzde geçerli olabilecek nitelikteki ilkelerini açıklamıştı; bu açıklamalar aşağıdaki noktalarda toplanabilir. Sadece pedagoğ ve eğitimcileri değil, mimarları, şehir plancılarını da ilgilendiren bu görüşleri şu şekilde özetleyebiliriz:

- 1) Okul ailedeki eğitimin devamıdır.
- 2) Çocuk okulda ve sınıfta evindeki serbestliği bulmalıdır.
- 3) Bütün çevre; ev, okul, mahalle eğitime katılmalıdır.

4.4.2. Friedrich Frobel (1782-1851)

“Çocuğun oyun oynarken, yani oyun yolu ile öğrenmesine büyük önem vermiş olup, oyun insan düşüncesinin gelişmesi yolunda ilk araç, bu düşüncenin dış dünya ile tanışması için ilk gayrettir”, felsefesini savunmuştur. Görüşleri ana başlıkları ile şöyledir:

- 1) Çocuklar büyüklerden nitelik yönünden farklıdırlar.
- 2) Eğitimin görevi, çocuğun kişisel isteklerini bilinçli hale getirmek ve ona bunları geliştirmesinde yardımcı olmaktır.
- 3) Eğitim çocuğun doğal faaliyeti olan oyun şeklinde yapılmalıdır.

4.4.3. Maria Montessori (1869-1956)

Eğitim, çocuğun kendi kendine uğraşmasının bir ürünüdür. Yani eğitim bir tecrübe işidir, felsefesinin savunucusudur. Görüşleri ana başlıkları ile şöyledir:

- 1) İnsanın gelişmesinde eğitim vazgeçilmez bir araçtır.
- 2) Eğitim yaşamaya yardımcı olmalıdır, yani çocuğun iç gelişimini desteklemek suretiyle, gelişimine yardımcı olmalıdır.
- 3) Çocuk uvaları ve ilkokullar çocuk evleri şeklinde ele alınmalıdır.

4) Geniş sınıf hacimleri, değiştirilebilir ve üzerinden bütün hacmin görülebileceği, alçak bölmelerle, küçük ünitelere bölünmeli ve buralarda çocuklara değişik faaliyetler yaptırılmalıdır.

4.4.4. Rudolf Steiner (1861-1925)

- 1) Yetişen bir çocuğun genç bir insan haline gelişi birbirini izleyen gelişme devreleri içinde olur.
- 2) Bütün bu devreler farklı eğitim programlarını, sistemlerini ve farklı davranışı gerektirir.
- 3) Steiner okulunda bağımsız, yaratıcı çalışma bütün programın bel kemiğidir.

4.4.5. John Dewey (1859-1952)

1896-1903 yılları arasında yaptığı öğretim çalışmaları ve yazılarıyla, dünyada modern eğitimin gelişmesini etkilemiştir. İleri sürdüğü görüşler:

- 1) Eğitim çocuk tabiatına dayanmalıdır.
- 2) Çocuklara içinde yaşadıkları dünya hakkında köklü bilgi vermelidir.
- 3) Öğrenme, yaparak kazanılır.
- 4) Geçmişteki tecrübelerden yararlanarak gelecekteki yolun aydınlatılmasına öğrenme denir.

Dewey'in görüşlerinden yola çıkıldığında pedagoji ve mimari ikilisi insanı ele almakta ve eğitim mimari ilişkisini ortaya koymaktadır. John Dewey raporunda milli eğitimimiz hakkında şunları yazmıştır: "İlk ve önemli nokta, Türkiye okullarının amaçlarını tespit etmektir. Ancak bu suretle alınacak tedbirler belirir, ileri ve tedricen gelişecek belli bir program çizmek mümkün olur. Okulların hedefi belli ve açık olursa bu kurumlar bir takım lüzumsuz değişikliklerden ve sözde islahat adına alınacak tesirsiz tedbirlerden korunmuş olur. Gayesinin müspet bir şekilde aydınlatılması girişilecek teşebbüsleri ilham eder, teklif

olunacak tedbirleri kontrole yarar ve bunlar için miyar vazifesini görür, eğitim esnasında ilerde yeniden alınacak tedbirlerin sırasını tayine yarar".²³

Francois Chatelain' e göre hedef, kabiliyetlerin en iyi şekilde gelişmesini sağlamaktır. Öğretmenlik; bilgi aktarmaktan ibaret değildir, kabiliyetleri işleyip geliştirmektir.

Yukardaki görüşlerin gelişmesi ve yeni anlayışların ortaya çıkması ile eğitim görüşü büyük bir gelişme gösterdi. Birinci dünya savaşından sonra büyük pedagoglar arasında uluslararası bir çalışma yapıldı. 1925 yılında enternasyonel eğitim bürosu kuruldu. 1946'da unesco çalışmaları içersinde bir kültür teşkilatı oluşturuldu. Bu çalışmalar sonunda mimara belirli ilkeler verme imkanı ortaya çıktı. Böylece teknik ve organizasyon yönünden yeterli okul planları elde edilmeye başlandı.

Çocuk, eğitim, mimari çalışma unsurları açısından:

- 1) Çocuk eğitimin amacıdır. Mimari, çocuk ölçüsünde olmalıdır.
- 2) Eğitim, insanın verilerini değerlendirmelidir. Yaşayan bir planlama anlayışı olmalıdır.
- 3) Öğretim, çocuğun yaşına ve anlayışına bağlı olmalıdır. Ferdi ve grup halinde çalışma imkanı sağlanmalıdır.
- 4) Okul eğitimi, aile eğitiminin bir devamı olmalıdır. Okul; çevresi ve aile ile yakın bağlar taşınmalıdır.
- 5) Çevre tümü ile eğitimin bir parçası olmalıdır. Doğaya açılan mimari anlayış gereklidir.
- 6) Çocuk yaratma ve fantezi ile doludur. Okul mekanında da bu imkan sağlanmalıdır.²⁴

²³ Hasan Ali Koçer, Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923), Milli Eğitim Basımevi İstanbul 1970 S:245

²⁴ Alfred Roth New School Building Thames and Hudson London, 1966 , S:29

BÖLÜM 5

5. İLKÖĞRETİM OKULLARININ PROGRAM AÇILIMI ve TASARIM KRİTERLERİ

5.1. Arsa Seçimi

İlköğretim okulu ya da ek tesisi planlama ve yerleşim kararı M.E.B. merkez ve ilgili taşra teşkilatı tarafından ve belediye ile koordinasyon yapılarak, onaylı kent imar planına uygun olarak alınmalıdır. Esasen tüm arsa tahsisleri belediyeler tarafından geliştirilen imar planı hazırlık aşamasında M.E.B.'nin görüşü alınarak yapılmalıdır. Planlama aşamasından sonra M.E.B. merkez ve taşra teşkilatlarının başı, arsaların M.E.B. mülkiyetine geçmesi için gereken prosedürleri zaman kaybetmeden tamamlamalıdır. İlköğretim okullarının yerleşimi sırasında, okul ve toplum arasında gelecekte uyumlu bir ilişkinin var olabilmesi için, çevredeki toplumun ileriye dönük sosyal ve kültürel gereksinimleri ve planlama hedefleri gözönünde tutulmalıdır. Böyle bir planlama, kentsel tasarım yönetmeliğine uygun olmalıdır. Her yeni yerleşim yeri seçimi sırasında, mümkün olduğu sürece uymaya azami özen gösterilmelidir.

5.1.1. Yer seçimi

İlköğretim okullarının yerleşiminde amaç, kaynakların ekonomik kullanımı, ihtiyacın karşılanması, okulun ileride büyüebilme ihtiyacına cevap verir durumda olması, görünümünün hoş olmasıdır. Binaların yol ile ve birbirleri ile aralarındaki mesafelerin uygun aydınlatma, yeterli hava dolaşımı, yangın güvenliği için açıklık, otopark alanı, araç ve yaya erişimi sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. İmar yönetmeliğinde belirtilen minimum değerlere uyulmalı, ancak bu minimum değerler hiçbir yerde 5 metreden az olmamalıdır. Güneş enerjisinin kullanıldığı yerlerde, güneş kolektörleri diğer tesislerin gölgesinde kalmamalıdır. İlköğretim okullarının yerleşiminde blokların yerleşimine ve kentsel silüet içindeki estetiğe önem verilmelidir.

Yer seçiminde dikkate alınacak kriterleri şöylece sıralayabiliriz:

Saha Büyüklüğü;

1 şubeli için min.: 3.000 m²

2 şubeli için min.: 5.000 m²

3 şubeli için min.: 7.000 m²

4 şubeli için min.: 9.000 m²

5 şubeli için min.: 12.000 m² alan ayrılmalıdır.

5.1.2. Topografya

Topografya, tasarımı etkileyen faktörlerden en önemlisidir. Proje topografyaya uyacak şekilde planlanmalı. Topografyanın öne çıkardığı kodlar hem ekonomik hem de estetik bina yerleşimlerini sağlayacak şekilde kullanılmalıdır. Olabildiğince düz, mümkün değilse maksimum %10 eğimli arsa olmalıdır.

5.1.3. Doğal kaynakları koruma

Mevcut doğal kaynakları koruma veya çevre koruma önlemleri alınmalıdır. Ağaçlar, su kaynakları, kayalar, zemin formları ve diğer doğal özellikler olabildiğince korunmalıdırlar.

5.1.4. İklim

Arsanın konumlanması ve binanın yerleşiminde bölgenin iklim koşulları dikkate alınmalıdır. Yapılar, saha yerleşim planında yerleşirken, doğal aydınlatmadan yararlanacak şekilde ve enerji tasarrufu sağlayacak biçimde yönlendirilmelidir. Yapılar yönlendirilirken hakim rüzgar ve yerel güneş açıları da göz önünde bulundurulmalıdır. Sert iklimlerde ve yoğun olarak hızlı ya da değişen rüzgarlı alanlarda, yapı giriş noktaları tasarlanırken, olumsuz koşullar en aza indirilmelidir.

Dış mekan hava hareketleri; okul yapıları çevresinde oluşabilecek rüzgarları zararsız hale getirebilmek, fayda sağlayacak şekilde yönlendirebilmek, iç mekanlara istenilen şekilde kanalizasyon edebilmekle mümkündür. Bunun için, yapı çevresinde üç şekilde kontrol sağlanabilir.

- 1) Doğal Elemanlarla: Ağaçlar dikerek, çitler ve çalılıklar oluşturarak faydalanılan, doğal engellerle.
- 2) Yapay Elemanlarla : Perde duvarları, paravanlar, ızgaralar, panjurlar.
- 3) Yapay ve Doğal Elemanlarla : Yapay ve doğal elemanların birlikte kullanıldığı haller.

5.1.5. Doğal aydınlatma

Bina yerleşiminde doğal aydınlatma ve mümkünse yenilenebilir pasif enerji kullanımları dikkate alınmalıdır. Güneş ışığından azami yararlanılmalıdır. Sıcak iklimlerde güneş ışığı gözü kamaştırır. Böyle durumlarda pencerelerde gölgelendirme yapılmalıdır.

5.1.6. Görünüm

Her türlü teknik hizmet birimleri (trafo, depo v.b.) görünümü bozmayacak şekilde tasarlanmalıdır. Tasarım, hizmet kalemlerinin ve iletişim hatlarının olumsuz görsel etkisini de azaltmalıdır.

5.1.7. Taşkın ve sulak alanlar

Okul alanları taşkın ve sulak alanlara kesinlikle yapılmamalıdır. Ancak afet bölgelerinde yapılacak yapılar hakkında yönetmelik (ABYYHY 96) hükümlerinin ilgili hükümlerini yerine getirmek koşuluyla buna izin verilebilir.

5.1.8. Saha büyüklüğü ve yer seçimi

İlköğretim alanı ayrılırken, çevre yapılaşmalarına ve kullanımlarına dikkat edilmeli, gürültüden ve eğlence yerlerinden uzak tasarlanmalıdır. Uygun büyüklüklerde ve

özelliklerde bir yer seçimi yapılması için belediye ve imar müdürlükleri ile temasa geçilmeli; gerekirse imar yönetmeliği değişikliği önerilmelidir.

5.2. Bahçe ve Çevre Düzenleme

5.2.1. Peyzaj

Peyzajı, tasarımın ayrılmaz bir parçası olarak düşünmek gerekir. Bölgede kolay yetişen, az bakım gerektiren bitkiler kullanılmalıdır. Mevcut ağaç ve bitki örtüsü korunmalıdır.

5.2.2. Güvenlik çiti

Güvenliği sağlamak, kontrolsüz giriş ve çıkışları engellemek ve öğrencileri çevredeki belirgin tehlikelerden korumak üzere bir bahçe duvarı veya çit uygulaması yapılmalıdır. Bahçe duvarlarına, güvenlik için gerekli yükseklik sağlanmalıdır.

5.3. Araç ve Yaya Trafiği ve Park Olanakları

5.3.1 Araç yolları

Proje alanı içerisinde araç yollarının tasarımı, çevredeki trafik dolaşım planlarının tamamı ile uyumlu olmalıdır. Zorunlu hizmetler ve acil durumlar için, araziye dolaşan servis yolu bulunmalıdır. Servis yolunda trafik minimumda tutularak, uygun ve güvenli taşıt erişimi sağlanmalıdır.

5.3.2 Otopark tesisleri

Otopark hem okul içi hem de okul dışı taşıtlar için düşünülmeli. Otopark alanı, ekonomi ve arazi verimliliği yönünden, uygun olan yerlerde düşünülmelidir. Arazi uygun değilse, hizmet ettiği okullara yakın ve bağlantılı olmalıdır. Engelliler için otopark alanları okul girişine yakın düşünülmelidir.

5.3.3. Kaldırımlar

Kaldırımlar, uygun yaya erişimi ve gerekli dolaşımı sağlayacak biçimde tasarlanmalıdır. Fiziksel engellilerin erişim kısıtlarının izlenmesi gereken yerler dışında, kaldırımların eğimi, normal olarak zeminin doğal eğimi verilmelidir. Kaldırımların genişliği, yaya trafiği hacmine ve yürürlükteki imar planı kurallarına uygun olmalıdır.

5.3.4. Engellilerin erişilebilirliği

Bütün ilköğretim okulları, engelliler için erişilebilir olmalıdır. Yaya yolu kavşakları görülecek şekilde boyanmalı ve bütün konumlara uygun işaretleme düzeni sağlanmalıdır. Engelliler için tasarım koşulları TS9111 Engelliler İçin Yapı Tasarımı Şartnamesine uygun şekilde olacaktır.

5.4. İlköğretim Okul Mekanları

Okul binası bir taraftan öğrenci ve öğretmenin sağlıkları için iyi şartlar temin ederken, diğer yandan da öğretim ve eğitimin beklentilerine uygun olmalıdır.

“Mekan; mimarinin amili olmakla kalmayıp mimari yaşantının bütününü kapsadığına göre, bir binanın salt mekan terimleriyle değerlendirilmesi de yerinde ve yeterli bir davranış olacaktır”.²⁵

Okul, çocuğun vücudunu, zekasını, şahsiyetini geliştirecek varyasyonları ihtiva etmelidir. Onun her yaşa göre farklı ve değişebilen hacimleri olmalıdır. Sınıflar sistematik ve hep birbirine benzer şekilde olmamalıdır. Kesin ve monoton sıralama yapılmamalıdır.

Sadece hacimlerin yan yana dizilmesi, planlamanın çeşitli verilerine uyulması binanın güzel mimari ile ifadelendirilmesinde yetersiz kalır. Önemli olan nokta, iç mekandan yoksun bir binanın hiçbir zaman mimari olmayacağıdır.

²⁵ Prof. Bülent Özer, Günümüzde Resim, Heykel, Mimarlık. YEM Yayınları, İstanbul 1969, S:1

İlköğretim binalarının faaliyet alanlarının gerektirdiği mekanları sadece sıralamak, onların kağıt üzerinde kalmasına neden olacaktır. Yapılması gereken, mekanın yaratılmasıdır. Çünkü okul, bina ve tesisler öğrencinin inorganik çevresini teşkil eder. İnorganik çevrenin çocuk için uyarıcı, öğrenmeyi motive edici olması eğitimciler tarafından istenmektedir. Mimar bu çevreyi mekan anlayışı ile yaratmak zorundadır.

İlkokul evin bir devamı olmalı, çocuğun alıştığı çevreyi bozmamalı ve onu yeni bir dünyaya, bazen de büyük bir sosyal gelişime hazırlamalıdır. İkamet formları ile anlaşılabilen bir mekan anlayışı ve konforu olmalı, onun gelişimine uymalıdır. Çocuk etrafını çeviren herşeye karşı daima canlı bir alaka duyar. Okul binası ise, bütünü ile veya mimari detayları ile çocuğun formasyonuna iştirak eder.

Okul binalarında, kullanıcıların gereksinimleri ve beklentileri doğrultusunda eğitim ortamları oluşturulmalı ve bu gereksinimlere cevap verecek fiziksel, eğitsel ve sosyal çevre düzenlemeleri geliştirilmelidir.

Okul, karşılıklı iletişime, tartışmaya, deneyimi paylaşmaya açık ve katılımcı bireylerin yetişmesine olanak tanıyan, bir ortam yaratmalıdır.

Çocuğun psikolojisine uygun, göze ve duyu sistemlerine zevk veren bir okul çevresi, çocuğun yadırgayacağı ona yabancı gelecek her türlü yapı düzeninden kaçınmalı, çocukları ayrı gruplar halinde toplayacak, normal dersliklerden büyük, derslik kümeleri düşünmek.

Derslikler ve yapılar arası mekanların akıcılığını sağlamak; hacimler öyle akıcı olmalı ki, aynı derslikte yer alacak çok çeşitli faaliyetlere olanak tanınsın. İç donatı ve mobilyalar çocukların kontrol edebileceği gibi olmalı, masa ve sandalyeleri kendileri taşıyabilmeli, elektrik düğmelerine erişebilmeliler.

5.4.1. Okul binası girişi

Okul binası giriş çıkışlarının yapıldığı dolaşım alanıdır. Aydınlık, ferah, okul girişini temsil

eden, Atatürk köşesinin bulunduğu bu mekanda, dışarıdan gelen konukların, aile ve velilerin girişlerinin denetlendiği ve ulaşmak istedikleri kişi ve yerlere yönlendirildiği, kayıtların tutulduğu, danışma, bekleme ve güvenlik bölümü bulunur. Bu mekanda, öğretmen, öğrenci ve diğer kullanıcıların gidiş, gelişlerini engellemeyecek şekilde askılık, veya vestiyer ayrıca kartlı telefon kabinleri bulunması yararlı olur. Okulun diğer mekanlarına kolay ulaşımının sağlanabilmesi için yönlendirme levhaları düşünülmelidir.

Giriş holünde öğrencilerin çalışmalarının sergilenebilmesi ve gerektiğinde daha kapsamlı sergi yeri olarak kullanılabilmesi için duvar panosu veya portatif panoların olması gerekir.

Döşeme kaplaması; kolay temizlenebilir, noktasal darbelere dayanıklı, kaymaz, ses emici, ekonomik olmalı ve uzun süre bakım gerektirmemelidir.

Duvar ve tavan kaplaması; kolay temizlenebilir, boyası asbestsiz, ses emici, bakımı ve onarımı kolay, ekonomik bir malzemeyle yapılmalıdır.

Giriş kapıları mutlaka dışa açılan çift kanatlı kapılar olarak düşünülmeli, çarpan kapı ve döner kapı gibi öğrenci trafiği açısından olumsuzluklar içeren kapılar yapmaktan kaçınılmalı, kapılarda eşik yapılmamalı. Ayrıca giriş kapıları rüzgarlıklıklı yapılmalıdır.

5.4.2. Okul öncesi mekanları

4-5 yaş çocuklarının bir program çerçevesinde, beraberce eğitilmesi için gerekli mekanlardır. Bu alanlar, çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimine yardımcı olan ilköğretim programlarına temel oluşturmak üzere düzenlenmiş mekanlardır. Programın uygulanmasında önemli hususlar aşağıda belirtilmiştir:

“Ana Sınıfının” tanımı, eğitim olarak ilköğretim okullarından bağımsız, yönetim olarak ilköğretim okullarına bağlı bir özellik taşır.

Programın hedefi; 4-5 yaşlarına ait gelişim özelliklerine dayalı çocuklardır. Temel amaç, bu çocukların iyi davranışlar edinmeleridir.

Okul öncesi mekanda çocukların bireysel özellikleri, geldikleri çevre, ilgileri ve ihtiyaçları gözönüne alınarak araç - gereç seçilir, konu ve etkinlikler düzenlenir.

Etkinlik konuları saptanırken ve uygulamaya konulurken, çocuklar arasındaki bireysel farklılıklar dikkate alınır. Farklı ortamdan gelen çocukları kaynaştırıcı şekilde planlar hazırlanır.

Okul öncesi program hazırlanırken, kullanılan mekanın bilgi aktarılan bir yer olmaktan çıkarılması gereklidir. Bu mekanların, çocuğun oyun oynarken araştırmacılık ve yaratıcılık kazandığı yerler olması lazımdır.

Ana sınıflarında 4-5 yaş çocukların eğitimi esastır. Bu nedenle kullanılan mekanın özellikleri de çocuklara uygun olmalıdır. Şöyle ki; kapı genişliği min. 1.00 m., tavan yüksekliği net 3.00 m., tercih edilen yön güney, gibi...Ana sınıfları, çocukların okula gelişinden çıkışına kadar günlük yaşantılarını sürdürdükleri mekanlardır ve bu yüzden ev ortamından okul yaşantısına geçişi kolaylaştırıcı şekilde düzenlenmelidir. Derslikler çocuğun zihinsel ve fiziksel olarak okula hazırlandığı mekandır. Çocukların sınıfa giriş alanında giysilerini ve ayakkabılarını yerleştireceği, kendi ölçülerine uygun dolaplar bulunur. Dersliklerde; oyun köşesi, ders köşesi, okuma köşesi gibi mekanlar bulunmalıdır.

Okul öncesi eğitim ortamı, çok amaçlı kullanıma yönelik bir eğitim mekanıdır ve "etkinlik merkezleri" denilen her biri en az üç dört çocuğun bulunabileceği küçük ve büyük eğitim köşelerinden oluşur. Etkinlik merkezleri çocukların oyun seçeneklerini görebilecekleri şekilde açık, ilgiyi dağıtan etkenleri ve gürültüyü engelleyici şekilde kapatılmış alanlardır. Etkinlik merkezleri, çok amaçlı esnek ve dinamik bir yapıya sahip olmalıdır. Esneklik ve dinamizm üç ayrı başlık altında incelenebilir:

1) Etkinlik merkezlerinin içinde yer alan esneklik: Koşullara ve gereksinimlere bağlı olarak etkinlik merkezlerinin, sınırlar, biçim ve yerleşim düzeninin yenilenecek şekilde olması gerekir. Yapılacak değişikliklere çocukların katılımı sağlanmalı, böylece çocukların etkinlik alanını benimsemeleri gerçekleştirilmelidir.

2) Etkinlik merkezleri arasındaki ilişkilere dayanan esneklik: Konulara bağlı olarak iki etkinlik merkezinin birleştirilip yeni düzenlemeye gidilmesi gerekebilir. Örneğin blok oyun alanı ile dramatik oyun alanı duruma göre birleştirilebilir. Bunun için birbiriyle uyumlu etkinlik merkezlerinin komşu olarak yerleşmeleri lazımdır.

3) Bütün eğitim alanının yapısına ait esneklik; Amaca uygun olarak yeni eğitim merkezlerinin katılması veya mevcutlarla değişmesi şeklinde mekanın bütününe ait yeni düzenlemeler oluşturulabilmelidir.

5.4.2.1. Etkinlik alanları

Şarkı söyleme, dans, folklor çalışmaları gibi çocukların bir arada olmasını gerektiren mekandır. Genellikle etkinlik merkezlerinin ortasında bulunur ve onlarla birleşebilir. 15- 20 çocuğa 10-14 m² alan ayrılması uygundur.

Müzik alanı, müzik aletlerinin depolanması ve müzik eğitimi verilmek için kullanılır.

Dramatik oyun alanı, hikaye canlandırma ve taklit etme gibi etkinliklerin öğrenildiği alandır. Farklı konulara ait kıyafetler araç- gereçler, sandalyeler bulunur. Gerektiğinde bu alan toplanma alanı ile birleştirilir.

Blok alanı, ahşap ünite blokların, büyük içi boş blokların bulunduğu ve oyun amaçlı düzenlemelerin yapıldığı alandır. Bu alan sıklıkla dramatik oyun alanı ile birleştirilebilir.

Sanat ve el işi alanı, 3-4 çocuğun aynı anda çeşitli boyalarla, el işi malzemeleriyle, kil veya seramik hamuru ile çalışabileceği yoğun dolaşımdan uzak ve diğer etkinlik alanlarına göre sınırlı ulaşımı olan bir alandır. Masa, sandalye, dolap ve paravan bulunur. Fen ve tabiat alanına yakın düzenlenmelidir.

Fen ve tabiat alanı, konulara ait araç gereç koleksiyon ve kitapların yer aldığı alandır.

Okuma ve dinlenme alanı, çevresi ses emici panellerle kapatılmış, kitap, raf ve dolapların bulunduğu sessiz bir alandır.

Masa oyuncakları alanı, eğitici masa üstü oyuncakların depolandığı alandır.

Her okul öncesi mekanın kendine ait bağımsız ve tanımlı bir bahçesi ve bu bahçede bulunan oyun araç - gereçlerin konulduğu bir deponun bulunması gereklidir. Bahçede bir de musluk bulunmalıdır.

Etkinlik alanlarında çocukların tüm özellikleri dikkate alınarak düşünülen yapı ve malzeme özelliklerini inceleyecek olursak; oyun alanı ve el becerilerinin geliştirildiği alanın döşemeleri yumuşak, esnek, terletmeyen, sıcak, kaymaz, kolay temizlenebilir bir malzemeyle kaplanmalıdır. Döşeme kaplaması, zemin rutubetine ve soğuya karşı yalıtımlı olmalı, yumuşak döşeme oluşturmak için özel detaylar geliştirilmelidir. Döşeme kaplaması asbestsiz, kokusuz, ekonomik, bakımı ve yenilenmesi kolay, hijyenik, antistatik, antibakteriyel, ses emici, yanmaz, temizliği kolay ve uzun ömürlü olmalıdır. Duvar ve tavan kaplaması için, döşeme kaplamasına ek olarak sıcak canlı renkler kullanılmalıdır.

Pencere ve kapıların, kasa ve kanatları; uzun süre bakım ve onarım gerektirmeyen, ekonomik, kolay temizlenir, en çok gün ışığı alabilecek, doğal havalandırılabilir, çocukların dış alanı görebilecekleri ve doğrudan güneş ışınlarından korunabilecekleri biçimde tasarlanmalıdır. Bahçeye açılan kapıların acil tahliye için kullanılacağı düşünüldükçe eşik yapılmamalıdır.

Her 6 öğrenciye bir lavabo, 4-5 kişiye bir tuvalet düşünülmeli ve bunlar el becerilerinin geliştirildiği alanda tasarlanmalıdır. Lavaboların temas ettiği duvar yüzeyi ve tuvaletler su temasına uygun malzeme ile kaplı olmalıdır.

Elektrik kablo ve prizleri, çocukların ulaşamayacağı biçimde olmalıdır.

Aydınlatma dolaylı, çok yönlü, ve yumuşak olmalı. Gerektiğinde dersliğin karartılabileceği perdeler düşünülmesi, perdeler kolay açılıp kapanabilmeli, yangına dayanıklı olup ev atmosferini yaratan sıcak canlı renkler kullanılmalıdır.

5.4.2.2. Öğretmenler odası

Öğretmenlerin birlikte çalışabilecekleri, ders dışı ve okul içi zamanları geçirdikleri mekanlardır. Burada gerektiğinde ailelerle görüşmeler yaparlar. Burada her öğretmen için masa, dolap ve ortak bir telefon bulunur. Öğretmenler odası ile okul öncesi derslik arasında tüm sınıfın görülebildiği, çocukların ulaşamayacağı yükseklikte, iki yönlü ayna (bir tarafı ayna bir tarafı cam) bulunmalıdır.

5.4.3. İlköğretim okulu derslikleri

5.4.3.1. Derslikler

Bir okulun eğitsel değeri, dersliklerin kuruluşuna, okulun genel karakterine, öğretmenlerin kişilik ve yeterliliğine, öğretim metotlarının özelliğine bağlıdır. Derslikler, çocukların grup halinde çalışıp tartışabileceği kendi ölçülerine uygun bir yaşama ortamı olmalıdır.

Dersliklerin düzenlenmesinde psikoloji, sosyoloji ve pedagoji gibi eğitim bilimlerinin ilkeleri göz önüne alınarak planlı öğretim gerçekleştirilmelidir.

5.4.3.2. Sabit derslikler

Sınıf öğretmenin gözetiminde öğrencilerin öğrenme faaliyetini gerçekleştirdiği, ilköğretim okulu 1, 2 ve 3. sınıfların kullandıkları mekanlardır. Eğitim öğretim faaliyetlerinin yanında küme çalışması, dramatizasyon, sunu, panolar vasıtasıyla bütün öğrencilerin paylaşımına sunulur. Öğrencilere ait özel dolap ve askılıklar ile evye bulunur.

Döşeme kaplaması; esnek kullanıma uygun, düzgün bir yüzey olmalı. Asbestsiz, kokusuz kolay temizlenen, kaymaz, esnek, ekonomik, bakımı kolay, yenilenebilir, hijyenik,

antistatik, ses emici, yanmaz, uzun ömürlü malzemelerden olmalıdır. Döşeme ayrıca rutubet ve soğuga karşı yalıtılmalıdır.

Duvar ve tavan kaplaması; boyası kolay temizlenebilen, ses yutucu özellikte, sıcağa, soğuga, sese ve suya karşı yalıtımlı olmalıdır.

Pencere ve kapıların, kasa ve kanatlarının bakım ve temizliği kolay olmalıdır. Özürlü çocuklar için gerekli ölçüler gözönünde bulundurulmalıdır. Kırılmaz dar bir şerit cam ile kapının diğer tarafının görünmesi sağlanmalıdır. Derslik kapıları koridora en az 90 derecelik bir açı ile açılmalı ve koridordakilerin güvenliğini tehdit etmemelidir.

5.4.3.3. Branş derslikleri (Türkçe, Matematik, Fen bilgisi, Sosyal bilgiler, Yabancı dil ve Eğitsel kol)

Sınıf öğretmeni veya branş öğretmeni gözetiminde öğrenme faaliyetlerinin gerçekleştiği mekanlardır.

Ders dinleme, kitap okuma, yazma, ödev yapma, küme çalışmalarına katılma, kaynak bulma ve kullanma, grup tartışması, sunu gibi etkinliklerin yapıldığı bu mekanlarda; yazı tahtası, bilgisayar, tepegöz, teyp, pano gibi araçlar bulunur. Öğrenci dolapları ve askılıklar koridorda yer alır.

5.4.3.4. Genel derslikler

Sınav ya da program dışı etkinliklerin yapıldığı özel donanım gerektirmeyen mekanlardır. Yazı tahtası, öğretmen ve öğrenci masa ve sandalyesi bulunur.

5.4.3.5. Uygulama derslikleri

5.4.3.5.1. Fen Laboratuvarı

Fen deneylerinin yapıldığı, üzerinde su ve elektrik tesisat bağlantısı olan sabit tezgahların

bulunduğu mekanlardır. Camedanlı sergi dolapları ve öğretmen masası bulunur. Tezgahlar 6-8 kişilik gruplar için uygun boyutlarda olmalı, deneyin çeşitliliğine göre evyeler, gaz elektrik vs. tesisatı yerleştirilmeli, kimyasal maddeler ve tüpler bulundurulmalıdır. Bu laboratuvarların öğretmen veya teknisyen tarafından kullanılan çeşitli araç-gereçlerin bulunduğu kapısı kilitli bir hazırlık odası da bulunabilir.

5.4.3.5.2. Bilgisayar dersliği

Bilgisayar eğitiminin verildiği mekanlardır. Her öğrenciye ve öğretmene bir bilgisayar ve ortak bir yazıcı ile telefon hattı bulunmalıdır.

5.4.3.5.3. Proje stüdyosu

Özel yetenekli veya özel ilgi alanı olan öğrencilerin tek başlarına veya gruplar halinde üretim ve deneme yaptıkları beceri geliştirdikleri mekanlardır. En az üç bilgisayar, bir yazıcı, internet bağlantısı ve telefon hattının bulunduğu bu mekanda fotoğrafçılık çalışmaları içinde kapalı bir oda düşünülebilir.

5.4.3.5.4. Resim dersliği

Öğrencilerin sulu boya, yağlı boya, kara kalem, kuru boya, pastel gibi resim çalışmaları ile çamur, karton, alçı, hamur gibi malzemelerle yaptıkları cisim çalışmalarının yapıldığı mekandır. Gerekirse seramik kurutma ve fırın odasından oluşan bir bölümde eklenebilir.

5.4.3.5.5. Müzik dersliği

Çeşitli müzik aletlerinin bulunduğu müzik eğitime ve etkinliğine yarayan mekandır. Porteli bir kara tahta, kaset çalar, radyo, cd çalar ile müzik ve kayıt araçları açılıp kapanabilen sandalye ve basamaklar bulunur. Malzemelerin bir kısmı ve elektronik ekipman depoda tutulur. Müzik sehpası ve sandalye bulunur. Ses yalıtımı ve akustiğe önem verilir. Mekan olarak derslik ve yönetim odalarından uzak bir yerde planlanır.

5.4.3.5.6. Kitaplık

Sınıfların kullanımına açık, öğrencilerin ders ve ilgilerine uygun kitaplar ile donatılmış mekanlardır. Ana girişten kolay ulaşabilen öğrenci trafiğinden ve gürültüden uzak bir yerde planlanmalıdır.

5.5. İdari Bölüm

5.5.1. Müdür odası

Müdürün, okulu temsil görevini yürütebileceği, öğretmenler, veliler ve çeşitli kuruluş temsilcileriyle toplantılar yapabileceği bir mekandır. Hizmet için yeterli mobilya ve düzen bulunmalı, fotokopi, fax ve video gibi ofis ekipmanları ile donatılmalarıdır.

5.5.2 Sekreter odası

Yönetim işlerinde sekreteryaya işinin yürütüldüğü, bekleme sıraları, koltuk, sehpa, telefon, fax, fotokopi makinası gibi malzemelerin bulunduğu mekandır.

5.5.3. Genel ve idari ofisler

Okul ve öğrenci kayıtlarının yapıldığı, idari işlerin yürütüldüğü mekanlardır. Bilgisayar, evrak dolapları, görevli masaları bulunur.

5.5.4. Öğretmenler odası

Öğretmen ve yöneticilerin tümüne dinlenme, çalışma toplantı ve sohbet imkanı sunan mekandır. Çalışma masası, sandalye, dolap, eğitim meteryali, bilgisayar, yazıcı, duyuru panosu ve genel kullanıma açık telefon bulunmalıdır.

5.6. Okul ve Çevre Ortak Kullanım Mekanları

5.6.1. Grup çalışma odası

Ders dışı küme çalışmaları, program dışı etkinlik, eğitsel kol çalışması ve çevrenin ihtiyaç duyup yararlanabileceği mekanlardır. Okul aile birliği, koruma derneği ile çevredeki dernek ve klüpler bu mekanlardan yararlanabilir.

5.6.2. Çok amaçlı salon

Beden eğitimi, drama gibi eğitsel faaliyetler, folklor gösteri çalışmaları, konferans, toplantı ve seminer için kullanılan bir mekandır. Gerekirse büyük sınavlar ve düğün için de kullanılabilir. Duvarda basketbol potası, asılma tahtaları, tırmanma halatı, denge barı, atlama kasası olmalıdır.

Salonun deposunda ise yer minderlerinin konabileceği çeşitli spor malzemelerinin saklanabileceği dolaplar bulunur.

5.6.3. İşlikler

Öğrencilerin özel becerilerinin geliştirildiği, çevrede yaşayanların ise okul saati dışında, akşam ve hafta sonları mesleki ve eğitim kursu gördükleri mekanlardır. Gerekli mobilya ve teçhizat ile donatılmıştır. İşlikte kullanılan malzemelerin saklandığı ayrı bir deposu da vardır.

5.6.4. Spor salonu

200- 400 oturma kapasiteli, okul öğrencilerinin ve çevrenin kullanacağı spor mekanıdır. Burada hem okul takımları çalışır hem de okul dışı takımları kiraya verilerek okula gelir sağlanır. Bu salonlarda basketbol, voleybol, futbol ve ağırlık topları, halter, jimnastik, atlama ve denge malzemeleri bulunur. Spor salonunun ayrı girişi, otoparkı ve servis yolu

bulunmalıdır. Salonun sandalye ve malzeme saklanan deposu ile kız ve erkekler için ayrı ayrı düzenlenen soyunma, giyinme ve duş alma mekanları bulunmalıdır.

5.6.5. Kütüphane (Kaynak merkezi)

Öğrenci, öğretmen ve çevredeki kişilerin bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanılabilir hale getirme ve çoğaltma amacıyla kullandıkları mekandır. Çevrenin kullanımını teşvik etmek amacıyla, okulun ana girişine yakın bir yerde, ancak gürültüden uzak olmalıdır.

Öğrenciler, öğretmenler ve çevre, kütüphane bünyesinde yer alan fonksiyonlar ve kütüphanenin kullanımı, kart katalogundan ya da bilgisayardan mevcut koleksiyonu tarama, yazılı kaynağı kütüphane içinde kullanma ya da ödünç alma, ödev, rapor v.b. konularda eğitilmelidir.

Kütüphanede cam bölme ile ayrılmış, yeni teknolojiler (enformasyon teknolojisi) kısmı bulunur. Bu bölümde internet bağlantısı, en az 18 bilgisayar ve 2 yazıcı bulunur. Kütüphane dışındaki bilgiye ulaşmak, ilgili becerileri edinmek ve bu teknolojileri kullanarak ürün (ödev inceleme, araştırma raporu, görselleştirilmiş bulgu v.b.) elde etmek için buradaki donanım kullanılır. Kaynakların el altında ve kolay erişilir olması, kütüphane sorumlusunun kullanıcıları gözleyebilmesini sağlayacak yerleşim düzenlemesine gidilmesi tercih edilir.

Kütüphanede ayrıca, çocukların yere oturarak ya da uzanarak okumalarına izin veren bir okuma köşesinin olması yararlıdır. Dergi ve gazeteler bu köşede sergilenir.

5.6.6. İkyardım odası (Revir)

İkyardım ve dinlenme olanağı sunan bu mekanda aynı zamanda öğrencilerin fiziksel gelişmelerinin izlendiği ölçme araçları, genel tarama ve aşılar için gerekli aletler bulunur. Yalnızca öğrencilere değil çevredeki çocuklara da benzer hizmetler sunan bir mekan olduğu için okul ana girişine yakın düşünölmelidir. Kız ve erkek çocukların muayene ve

dinlenme kısımları ayrılmalıdır. Bu mekanda hemşire masası, ilaç ve malzeme dolabı ile lavabo bulunur.

5.6.7. Rehberlik servisi

Rehber öğretmen odası ve grup veya bireysel danışma çalışmalarının yapıldığı mekan olmak üzere iki bölümden oluşur. Rehber öğretmenin odasında kilitli dolap bulundurulmalı, gerektiğinde özel görüşme, bireysel danışma ve öğretmenlerle görüşme bu odada yapılabilir. Rehber öğretmen odası ile grup veya bireysel danışma çalışmalarının yapıldığı mekan arasındaki duvarda iki yönlü ayna olması tercih edilir.

5.6.8. Kantin

Öğrencilerin teneffüs ve öğle aralarında sandviç, meyve suyu vb. yiyecek ve içecekleri temin edebilecekleri mekandır. Kantinin büyüklüğü ve sayısı farklı yaş gruplarındaki çocukların birbirine zarar vermeyecek şekilde planlanmalıdır. Kantin ana girişe yakın ortak kullanım alanlarına kolay ulaşılabilir olmalıdır. Gelen malzemelerin aktarımı için doğrudan dışarıya açılan bir servis kapısı düşünülmelidir.

5.6.9. Çay ocağı

Genellikle öğretmenlere ve konuklara çay servisinin yapılacağı küçük mekandır. Kantinin servis bölümü ile ilişkilidir. Öğrenci trafiğinin olmadığı alanlarda düşünülmelidir.

5.6.10. Kırtasiye

Okulun kırtasiye ve fotokopi gibi ihtiyaçlarının karşılanacağı mekanlar olup, girişe yakın yerde düşünülmelidir.

5.7. Destek Birimler

5.7.1. Genel depo

Okulda yapılan her tür faaliyet için gerekli eşyalar depolanır. Ayrıca daha sonra kullanılacak ders malzemeleri ve materyaller dolap ve çekmecelerde saklanır.

5.7.2. Hizmetli soyunma odası

Okul temizliği için görevlendirilmiş kişilerin giysilerini değiştirdikleri, özel eşyalarını koydukları askı, lavabo ve küçük bir duş kabininin bulunduğu yerdir.

5.7.3. Temizlik odası

Temizlik malzemelerinin bulunduğu odadır. Temizlik malzeme dolabı, küvet ve musluk bulunur.

5.7.4. Teknisyen odası

Isıtma merkezinin işletiminden sorumlu, okulun her tür teknik hizmetlerine yardımcı olabilecek teknisyenin odasıdır. Tamir masası ve tamir takımları bulunur.

5.7.5. Teknik servisler

Kalorifer kazanı, su deposu ve jeneratörün bulunduğu mekandır. Musluk ve lavabo bulunur. Tüm dolaşım alanlarından uzakta planlanmalıdır.

5.8. Dolaşım Alanları (Sirkülasyon Alanları)

5.8.1. Koridor

Koridorlar öğrencilerin özgür hareket ettikleri ortamlardır. Koridorlar mümkün olduğunca

geniş olmalı ve burada bulunan akşam trafiği engellememelidir. Buralarda hareketli donanım bulunmamalıdır.

5.8.2. Tuvaletler

1.-3. sınıflar için çocuk tipi klozet kullanılmalı, lavabonun üst noktasının yerden yüksekliği, 1.-5. sınıflarda 61 cm. 6.-8. sınıflarda 72 cm. olmalıdır. Engelliler için de ayrı bir kabin düşünülmelidir .

5.9. Kırsal Kesim İlköğretim Okullarında Ek Mekan İhtiyacı

Yatılı ilköğretim bölge okullarında ilköğretim okul mekanlarının yanısıra yatakhane, yemekhane, öğrenci duşları, nöbetçi öğretmen odası, çamaşırhane, dinlenme odası, oyun odası, müstahdem ve bekçi odası bulunur.

Pansiyonlu ilköğretim okulları da yatılı bölge ilköğretim okulları ile aynı mekan özelliklerine sahiptir.

5.10. Plan Anlayışı ve Çözümler

Pedagojik anlayışın gelişimi, eğitim programlarının bu anlayışlara paralel ele alınması, okul planlarında bazı zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Bu zorluklar da esnek plan anlayışı ile çözümlenir.

Esneklik kavramı, gelişme, pedagojik ve eğitimsel değerlere uygunluk bakımından büyük olanaklar sağlamaktadır.

Çocuğun gelişmesi ve yetenekleri, sorunları üzerine yapılan yeni araştırmalar, bu konuda bilimsel öneriler getirmekte, eğitim sistemini ve okul planlamasını etkilemektedir. Bunun sonucu olarak çağdaş eğitim yapılarında, ortak özellik olarak esneklik kavramı görülmektedir. Amerikalı eğitimci düşünür John Dewey'in "Yaparak Öğrenme" prensibi,

pasif dinleme kabulüne dayanan bir düzen içinde çalışan derslikleri, aktif işler yapılan yeni bir ortam haline getirmiştir. Bu, derslikler içinde esnek bir düzen anlayışıdır.

5.10.1. Esneklik anlayışı

Okul binaları planlamasında eğitim programı rehber olduğuna göre devamlı gelişen, ilerleyen bir program anlayışı okul yapıları içinde tedbir düşünülmesini gerektirir. Demek oluyor ki esneklik okul binalarında çok yönlü isteklerin yerine getirilmesi için kaçınılmaz çözümdür.

Esneklik yanında okul yapılarının fonksiyonları gereği; büyüyebilme, değişebilme ve tadil edebilme olanakları düşünülmesi gereken hususlardır.

Esneklik; derslik veya diğer hacimlerin yalnızca büyütülmelerine olanak tanımakla kalmayıp, tüm düzenlemelerin değişebilirliği anlamını da taşır.

5.10.2. Büyüyebilme kolaylığı

Toplumların sosyal ve ekonomik durumları eğitimi de yakından ilgilendiren bir konudur. Şehirleşme, belirli bölgelerde nüfus artışını ortaya çıkarır. Okul çevresinin nüfus bakımından artış göstermesi, öğrenci sayısı istatistikleri üzerine çıkabilir, bu da öğrenci sayısında artışa neden olur. Büyüklükleri değiştiremeyen belli ölçüdeki sınıflarda, devamlı artan öğrenci sayılarını karşılamak güçleşir ve eğitim yapılamaz hale gelir.

5.10.3. Değişebilme kolaylığı

Eğitim de toplumdaki sosyal ve ekonomik değişikliklere uygun gelişmeler göstermelidir. Bu gelişme ise okul yapısının değişebilirliği ile mümkün olur. Bu değişimler kendi içinde yeni faaliyetlere imkan vermelidir. Değişebilme; okul bünyesinde belirli hacimlerin zaman içindeki gelişmelere göre büyütülüp küçültülmesi şeklinde ele alınabilir.

5.10.4. Tadilat kolaylığı

Tadilat bütün okul planlamasını kapsar. Eğitim anlayışı değiştiğinde iç hacim kompozisyonunda tüm olarak bu anlayışa paralel değişebilmesi gerekir

5.11. Tek Katlı veya Çok Katlı Okul Yapıları

Tek katlı ilkokul binaları, hijyen ve pedagojik bakımdan uygundur. Ölçülerin samimiliği, aydınlatma, havalandırma kolaylığı sınıf ve bahçe beraberliği tek katlı binalarda daha kolay sonuç verir. Bu tip binalar hafif, çabuk ve ucuz olurlar. Merdivene ihtiyaçları yoktur. Bunun için de tasarruf sağlanır. Bu faydalara rağmen, okul binasının giriş çıkışlarının kontrolü açısından plan fazla dağınıktır.

Tek katlı okul binalarında; planlama çok geniş bir alana yayılır, toplum yaşantısına hazırlanmakta olan öğrencilerin birbirleriyle ilişkileri kopuk olup, koridor uzunlukları artar. Bir diğer dezavantajı da okul alanlarının parçalanmasıdır.

Hacimlerin üst üste konmasıyla oluşturulan katlı çözümlerde, tek katlı okulların avantajı sağlanmalıdır. Çift taraflı aydınlatma, karşılıklı havalandırma ve ev samimiyeti gibi ..

Pedagojik düşünceler, okul yüksekliklerine, eğitim şekillerine ve öğrenim yaşlarına göre sınır getirmişlerdir.

İki katlı yapılar da; ilköğretim binaları için pedagojik açıdan uygundur. Çünkü çocuk ölçüsüne yakın bir ölçeğe sahiptir. Sadece bahçe ile ilişkilerinin kesilmesi sakıncalıdır. Üç katlı yapılarda ise okul planlaması tavsiye edilmemektedir. Çünkü pedagojik açıdan çocuk ölçüsünü geçtiği gerçektir. Öğrencilerin üst katlara çıkmaları sakıncalar doğurur. Genellikle iki kattan fazla ilkokul binalarının yapılmaması, çok zorunlu hallerde üç katlı çözümlere gidilmesi gerekir. Yatay sirkülasyonun ve düşey sirkülasyonun dengeli bir biçimde organizasyonu için tip proje veya özgün tasarımlarla oluşacak ideal binanın arsa imkanlarıyla koordinasyonu sağlanmalıdır.

5.12. Fiziksel Çevre Koşulları

Okul yapılarında her türlü faaliyetin esas amacı, çocuğun eğitimidir. Yapılan deneylerle; insanın ısı, ışık ve ses ile fiziksel çevre koşullarındaki değişikliklere bir dereceye kadar uyabildiği, kanıtlanmıştır. Bu değişikliklere uyabilmek için belirli güç sarfiyatı olmaktadır. Çocuğun tüm gücünü çevreye uyumda değil, esas amaç olan öğrenme yolunda harcaması sağlanmaktadır.

Bilimin gereği olarak sistemci bir yaklaşımla, çevre kavramı; birbiriyle sürekli etkileşim içinde bulunan çok yakın ilişkili doğal çevre ve yapay çevre olarak bir çevre sistemi içinde düşünülmelidir.²⁶

- ⇒ Doğal Çevre: Jeolojik Çevre (Coğrafi konum eğitim v.b.),
Biyolojik Çevre (Bitki örtüsü),
İklimsel Çevre (Rüzgarlar v.b.) .
- ⇒ Beşeri Çevre: Fizyolojik Çevre,
Teknolojik Çevre,
Psiko-Sosyal Çevre. (Davranış, fikir, kültürel, kişilik, örf ve adet)
- ⇒ Yapay Çevre: Bölgesel Çevre,
Kentsel Çevre,
Yapısal Çevre,
Araçlar .

Tasarımcı, doğal çevre karakteristiğini olumlu, kullanarak ile yapay çevre düzenlemesini oluşturabilir. Doğal çevre hareketlerinin, yapısal çevrede olumlu kullanılabilmesi sosyal çevre için, yani sağlık ve konfor için önem taşımaktadır.

5.12.1. İklim ve İlköğretim Planlaması

İlköğretim yapılarında, iklim faktörünün önemi açıktır. Ülkemizde tipik iklim bölgeleri

²⁶ Feiblemann J; Friedud.J.W.,The Structure and Function of Organization System Thinkings 1969

vardır: Bunları ılıman bölge, serin bölge, sıcak-kuru bölge, sıcak nemli bölge diye ayırabiliriz.

5.12.1.1 Ilıman bölge

- 1) Yer Seçimi: İlkokul yapılacak yerlerde yerel eğim, en az sıcak devrede en fazla güneş radyasyonu alacak eğimde ve yönde olmalıdır.
- 2) Bina formu: Yıl boyunca ekstrem sıcaklık kademeleri göstermeyen ılıman bölgelerde:
 - ⇒ Uzunlamasına bir kitle formu,
 - ⇒ Esnek plan tipleri, denenebilir.
 - ⇒ Nem yüzdelerinin yüksek olduğu bölgelerde, havalandırmaya olanak sağlamadığı için iç avlulu çözümlere gitmemek gerekir.
- 3) Rüzgar Etkisi: Ilıman bölgede, rüzgar etkisi önemli bir faktördür. Yer seçiminde, rüzgar etkisinden korunma sağlanmalı veya bu etkiyi yararlı bir hale getirmeye çalışmalı.
- 4) Yönlendirme: Bu bölgede her yönden yararlanma olanağı vardır. İlköğretim binaları hacimlerinin gerektirdiği güneş alma miktarı gözönüne alınmalıdır.

5.12.1.2. Serin bölge

- 1) Yer seçimi: Bu bölgede ısının saklanması önemli bir faktördür. Korunmuş bölgeleri, kış güneşlenmesinden yararlanan alanları seçmek doğru olacaktır.
- 2) Rüzgar Etkisi: Bu bölgede rüzgar etkisi önemli bir faktördür. Rüzgar etkilerinden korunma olanakları araştırılmalı ve çevredeki binalar, kendilerini yalayan rüzgar, ilkokul alanına yansıtmayacak biçimde konumlanmalıdır.
- 3) Bina Formu: Kapalı, kompakt, iç ısıyı dışarı kaçırmayan, Yatık kış güneşinden yararlanan formlar tercih edilmelidir. Uzun ve tek yönlü bloklar bu iklim koşullarına uygun değildir.

4) Yönlendirme: Güneşin ısıtıcı etkisinden maksimum yararlanma olanağı araştırılmalıdır. Derslikler rüzgar altı yönde veya bir rüzgar gölgesi içinde yer almalıdır.

5.12.1.3. Sıcak - kuru bölge

1) Yer seçimi: Bu bölgede, güneş radyasyonlarını az almak ve serin hava akımından yararlanmak gerekmektedir.

2) Bina formu: İçine ısıyı çok az alan bina formları elverişli çözümlerdir. İç avlular, birbirine gölge atan kitleler tercih edilebilir.

3) Rüzgar Etkisi: Rüzgar etkisi, bu bölgede önemli değildir. Bu etkiden yararlanma olanaklarının araştırılması gerekir.

4) Yönlendirme: Bu bölgede, ilkokul binaları için doğu batı yönleri tavsiye edilir. Çünkü bu yönlerde güneş yatık gelir. Doğu yönüne sabah yatık gelen güneşin etkisi, ders saatinde havalandırma ile azaltılmış olacaktır. Batı yönünde ise ders saatleri içinde yatık güneş alınmadığından yararlı bir yön olarak kullanma olanağı vardır.

5.12.1.4. Sıcak – nemli bölgeler

1) Yer Seçimi: Hava hareketi, konforu sağlayan en önemli elemandır. Gölge aranan özelliktir. Yalnız gölgeyi sağlayan araç, havadaki su buharının birikmesine engel olacak şekilde ele alınmalıdır.

2) Bina Formu: Gece serinleme olmadığından sabahları erken saatlerden itibaren, güneş radyasyonunun ısısal etkisi sezilir. Doğu batı doğrultusunda planlanmış bir bina formu, rüzgar etkisinden yararlanabilir. Dersliklerin ayrı ayrı konumları, hava akımının rahatça dolaşabileceği bağlantılar sağlanmalıdır.

3) Rüzgar Etkisi: Havanın her an hareket halinde olması gerektiğinden bina formu, çevredeki bitkilerin hava akımını kesmeyecek şekilde düzenlenmelidir.

4) Yönlendirme: Doğu ve batı güneş ışınları yatık geldiği için çok fazla radyasyon alır ve diğer bölgelere nazaran çok zararlıdır.

5.12.2. Sınıflarda ışık kontrolü

Işık kontrolünde, derslik hacminin önemini de benimsemek gerekir, ışık seviyesini etkileyen ana etken dışarıdaki gök aydınlığı ve çevrenin yansıtma gücüdür.

Yapıda iklim koşullarına karşı önlem alınıyorsa ışık için de önlemler alınmalıdır.

Göz, gündüz gece ışığında görebildiği gibi, gece yıldızların ışığında da görebilir. Bu sınırlar içinde, öğrenme faaliyetlerinin gerçekleştiği sınıflarda gerekli olan ışık miktarı sağlanmaz ise; çocuk yapacağı işlerde zorluk çeker, hatta bu işlere karşı umursamaz olur.

Aydınlatma ele alınırken tavan, duvar ve döşeme renkleri de gözönünde tutularak, ses ve ısı etkileriyle birlikte ele alınmalıdır.

Sınıflar soldan ışık alacak şekilde planlanmalıdır, yazı tahtasının da doğudan yan olarak gelebilecek güneş ışınları ile parlaması önlenmelidir. Böylece; yatık güneş ışınlarının sınıf içersinde çocukların yüzlerine, doğrudan yada çalışma ortamından yansımak suretiyle gelerek gözlerini rahatsız etmeleri önlenmelidir.

Güney ışığı, kuzey ışığından sonra tercih edilir, kuzey ışığı çocuk sağlığı açısından da faydalıdır.

Gün ışığının yeterli gelmediği hallerde suni ışıkla, aydınlatma tamamlanmalıdır.

Aydınlık seviyesine göre gözün adaptasyon yeteneği çok yüksektir. Göz yorulmadan ve bozulmadan, çalışma ortamında, aydınlatma seviyesinin, belirli bir değerin üstünde olması gerekir. İyi ışıklandırılmış bir sınıfta, çocuğun masasındaki ışık şiddeti 250 lux olması gerekir. Sınıfın hiçbir yerinde, 120 luxden daha az ışık şiddeti olmamalıdır. Pencere kenarından en uzak masaları dahi aynı şartlarda aydınlatmalıdır.

Kontrast (çeşitli yüzeylere ait aydınlık değeri oranı) ve kamaşma görüş için önemli faktörlerden biridir. Açık bir görüş için yüksek derecede, aydınlık kontrastı gereklidir. Işığın niteliği kontrasta ve kamaşmaya bağlıdır. Bol ışık miktarı, bu yönü ile kontrol edilmediği durumda, kötü ışık koşulları doğurur. Görüş çevresi açısı olan 60 derecelik sınırlar içinde yer alan çeşitli yüzeylerin aydınlık oranları 1/3 küçük olmalıdır. Yani, aydınlık değerleri arasındaki fark, üç katı aşmamalıdır. Aynı değerler 120 derece düşey ve 160 derece yatay olan tanımlama açıları içindeki yüzeyler için 1 ve 10 kat sınırları içinde kalmalıdır. Bu nedenle sıra üstleri ve döşemeler açık renklerde, yazı tahtalarının da çok koyu olmaması istenmektedir.

Suni ışık için kontrast kontrolü kolaylıkla sağlanabilir. Gün ışığının ise kontrolü daha zordur. Kontrasttan doğan kötü ışık koşullarının önlenmesi için yapıda çeşitli önlemlerle, güneş ışınlarını yutucu türden cam kullanılmalıdır.

5.12.3. Sınıflarda güneş kontrolü

Güneş ışınlarının sınıf içerisine mümkün olduğu kadar girmesi istenmesine rağmen, yazın sıcak günlerinde sınıfı güneşin bunaltıcı sıcaklığından korumak gerekir.

Sınıfların cepheleri güney ve güney-doğuya bakmalıdır. Fakat 15 dereceden fazla doğuya veya batıya yönlendirilmiş sınıflarda, güneş kontrolü için, pencerelerde önlem almak gerekmektedir. Şöyle ki: Camın arkasına konulan perde yada jaluzi kesin bir önlem olamaz. Perde ve jaluzi ile cam arasında kalan hava, camdan gelen hararetle ısınır ve tekrar dışarı çıkamadığı takdirde sınıfın ikliminin bozulmasına sebep olur.

Perdeler, ışığı kestiği için uzun süre örtülü duramazlar.

Güneş kontrolü için yapılacak her türlü tertibatın, pencerenin dış yüzeyine, yani camın dışına konması, dolayısıyla camla güneş ışığının arasını kesmesi gerekir.

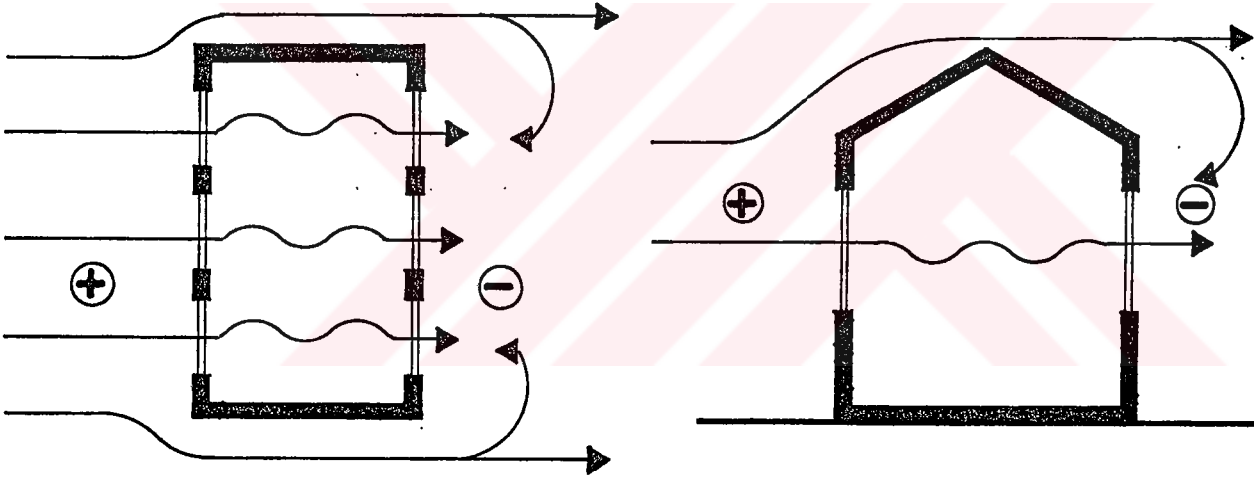
Yeterli miktarda dışarıya taşan çatı saçakları, pencereler önünde, gölgelikli bir kısım sağlar. Pencerelerin önüne konacak yatay güneş kesiciler de pencereler önünde gölgelikli

bir kısım sağlar. Sınıflar batıya veya doğuya konumlanmışlarsa, güneş kesiciler güneş ışınlarına göre ayarlanabilir olmalıdır.

5.12.4. Sınıfların havalandırılması

Çalışma hacminde, hava konforu da görme, işitme koşulları gibi yerine getirilmelidir. Temiz havası olmayan bir hacimde çalışmak, dikkat dağılması ve baş ağrısı gibi sonuçlar doğurur.

Rüzgar kitleleri kendisine engel olan bir yapıya çarptığı zaman genel ilke çerçevesinde yüksek basınç ve emme bölgeleri oluşturmaktadır.

Şekil 5.1. Sınıfların Havalandırılması

Yapının rüzgara karşı olan (+) basınç bölgesindeki hava ve yapının içindeki statik hava, yapının yüzeyinde açılacak boşluklardan (-) emme bölgesine doğru harekete geçer. Böylece (x) mekanı vantile edilmiş olmaktadır. İç mekanlardaki ventilasyonun değeri de bazı doğal ve yapay etkenlere bağlı olarak değişmektedir. Bunlar:

- 1) Hakim rüzgar şiddeti,
- 2) Yapının konumu,
- 3) Yapı çevresindeki doğal ve yapay engeller,
- 4) Çatı kabuğu,
- 5) Pencere boşluklarının ölçü ve konumu,
- 6) Mekan derinlikleri ve kat yükseklikleri.

Okul dersliklerinde tavan yüksekliğinin doğal havalandırmaya etkisi yoktur. Yükseklik sadece hava hacmini değiştirdiği için temiz hava gerekli olan öğrencilerin sayısını etkiler. Devamlı vantile edilen iyi havalandırılmış mekanda kat yüksekliklerinin gereğinden fazla tutulması bir yarar sağlamamaktadır.

Doğal havalandırma, iyi planlanmış bir pencere sistemiyle çözülebilir. Havalandırmada, pencerelerde alt ve üstte yapılacak yatay açılan küçük pencere kanatları, havalandırma bakımından, dik açılan kanatlara nazaran, daha uygundur. İyi havalandırma, ışıklandırma, ve güneş kontrolü açısından pencere elemanlarının tasarımı çok önemlidir.

Okullarda doğal havalandırma mekanik havalandırmaya tercih edilmelidir. Ancak doğal havalandırmanın mümkün olmadığı bazı mekanlarda mekanik havalandırmadan yararlanmak doğru olur. Bu mekanlar, karartılmış hacimler, kapalı teneffüshane gibi çok kişiyi içinde barındıran mekanlardır.

Mekanik havalandırma şu şekillerde çalışır;

- ⇒ Sadece pis havayı dışarı atar,
- ⇒ Sadece temiz hava verir,
- ⇒ Hem pis havayı dışarı atar hem de temiz hava verir,
- ⇒ Klima ²⁷

²⁷ W.W. Caudill Toward Better School Design, Published by F.W.Dodge Corporation, New York 1954.

5.12.5. Sınıfların ısıtılması

Dersliklerin ısı derecesi, büyüklere göre değil, çocuklara göre ayarlanmalıdır. Çünkü çocuklar yetişkinlere göre daha serin bir ortam ararlar ve düşük ısıda daha verimli çalışırlar.

Isıtmada en önemli nokta, ısı kaybını azaltmaktır. Bu suretle ısıtma sisteminin tesis ve işletme masrafları çok azalır. Tesisattan beklenen;

⇒ Belli bir seviyeden yukarı olmayan personelin kullanabileceği ve bakımını yapılabileceği basitlikte olmalı,

⇒ Arıza olasılıkları minimuma indirilmeli,

⇒ Amaca uygun olmalı,

Isıtma tesisatı, merkezi ve lokal olmak üzere ikiye ayrılır. Merkezi ısıtmada kullanılan tesisat malzemesinden en önemlileri, radyatör, kazanlar ve kombilerdir.

Hava ile ısıtma: Kalabalık derslikler için temiz hava çok önemlidir. Hava ile ısıtma ve gerekli temiz hava tesis etme, en iyi çözüm yoludur. Fakat bu sistem, maliyet yönünden yüksektir.

Panel ile ısıtma: Tavan, döşeme ve duvarlarda olmak üzere değişik şekilleri vardır. Örtü malzemesinin iç kısmına yerleştirilen borular içinden geçen akışkan ısı radyasyon, kondüksiyon ve konveksiyon yolu ile mekanlara yayılır.

Mevzii ısıtma: Mekan içindeki ısı dağılımı düzgün değildir, bazı kısımlar az bazı kısımlar çok ısınır. Bu ısıtma yönteminden sakınmak gerekir. Ayrıca çocuklar küçük olduğundan sobaların etrafını korumak gerekmektedir.

5.12.6. Sınıflarda akustik kontrol

Her öğrenci çevresinden etkilenen ve onu etkileyen bir organizmadır.²⁸

Öğrencinin öğrenme fonksiyonunu yerine getirebilmesi için bazı koşulların sağlanması gerekir. Algısal duyarlılıklardan birinin normalden fazla uyarılması, diğer algıların eşitliklerini düşürür. Gürültünün insan üzerindeki zararlı etkileri ;

⇒ Fizyolojik

⇒ Tahrip edici

⇒ Psikolojik

Yapılan araştırmalarda gürültünün kan basıncı, kas gerilmesi ve sinir sistemi üzerinde zararlı olduğu saptanmıştır.

Gürültü seviyesi 130 db.²⁹ in üstüne yükselirse işitme organlarında bozukluklar meydana geldiği bilinmektedir.

Çevre gürültüleri, derecelerine göre kaynaktan gelen sesleri ya zor duyulur, ya da duyulmaz halde etkileyecektir.

Çevre gürültüleri yanında, sınıftaki her öğrenci de gürültü kaynağıdır. Buna bitişik dersliklerden gelen sesler de eklenince, arka plan gürültüsünün seviyesi yükselecektir. Arka plan gürültüsünü oluşturan sesleri üçe ayırmak mümkündür:

- 1) Okul dışından gelen sesler,
- 2) Okul içinden gelen sesler,
- 3) Dersliğin kendi içi gürültüsü.

²⁸ W.W. Caudill Toward Better School Design, Published by F.W. Dodge corporation, New York 1954.

²⁹ Decibel; Ses şiddeti ve seviyesi birimi

Okul dışından gelen sesleri; trafik gürültüsü, sokaktaki insanların gürültüsü, endüstri binalarının gürültüsü diye sıralayabiliriz.

Okul yapılarında gürültünün kontrolüne arsanın seçiminden başlamak gerekir. Eğer gürültü sorun olarak ele alınmamışsa bina yapımında akustik tedbirler almak gerekecektir.

Çevre gürültülerinden korunmak için arsa kenarına dikilecek, 4-4.5 m. yüksekliğindeki sık yapraklı ağaçlar, 2-3 sıra dikildiklerinde izolasyon görevi görürler.

Derslikte konuşulanların, öğrenciler ve öğretmenler tarafından, dersliğin herhangi bir noktasından iyi ve kolay işitilmesi için tedbirler alınmalıdır. Çocuklar öğretmenin anlattıklarını iyi duyamaz veya öğretmen, çocuklara hitap ederken bağırarak zorunda kalırsa, bu durum gerek öğrencilerin gerekse de öğretmenlerin çabuk yorulmalarına sebep olur.

Akustik olayları ortadan kaldırmak için;

⇒ Çevre gürültülerinden korunmak, (ses izolasyonu)

⇒ Derslik içi ve derslik dışından gelen gürültüleri, derslik içindeki konuşmalardan yansıyan ses dalgalarının zararlı olanlarını kontrol altına almak ve azaltmak, (ses yutucu yüzeyler)

⇒ Kapı, pencere ve duvarlarda önlemler almak gerekir. Çift camlı pencereler, dıştan gelen gürültüyü kestikleri için faydalı olur. Okulun gürültülü kısımları (çok amaçlı salon, müzik dersliği v.b.), ile sessiz kısımlarının (sabit ve branş derslikleri v.b.) birbirinden plan aşamasında ayrılması, yerinde bir tedbir olur.

Ses yutulmasına karşı ise, tavanlara ses yutucu delikli plaklar konulmalıdır. Ayrıca çok amaçlı salon ve koridorlarda sesi yutan malzemeler kullanarak gürültüyü önlemek mümkündür.

Ses izolasyonu ve ses yutulması tedbirlerinin alınması, yer seçiminin dikkatle yapılması gerektiğini ortaya çıkarır.

5.12.7. Sınıflarda renk kompozisyonu

Sınıflarda renk kullanılması konusunu psikolojik, hijyenik, ışık tekniği ve estetik bakımından ele almak gerekir.

Psikolojik bakımdan sınıflarda kullanılmaya elverişli renkler, yeşil, sarı, mavi ve gridir.

Çocukların gözlerinin korunması için, çoğunlukla alıştıkları sarı renkli ışığı tercih etmek gerekir.

Tavanların beyaz veya açık renkte yapılması, ışığın iyi yayılmasına yardım eder.

BÖLÜM 6

SONUÇLAR

MEVCUT İLKOKULLARIN 8 YILLIK KESİNTİSİZ İLKÖĞRETİM OKULLARINA FİZİKSEL ADAPTASYONUNUN SAĞLANMASI

Türk Milli Eğitim Sistemi, Ekim 1983'de çıkarılan 2917 sayılı kanunla ilköğretimi 8 yıla çıkarmıştır. 8 yıllık mecburi eğitim bütün yurt düzeyine yaygınlaştırılmıştır. Ülkemizin gelir kaynakları kısıtlı ve gelişmekte olan bir ülke ve olması nedeniyle, 8 yıllık kesintisiz eğitimin bina ihtiyacının karşılanmasında göz önünde tutulacak en önemli husus, ekonomik kolaylık ve uygulama kolaylığı olmasıdır.

Daha önce 5 yıllık olan mecburi eğitimin 8 yıla çıkması demek her ilkokulun yanına bir ortaokul ile işlik ve laboratuvarlar eklenmesi demektir. Mevcut 5 yıllık ilkokulların fiziksel değişiklikle programa cevap verir hale getirilmesi en tercih edilen yoldur. Ancak bu mümkün değilse birden çok, 5 sınıflı ilkokulun yararlanabileceği ve 6, 7 ve 8. sınıfların öğrenim göreceği ortak ünite ilavesi veya taşınmalı eğitim düşünülebilir.

8 yıllık temel eğitimin bina sorununun çözümü düşünüldüğünde, elde bulunan ve halen kullanılmakta olan mevcut yapıların değiştirilmesi veya yeni ders programına uygun binaların yapılması akla gelen seçeneklerdir.

İlkokul ve ortaokulun her ikisinin de bulunduğu yerleşim birimlerinde bu binalara işlik ve laboratuvar eklemek suretiyle yapılacak fiziksel değişiklik en ekonomik çözüm olacaktır. Ancak ortaokuldan yoksun yerleşim birimlerinde bina sorununun çözümü, üç şekilde düşünülebilir:

- 1) Mevcut ilkokulun plan değişikliği; fiziksel değişiklik ve eklerle 8 yıllık ilköğretim okuluna dönüştürülmesi,
- 2) Bölgedeki ilkokullardan eşit uzaklıkta olan bir yere, bu ilkokulların ilköğretim

okullarına dönüşümünü sağlayacak yeni oluşumları içine alan bir binanın yapılması, yani yeni yapılacak bina ile çevredeki ilkokul binalarının birbirini ilköğretim okulu olarak tamamlamaları.

3) Taşınabilir sistem; 5 yıllık ilkokul öğreniminden sonra öğrencileri 6-7 ve 8. sınıflarını okuyabilecekleri en yakın okula taşıyarak bina sorununun çözülmesidir.

Ülkemizin gelişmekte olan bir ülke olması nedeni ile her üç çözümden biri tercih edilirken, göz önünde tutulacak en önemli hususlar ekonomik kolaylık ve uygulama kolaylığı olmalıdır.

Var olan yapıların, yeni sisteme uydurulmasında okul planlarının değişebilme olanağı çok önemlidir. Örneğin, İstanbul Muhittin Üstündağ, Temel Eğitim Okulunda, 1982 yılında bir uygulama yapılmış olup, pilot bölge seçilen bu okulda giriş kısmı bölünerek öğretmenler odası yapılmış, boşalan öğretmenler odası da atölye haline getirilmiştir.

Bugün Türkiye'de mevcut ilkokulların %80'i Bayındırlık Bakanlığı tarafından hazırlanan mimari projelere göre yapılmış tip okullardır. Bu binaların sınıf şekilleri dar ve derin olduğundan sınıfları birleştirme ve değişken kullanma esaslarına imkan vermezler. Ancak bu binaların kullanılmaz halde bırakılmaları da ekonomik değildir. Eğitim planları ve mimarlar elele vererek bu binalarda yapılacak en ekonomik fiziksel değişiklik ve eklerle 8 yıllık ilköğretim binaları oluşturulabilir.

Yeni yapılacak okullarda ise; ilköğretim programının uygulanabileceği mekanlar planlanmalı, okul-çevre ilişkisi iyi kurulmalı, farklı gereksinimlere ve olanaklara cevap verilmelidir. İlköğretim binaları, hijyenden uzak olmamalı ve pedagojik anlayışlar gözönünde tutulmalıdır. Çevre şartları projelerde ön plana alınmalıdır. Binalar mimar-pedagog işbirliği ile yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Adivar, A., (1943), Osmanlı Türkleri'de İlim, İstanbul,
- Atatürk'ün Maarife Ait Direktifleri, (1939),
- Baltacı, C., (1976), XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri,
- Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1997 Programı, 228\2 Sayılı Resmi Gazete, S:19,
- Binbaşıoğlu C., Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi, MEB. Yayınları, Ankara
- Baymur, F.,(1962), İlkokuma ve Yazma Öğretimi, İstanbul,
- Prof. Dr. Bayraktar, M., (1996), Bilim Tarihi, İstanbul,
- Danışman,Z., (1997), Koçi Bey Risalesi, İstanbul
- Dewey, J., (1952), Türk Maarifi Hakkında Rapor,
- Dr. Aksoy, Ö., (1968), Osmanlı Devleti Sıbyan Mektepleri Üzerine Bir İnceleme,
- Duman,T., (1991), Cumhuriyet Döneminde Orta Dereceli Okul Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi, Ankara,
- Ergin, O. N., Türkiye Maarif Tarihi, İstanbul,
- Fried. V.W., Fiebleman, (1969),
- Gökalp, Z., (1964), Milli Terbiye ve Maarif Meselesi, İstanbul,
- Hükümet Programlarında Eğitim, (1990), MEB. Yayınları, Ankara,
- İstanbul Eğitim Belgeseli, (1998), İstanbul,
- Prof. Dr. Özer, B., (1969), Günümüzde Resim, Heykel, Mimarlık, İstanbul,
- Prof Dr. Karal , E.Z., (1988), Osmanlı Tarihi, Ankara,
- Prof. Dr. Köprülü, F., Osmanlı Devletinin Kuruluşu Türkiye Tarihi
- Kalaycı N., (1988), Cumhuriyet Döneminde İlköğretim, İstanbul,
- Kay J. De, (1833), Sketches of Turkey in Newyork,
- Küçük, H., (1980), Türk-İslam Düşünce Yapısı, İstanbul,
- Milli Eğitim Reformu Alt Komisyon Çalışma Özeti, (1971),

Roth, A., (1966), Londra,

Öymen, M.R. (1969), Eğitim Tarihi I, Ankara,

Özalp, R., Ataünal, A., (1977), Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı, İstanbul,

Özduru, Ö., Soylu, T., Gürsel, A. (1991), Ders Geçme ve Kredi Sistemi, Ankara,

Öztuna, Yılmaz, (1978), Büyük Türkiye Tarihi, İstanbul,

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İlkokul Programı, (1968),

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü, (1997), İlköğretim Okul Yapıları El Kitabı, Ankara,

T.C. Başbakanlık D.İ.E. İstatistik Göstergeleri, (1996), Ankara

T.C. Başbakanlık D.İ.E. İstatistikleri, (1997), Ankara

T.C. Başbakanlık D.İ.E. İstatistik Yıllığı, (1998), Ankara

Tonguç, İ.H.; (1946) , İlköğretim Kavramı, Remzi Kitapevi, İstanbul

Toward W. W. Caudill, (1954), Newyork,

Türkiye’de Okul, Öğretmen , Öğrenci sayıları, M.E.B. Planlama Araştırma ve Kordinasyon Dairesi Yayınları, Ankara,

Yücel, H.A.(1938) Türkiye’de Orta Öğretim, Devlet Basımevi, Ankara,

EKLER 1**KONU İLE İLGİLİ SEÇİLMİŞ ÖRNEKLER**

Pilot bölge seçilen Kartal'da :

Yeni yapılan ve 1998-1999 yılında kullanılmaya başlayan Sabri Taşkın İlköğretim Okulu, iki kat eklenerek dört kata tamamlanan, Emine Hasan Aytaçman İlköğretim Okulu, bir kat eklenerek dört kata tamamlanan Hüseyin Saim Ekim İlköğretim Okulu, örnek alınarak incelendi.

SABRİ TAŞKIN İlköğretim Okulu (Fotoğraf 1)

Yeni yapılan Sabri Taşkın İlköğretim Okulunun öğrenci sayısı 1668' dir. İlköğretim Okulu dört katlıdır ve 19 dersliği bulunmaktadır.

Sabri Taşkın İlköğretim Okulunda, okul öncesi sınıfı bulunmamaktadır. 1 adet fen bilgisi laboratuvarı, 1 adet kitaplık, 1 adet işlik, alt katında 1 adet çok amaçlı salon ve müzik odası branş dersliği olarak 1 adet sosyal bilgiler dersliği bulunmaktadır.

Sabri Taşkın İlköğretim Okulunda, yönetim bölümü ise, 1 adet müdür, 3 adet kat müdür yardımcısı, 1 adet öğretmenler odası ve 1 adet memur odasından oluşmaktadır

Sabri Taşkın İlköğretim Okulunda, özurlülerin bina girişi ve w.c. kullanımını dikkate alınmıştır.

Hüseyin Saim Ekim İlköğretim Okulu (Fotoğraf 2)

Hüseyin Saim Ekim İlköğretim Okulunda 2000 öğrenci öğrenim görmektedir. Bir kat ilavesinden önce 20 derslik varken, ilaveden sonra derslik sayısı 29'a çıkarılmıştır.

Hüseyin Saim Ekim İlköğretim Okulunda, 50 öğrencilik okul öncesi bölümü bulunmakta, 1 adet fen bilgisi laboratuvarı, 1 adet kitaplık, 1 adet işlik, ve giriş katında çevrenin de kullanabileceği 1 adet çok amaçlı spor salonu ve rehberlik servisi bulunmaktadır. Salon salı günleri halk eğitim hizmetleri için çevre tarafından kullanılmaktadır.

Hüseyin Saim Ekim İlköğretim Okulunda, yönetim bölümü 1 adet müdür odası, 2 adet müdür yardımcısı odası, 1 adet sekreter odası, 1 adet okul aile birliği odası, 2 adet öğretmenler odasından oluşmaktadır.

Hüseyin Saim Ekim İlköğretim Okulunda, özurlülerle ilgili hiçbir önlem alınmamıştır

Emine Hasan Aytaçman İlköğretim Okulu (Fotoğraf 3)

Emine Hasan Aytaçman İlköğretim Okulunda, 90 öğrencilik okul öncesi bölümü bulunmaktadır. Ana sınıfı için 30-40 kişinin yemek yiyebileceği bir yemekhane düşünülmüştür.

Emine Hasan Aytaçman İlköğretim Okulunda, daha önce 14 dersliğı varken, 2 kat ilavesi yapılarak, derslik sayısı 25'e çıkarılmıştır.

Emine Hasan Aytaçman İlköğretim Okulunda, 1 adet fen bilgisi laboratuvarı, 1 adet kitaplık, 1 adet işlik, ve giriş katında 1 adet çok amaçlı spor salonu ve 1 adet rehberlik servisi bulunmaktadır. Branş dersliğı ise yoktur.

Emine Hasan Aytaçman İlköğretim Okulda, 1 adet müdür, 2 adet müdür yardımcısı, 1 adet memur, 1 adet okul aile birliği odası ve 2 adet öğretmenler odası vardır.

Emine Hasan Aytaçman İlköğretim Okulunda, özurlülerle ilgili hiçbir önlem alınmamıştır.

Her üç okul da ilavelere rağmen ikili öğretim yapmak durumundadır.

Okul yöneticilerinden edinilen bilgiye göre okullarında bilgisayar laboratuvarı, dil laboratuvarı, ihtiyacını hissettikleri ve okul bahçesinin öğrenci sayılarına göre yetersiz olduğu, sekiz yıllık program uygulanmasına tam yeterli olmasa bile binaların, Türkiye koşullarına göre birçok okuldan daha elverişli olduğu ifade edilmiştir.

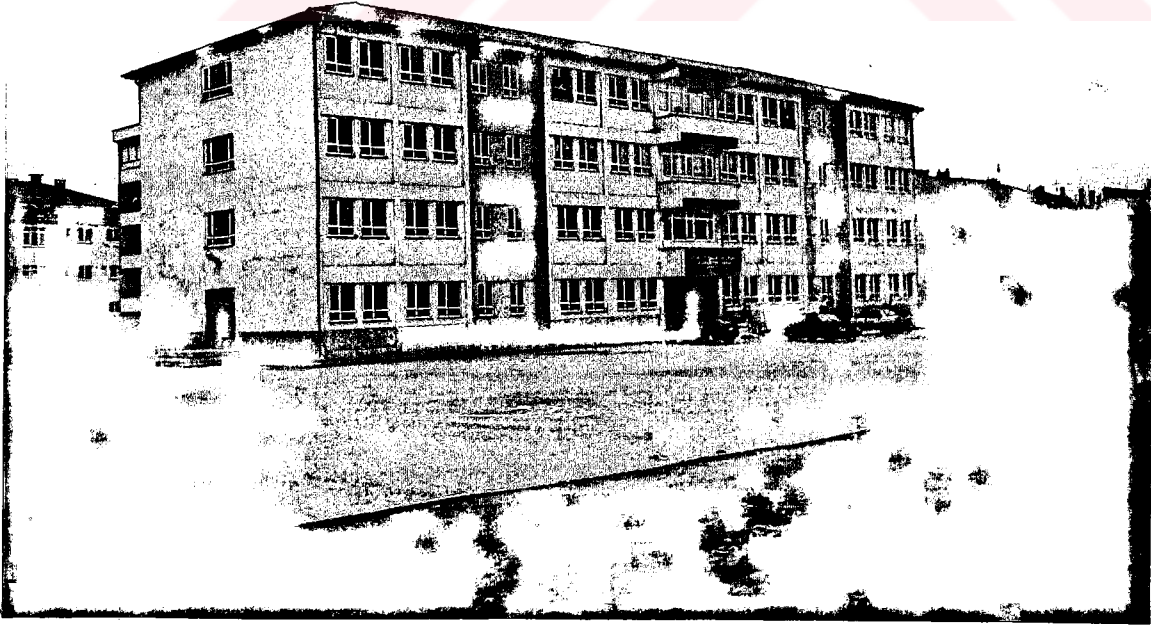
Her üç okulda yapılan program ve mekan araştırmasında; üç okulun da dört katlı bina olduğu görülmüştür. Halbuki iki katlı yapıların, ilköğretim için pedagojik açıdan uygun olduğu, üç ve daha fazla katların pedagojik açıdan sakıncalı olduğu bilinmektedir. Çok zorunlu hallerde en fazla üç katlı çözümlere gidileceği bilinmesine rağmen, her üç binanın gerek yeniden yapılan gerekse kat ilaveleri ile dört kata çıkarılmakla, ilköğretim öğrencisini, fiziksel ve bedensel durumunun gözden uzak tutulduğu görülmektedir.

FOTOĞRAF 1 SABRİ TAŞKIN İLKÖĞRETİM OKULU

FOTOĞRAF 2 HÜSEYİN SAİM EKİM İLKÖĞRETİM OKULU

FOTOĞRAF 3 EMİNE HASAN AYTAÇMAN İLKÖĞRETİM OKULU

EKLER 2

1-5 ŞUBELİ İLKÖĞRETİM OKULLARI MİMARİ İHTİYAÇ PROGRAMI ÖZET TABLOSU*

	1 ŞUBELİ	2 ŞUBELİ	3 ŞUBELİ	4 ŞUBELİ	5 ŞUBELİ
Toplam İnşaat Alanı	2747m ²	4114 m ²	7156 m ²	8189m ²	9730 m ²
İşlevsel Alanlar Toplamı	1643 %60	2461 m ² %60	4314m ² %60	4968 m ² %60	5838 m ² %60
Dolaşım Alanları Toplamı	1104 m ² %40	1653 m ² %40	2842m ² %40	3221m ² %40	3892m ² %40
Toplam Öğrenci Sayısı	308	616	904	1192	1500
Öğrenci Başına Düşen İşlevsel Alan	5,0 m ²	3,7 m ²	4,4 m ²	3,8 m ²	3,4 m ²
Öğrenci Başına Düşen Dolaşım Alanı	3,3 m ²	2,5 m ²	3,0 m ²	2,5 m ²	2,3 m ²
Öğrenci Başına Düşen Toplam İnşaat Alanı	8,3 m ²	6,3 m ²	7,3 m ²	6,3 m ²	5,7
Gereksinim Duyulan Arsa Büyüklüğü	4000-5000 m ²	6000-7000 m ²	8000-10000 m ²	11000-13000 m ²	14000-16000 m ²
Öğrenci Başına Düşen Açık Alan	10 m ²	8 m ²	8 m ²	8 m ²	8 m ²

* İLKÖĞRETİM OKUL YAPILARI EL KİTABI

1 ŞUBELİ İLKÖĞRETİM OKULU

Mekan Adı	Adet	Kişi Sayısı	m 2	Toplam m2
A. Okul Öncesi(20 Öğrenci)	1	20	80	80
Ara Toplam				80
B. Öğretim Mekanları (288 Öğrenci)				
1. DERSLİKLER				
Sabit Derslikler	3	36	62	186
Depo	3	3	5	15
Branş Derslikleri				
Türkçe	186	36	62	62
Matematik	1	36	62	62
Sosyal Bilgiler	1	36	62	62
Depo	4		5	20
2. UYGULAMA MEKANLARI				
Fen Laboratuvarı	1	36	88	88
Hazırlık Odası	1		32	32
Sanat ve Teknoloji İşliği	1	72	120	120
Depo	3		8	24
Müzik ve Yabancı Dil Odası	1	36	88	88
Depo	3		8	24
Çok Amaçlı Salon	1	36	245	245
Mini Kütüphane	1	10	30	30
Ara Toplam				1058
C. Yönetim				
Müdür Odası	1	1	16	16
Müdür Yardımcısı Odası	2	1	12	24
Sekreter / Ofis Elemanı	1	1	16	16
Depo / Arşiv	1		8	8
Öğretmenler Odası				
Toplantı Odası	1	20	30	30

Çalışma Bölümü	1	8	24	24
			Ara Toplam	118

D. Okul ve Çevre Ortak Kullanımı

Kütüphane

Kitaplık	1		24	24
Bireysel Çalışma	1	20	56	56
Enformasyon Teknolojileri	1	5	16	16
Kart Kataloğu	1		8	8
Kütüphane sorumlusu	1	1	8	8
Çoğaltma	1		16	16
Revir (İlkyardım)	1	2	10	10
Rehberlik Servisi				
Grupla Rehberlik Odası	1	12	24	24
Ofis	1	1	6	6

Ara Toplam 168

E. Kafeterya

Kantin 1	1	30	24	24
Kantin 2	1	40	30	30
Çay Ocağı	1		5	5
Kırtasiye				
Satış Bölümü	1	1	5	5
Ofis	1	1	10	10

Ara Toplam 74

F. Destek Birimler

Hizmetli Soyunma Odası	1	2	10	10
Temizlik Odası	1	2	10	10
Teknisyen Odası	1	1	10	10
Genel Depo	1		15	15

Isıtma Merkezi	1	100	100
----------------	---	-----	-----

Ara Toplam			145
-------------------	--	--	------------

Genel Toplam			1643
---------------------	--	--	-------------

Dolaşım Alanları			1104
-------------------------	--	--	-------------

Toplam İnşaat Alanları			2747
-------------------------------	--	--	-------------

2 ŞUBELİ İLKÖĞRETİM OKULU

Mekan Adı	Adet	Kişi Sayısı	m 2	Toplam m2
A. Okul Öncesi (40 Öğrenci)				
Derslik	2	20	80	160
Depo	2		5	10
Kullanım Odası	1	10	30	30
Ara Toplam				200
B. Öğretim Mekanları (576 Öğrenci)				
1. DERSLİKLER				
Sabit Derslikler	6	36	62	372
Depo	6		5	30
Branş Derslikleri				
Türkçe	2	36	62	124
Matematik	1	36	62	62
Sosyal Bilgiler	1	36	62	62
Yabancı Dil	1	36	62	52
Genel Derslik	1	20	40	40
Genel Derslik	1		62	62
Eğitsel Kol	2	5	10	20
2. UYGULAMA MEKANLARI				
Fen Laboratuvarı	1	30	88	88
Hazırlık Odası	1	30	32	32
Bilgisayar Laboratuvarı	1	30	62	62
Proje Stüdyosu	1	20	48	48
Resim Dersliği	1	30	88	88
Seramik Kurutma	1		8	8
Seramik Fırını	1		8	8
Müzik Dersliği	3	36	62	62
Depo	1		8	8
Çok Amaçlı Salon	1		245	245
Depo	1		16	16
Kitaplık	1	10	30	30

Grup Çalışma Odası	1	5	10	10
Genel Depo	1		10	10

Ara Toplam **1539**

C. Yönetim

Müdür Odası	1	1	16	16
Müdür Yardımcısı Odası	2	1	12	24
Sekreter / Ofis Elemanı	1	2	12	12
Depo / Arşiv	1		8	8
Öğretmenler Odası				
Oturma Bölümü	1	8	24	24
Branş Öğretmenler Odası				
Toplantı Odası	1	24	32	32
Çalışma Bölümü	1	8	24	24

Ara Toplam **140**

D. Okul ve Çevre Ortak Kullanımı

İşlik 1	1	36	72	72
İşlik 2	1	36	72	72
Depo	2		10	20
Kütüphane				
Kitaplık	1		24	24
Bireysel Çalışma		20	56	56
Enformasyon Teknolojileri	1	5	16	16
Kart Kataloğu	1	1	8	8
Kütüphane sorumlusu	1	1	8	8
Çoğaltma	1		16	16
Revir (İlkyardım)	1	2	10	10
Rehberlik Servisi				
Grupla Rehberlik Odası	1	12	24	24
Ofis	1	3	16	16

Ara Toplam **342**

E. Kafeterya

Kantin 1	1	30	20	20
Kantin 2	1	60	50	50
Çay Ocağı	2		5	10
Kırtasiye				
Satış Bölümü	1	1	5	5
Ofis	1	1	10	10

Ara Toplam 95

F. Destek Birimler

Hizmetli Soyunma Odası	1	2	10	10
Temizlik Odası	1	2	10	10
Teknisyen Odası	1	1	10	10
Genel Depo	1		15	15
Isıtma Merkezi	1		100	100
Sığınak				

Ara Toplam 145

Genel Toplam 2461

Dolaşım Alanları 1653

Toplam İnşaat Alanları 4114

3 ŞUBELİ İLKÖĞRETİM OKULU

Mekan Adı	Adet	Kişi Sayısı	m 2	Toplam m2
A. Okul Öncesi (40 Öğrenci)				
Derslik	2	20	80	160
Depo	2		10	20
Öğretmenler Odası	1	2	16	16
Kullanım Odası	1		8	8
Ara Toplam				204
B. Öğretim Mekanları (864 Öğrenci)				
1. DERSLİKLER				
Sabit Derslikler	9	36	62	558
Branş Derslikleri				
Türkçe	2	36	62	124
Matematik	2	36	62	124
Sosyal Bilgiler	2	36	62	124
Yabancı Dil	1	36	62	62
Genel Derslik	3	36	62	186
Eğitsel Kol	2	5	10	20
2. UYGULAMA MEKANLARI				
Fen Laboratuvarı	1	36	88	88
Hazırlık Odası	1		32	32
Bilgisayar Laboratuvarı	1	36	62	62
Proje Stüdyosu	1	20	48	48
Resim Dersliği	1	36	96	96
Seramik Kurutma	1		8	8
Seramik Fırını	1		8	8
Müzik Dersliği	1	36	62	62
Depo	1	8	8	8
Çok Amaçlı Salon	1	36	245	245
Depo	1		8	8
Kitaplık	2		60	120
Grup Çalışma Odası	1	5	10	10

Genel Depo	1		18	18
			Ara Toplam	2011
C. Yönetim				
Müdür Odası	1	1	16	16
Müdür Yardımcısı Odası	3	1	12	36
Sekreter	1	1	12	12
Genel Ofis	1	2	16	16
Depo / Arşiv	1		16	16
Öğretmenler Odası				
Oturma Bölümü	1	9	36	36
Branş Öğretmenler Odası				
Toplantı Odası	1	38	56	56
Çalışma Bölümü	1	8	24	24
			Ara Toplam	212
D. Okul ve Çevre Ortak Kullanımı				
İşlik 1	1	36	72	72
İşlik 2	1	36	72	72
Depo	2		16	32
Spor Salonu	1		975	975
Soyunma Odası (Erkek)	1		64	64
Soyunma Odası (Kız)	1		64	64
Depo	4		16	64
Kütüphane				
Kitaplık	1		24	24
Bireysel Çalışma	1	36	72	72
Enformasyon Teknolojileri	1	5	16	16
Kart Kataloğu	1	1	8	8
Kütüphane sorumlusu	1	1	8	8
Çoğaltma	1		16	16
Revir (İlkyardım)	1	2	24	24
Rehberlik Servisi				
Grupla Rehberlik Odası	1	12	24	24

Ofis	1	3	16	16
------	---	---	----	----

Ara Toplam			1551
-------------------	--	--	-------------

E. Kafeterya

Kantin 1	1	40	30	30
----------	---	----	----	----

Kantin 2	1	90	70	70
----------	---	----	----	----

Çay Ocağı	2		5	10
-----------	---	--	---	----

Kırtasiye

Satış Bölümü	1		16	16
--------------	---	--	----	----

Depo	1		8	8
------	---	--	---	---

Ara Toplam			134
-------------------	--	--	------------

F. Destek Birimler

Hizmetli Soyunma Odası	1	2	10	10
------------------------	---	---	----	----

Temizlik Odası	2		8	16
----------------	---	--	---	----

Teknisyen Odası	1	2	12	12
-----------------	---	---	----	----

Genel Depo	2		32	64
------------	---	--	----	----

Isıtma Merkezi	1		100	100
----------------	---	--	-----	-----

Sığınak

Ara Toplam			202
-------------------	--	--	------------

Genel Toplam	4314
---------------------	-------------

Dolaşım Alanları	2842
-------------------------	-------------

Toplam İnşaat Alanları	7156
-------------------------------	-------------

4 ŞUBELİ İLKÖĞRETİM OKULU

Mekan Adı	Adet	Kişi Sayısı	m 2	Toplam m2
A. Okul Öncesi (40 Öğrenci)				
Derslik	2	20	80	160
Depo	2		10	20
Öğretmenler Odası	1	2	16	16
Kullanım Odası	1		8	8
Ara Toplam				204
B. Öğretim Mekanları (1152 Öğrenci)				
1. DERSLİKLER				
Sabit Derslikler	12	36	62	744
Brans Derslikleri				
Türkçe	4	36	62	248
Matematik	3	36	62	186
Fen Bilgisi	1	36	62	62
Sosyal Bilgiler	2	36	62	124
Yabancı Dil	2	36	62	124
Genel Derslik	3	36	62	186
Eğitsel Kol	3	5	10	30
2. UYGULAMA MEKANLARI				
Fen Laboratuvarı	2	36	88	176
Hazırlık Odası	1		32	32
Bilgisayar Laboratuvarı	1	36	62	62
Proje Stüdyosu	1	20	48	48
Resim Dersliği	1	36	96	96
Seramik Kurutma	1		8	8
Seramik Fırını	1		8	8
Müzik Dersliği	1	36	62	62
Depo	1	8	8	8
Çok Amaçlı Salon	1	36	245	245
Depo	1		10	10
Kitaplık	1		60	60

Grup Çalışma Odası	3	5	10	30
Genel Depo	2		32	64

Ara Toplam **2613**

C. Yönetim

Müdür Odası	1	1	16	16
Müdür Yardımcısı Odası	4	1	12	48
Sekreter	1	1	12	12
Genel Ofis	1	3	16	16
Depo / Arşiv	1		16	16
Öğretmenler Odası				
Oturma Bölümü	1	12	36	36
Branş Öğretmenler Odası				
Toplantı Odası	1	40	56	56
Çalışma Bölümü	1	8	24	24

Ara Toplam **224**

D. Okul ve Çevre Ortak Kullanımı

İşlik 1	1	36	72	72
İşlik 2	1	36	72	72
Depo	2		16	32
Spor Salonu			975	975
Soyunma Odası (Erkek)	1		64	64
Soyunma Odası (Bayan)	1		64	64
Öğretmen Odası (Erkek)	1		12	12
Depo	4		16	64
Kütüphane				
Kitaplık	1		24	24
Bireysel Çalışma	1	36	72	72
Enformasyon Teknolojileri	1	5	16	16
Kart Kataloğu	1	1	8	8
Kütüphane sorumlusu	1	1	8	8
Çoğaltma	1		16	16
Revir (İlkyardım)	1	2	24	24

Rehberlik Servisi

Grupla Rehberlik Odası	1	12	24	24
Ofis	1	5	24	24
Ara Toplam				1571

E. Kafeterya

Kantin 1	1	50	40	40
Kantin 2	1	120	80	80
Çay Ocağı	2		5	10
Kırtasiye				
Satış Bölümü	1		16	16
Depo	1		8	8
Ara Toplam				154

F. Destek Birimler

Hizmetli Soyunma Odası	1	2	10	10
Temizlik Odası	2		8	16
Teknisyen Odası	1	2	12	12
Genel Depo	2		32	64
Isıtma Merkezi	1		100	100
Sığınak				
Ara Toplam				202

Genel Toplam **4968**

Dolaşım Alanları **3221**

Toplam İnşaat Alanları **8189**

5 ŞUBELİ İLKÖĞRETİM OKULU

Mekan Adı	Adet	Kişi Sayısı	m 2	Toplam m2
A. Okul Öncesi (60 Öğrenci)				
Derslik	3	20	80	240
Depo	1		20	20
Öğretmenler Odası	1	3	20	20
Kullanım Odası	1		8	8
Ara Toplam				288

B. Öğretim Mekanları (1440 Öğrenci)**1. DERSLİKLER**

Sabit Derslikler	15	36	62	930
Branş Derslikleri				
Türkçe	4	36	62	248
Matematik	3	36	62	186
Fen Bilgisi	1	36	62	52
Sosyal Bilgiler	2	36	62	124
Yabancı Dil	2	36	62	124
Genel Derslik	4	36	62	248
Eğitsel Kol	5	5	10	50

2. UYGULAMA MEKANLARI

Fen Laboratuvarı	2	36	88	176
Hazırlık Odası	2		16	32
Bilgisayar Laboratuvarı	2	72	62	124
Proje Stüdyosu	1	20	48	48
Resim Dersliği	1	36	96	96
Seramik Kurutma	1		8	8
Seramik Fırını	1		8	8
Müzik Dersliği	1	36	88	88
Depo	1	8	8	8
Çok Amaçlı Salon	1	36	245	245
Depo	1		10	10
Kitaplık	1		80	80

Grup Çalışma Odası	4	5	10	40
Genel Depo	1		16	16

Ara Toplam **2941**

C. Yönetim

Müdür Odası	1	1	16	16
Müdür Yardımcısı Odası	5	1	12	60
Sekreter	1	1	12	12
Genel Ofis	1	4	24	24
Depo / Arşiv	1		16	16
Öğretmenler Odası				
Oturma Bölümü	1	15	40	40
Branş Öğretmenler Odası				
Toplantı Odası	1	40	52	52
Çalışma Bölümü	1	16	32	32

Ara Toplam **252**

D. Okul ve Çevre Ortak Kullanımı

İşlik 1	1	36	72	72
İşlik 2	1	36	72	72
Depo	2		16	32
Spor Salonu	1		975	975
Soyunma Odası (Erkek)	1		64	64
Soyunma Odası (Kız)	1		64	64
Depo	4		16	64
Kütüphane				
Kitaplık	1		30	30
Bireysel Çalışma	1	36	62	62
Enformasyon Teknolojileri	1	12	35	35
Kart Kataloğu	1	1	8	8
Kütüphane sorumlusu	1	1	10	10
Çoğaltma	1		24	24
Revir (İlkyardım)	2	2	24	48
Rehberlik Servisi				

Grupla Rehberlik Odası	2	12	24	48
Ofis	2	3	16	32

Ara Toplam 1640

E. Kafeterya

Kantin 1	1	60	48	48
Kantin 2	1	150	120	120
Çay Ocağı	5		25	25
Kırtasiye				
Satış Bölümü	1		24	24
Depo	1		8	8

Ara Toplam 225

F. Destek Birimler

Hizmetli Soyunma Odası	2	4	8	16
Temizlik Odası	4		5	20
Teknisyen Odası	1	2	12	12
Genel Depo	3		32	96
Isıtma Merkezi	1		100	100
Sığınak				

Ara Toplam 244

Genel Toplam 5590

Dolaşım Alanları 2842

Toplam İnşaat Alanları 8432

1-5 ŞUBELİ İLKÖĞRETİM OKULLARI TOPLAM İNŞAAT ALANI*

	1 ŞUBELİ 308 Öğrenci	2 ŞUBELİ 616 Öğrenci	3 ŞUBELİ 904 Öğrenci	4 ŞUBELİ 1192	5 ŞUBELİ 1500
A. Okul Öncesi	80 %5,2	200 %8,7	204 %5,1	204 %4,6	204 %4
B. Öğretim Mekanları	950 %61,8	1377 %59,9	1711 %43	2163 %48,4	2533 %49,9
C. Yönetim	118 %7,7	140 %6,1	200 %5,1	212 %4,7	250 %4,9
D. Okul ve Çevre Ortak Kullanım Alanları	168 %10,9	342 %14,9	1524 %38,3	1559 %34,3	1623 %32
E. Kafeterya	74 %4,9	95 %4,1	134 %3,4	154 %3,5	225 %4,4
F. Destek Birimler	145 %9,5	145 %6,3	202 %5,1	202 %4,5	244 %4,8
Genel Toplam	1643	2461	4314	4968	5838
Dolaşım Alanları	1104	1653	2842	3221	3892
Toplam İnşaat Alanı	2747	4114	7156	8189	9730

* İLKÖĞRETİM OKUL YAPILARI EL KİTABI

EKLER 3

İLKÖĞRETİM OKULLARI MOBİLYA, EKİPMAN VE MALZEME LİSTESİ

MEKAN ADI	MOBİLYA	EKİPMAN VE MALZEME
A. OKUL ÖNCESİ		
Eğitim Alanı		
Müzik Alanı	Kapaklı ve Rafı Dolap, Masa ve Sandalye Grubu,	Marakas, Zil, Çan, Trampet, Çingirak, Kaval, Ritm sopaları, Mandolin, Flüt Melodika, Çelik üçgen, Kastanyet, Gong, Davul, Trompet sopaları, Tahta kaşıklar, Tef, Küçük büyük boy teneke silindir.
Dramatik Oyun Alanı	Çekmece, Açık Rafı Dolap, Sandalye ve Minderler, Boy Aynası,	Meslek kutuları (berber kutusu, doktor kutusu, tamirci kutusu gb.) Başlıklar,maskeler,çeşitli kuklalar, Bebekler, süs eşyaları.
Blok Alanı	Rafı ve Kapaklı Dolaplar, Tekerelekli Araba,	

Sanat ve Elişi Alanı	Masa ve Sandalyeler, Çekmeceli Dolaplar, Rafli Dolaplar, Lavabo, Ses Emici Paravan,	Çeşitli boyalar, Kel seramik ve oyun hamuru Renkli kağıtlar, Yapıştırıcı, Makas, Renkli kumaşlar, Düğmeler, Boncuklar.
Fen ve Tabiat Alanı	Masa ve Sandalyeler, Çekmeceli Dolap, Kapaklı Dolap, Rafli Dolap, Lavabo,	Çeşitli mıknatıslar, Büyüteç, Ölçü aletleri, Aynalar, Makaralar, Dişliler Vidalar, Somunlar, Kancalar, Akvaryum veya kuş kafesi Resimler, Kurutulmuş yapraklar, Yetiştirilmiş bitkiler, Koleksiyonlar, Deney kavanozları, Cam şişe, Albümler, Plastik kavanozlar.
Okuma ve Dinlenme Alanı	Eğik Rafli Dolaplar, Şilteler, Ses Emiciler, Yastıklar,	Çocuklara yönelik çeşitli kitaplar, Geçmeli, plastik masa oyuncakları,
Masa Oyuncakları Alanı	Rafli Dolap, Masa ve Sandalye Grubu,	Eğitici masa üstü oyunları, Küçük plastik bloklar, telefon.

Depo	Çelik Raf
Öğretmenler Odası	Öğretmen Masası, Sandalye, Dolap, Misafir koltuğu, Orta Masası,
Kullanım Odası	Masa, Sandalye ,

B. ÖĞRETİM MEKANLARI

1. Derslikler

Derslik sayısına göre veya her katta belli sayıda olmak üzere,
Tepegöz,
Kasetçalar,
Slayt göstericisi,
TV ve video olan sürgülü dolap,
Yangın söndürücü.

Sabit Derslikler	Yazı Tahtası, Panolar, Özel Öğrenci Dolapları, Öğrenci Sırası, Askılıklar, Öğrenci Sandalyesi, Sınıf Kitaplığı, Açık Dolap, Öğretmen Masası, Öğretmen Sandalyesi, Pencere Perdesi.	Çerçevesiz Atatürk fotoğrafı, Çerçevesiz Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, Çerçevesiz İstiklal Marşı, Çerçevesiz Atatürk'ün 10. Yıl Nutku, Türkiye ve dünya siyasi haritası, Dünya küresi, Dosya dolabı, Çöp kutusu.
------------------	--	---

Branş Derslikleri

Türkçe	Yazı Tahtası, Panolar, Öğrenci Sırası ve Sandalyesi, Sınıf Kitaplığı, Açık Dolap, Öğretmen Masası, Öğretmen Sandalyesi,	Büyük-küçük fişler, Hece ve harf küpleri, Plastik harf, hece ve kelimeler, Seviyeye uygun kaynak kitaplar, Sınıf sözlükleri, Seviyeye uygun ansiklopediler,
--------	--	--

Türkçe(devam)	Yazı Tahtası, Panolar, Öğrenci Sırası ve Sandalyesi, Sınıf Kitaplığı,	Biyografi, Şiir, Hikaye, Atasözleri, İmla kılavuzu, Edebiyatından seçilmiş kitaplar, Film slayt ve video bantları.
Matematik	Yazı Tahtası, Panolar, Öğretmen Masası, Öğretmen Sandalyesi, Açık Dolap, Öğrenci Sırası ve Sandalyesi,	Çekül, Desimetreküp, Diktörtgen piramit, Çeşitli kenar prizma, Diktörtgenler prizması, İletki, gönye, koni, döne1 koni, Litre takımı, Metre, pergel, silindir, Su terazisi, düzgün altıgen pramit, Düzgün altıgen pramit, Eşkenar üçgen prizma, Eşkenar üçgen pramit, Cisim köşegenli kare prizması
Fen Bilgisi	Yazı Tahtası,Panolar, Öğrenci Sırası ve Sandalyesi, Sınıf Kitaplığı, Açık Dolap, Öğretmen Masası, Öğretmen Sandalyesi, Yazı Tahtası,Panolar,	Çerçeveli Atatürk fotoğrafı, Çerçeveli Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, Çerçeveli İstiklal Marşı, Atatürk'ün Onuncu Yıl Nutku.
Sosyal Bilgiler	Yazı Tahtası, Panolar, Sınıf Kitaplığı, Açık Dolap, Öğretmen Masası,	Çerçeveli Atatürk fotoğrafı, Çerçeveli İstiklal Marşı Çerçeveli Andımız Türkiye fiziki ve siyasi haritası,

Sosyal Bilgiler (devam)	Öğretmen Sandalyesi, Masa ve Sandalye,	Türkiye tarım ürünleri haritası Türk Cumhuriyetleri fiziki haritası, Türk Cumhuriyetleri siyasi haritası, Kıbrıs haritası, Afrika fiziki ve siyasi haritası, Asya fiziki ve siyasi haritası, Avrupa fiziki ve siyasi haritası, Amerika fiziki ve siyasi haritası, Okyanusya fiziki ve siyasi haritası, Dünya siyasi haritası
Yabancı Dil	Yazı Tahtası, Panolar, Öğrenci Sırası ve Sandalyesi, Sınıf Kitaplığı, Açık Dolap, Öğretmen Masası, Öğretmen Sandalyesi,	Her sınıf düzeyine uygun yabancı dil eğitimi için video kasetleri, Çeşitli panolar(eğitim amaçlı tasvirler, alfabe vb.), Audio-visual tam teçhizatlı lisan laboratuvarı sistemi,
Genel Derslik	Yazı Tahtası, Panolar, Öğrenci Sırası ve Sandalyesi, Sınıf Kitaplığı, Açık Dolap, Öğretmen Masası, Öğretmen Sandalyesi,	
Eğitsel Kol	Yazı Tahtası, Panolar, Öğrenci Sırası ve Sandalyesi, Sınıf Kitaplığı, Açık Dolap, Öğretmen Masası, Öğretmen Sandalyesi,	

2. Uygulama Mekanları

Fen Laboratuvarı	Yazı Tahtası, Panolar, Öğretmen Masası, Öğretmen Sandalyesi, Camekanlı Sergi Dolabı, Tabure, Alet Dolabı,	Alüminyum kap, Alüminyum yaprak, Ampul, Anahtar basit, Asma ağırlık takımı, Ağırlık takımı, Alçak gerilim güç kaynağı, Ampermetre, Amyantlı tel kafes, Ans (ağaç saplı), Arşimet silindiri, Bağlama parçası, (ikili ve üçlü) Bağlantı parçası, Bağlama kablosu, Bağet, Bakır elektrod, Büyüteç, Bobin, Cam balon, Cam boru, Cam levha, Çelik şerit, Çuha, Çelik şerit, Çinko elektrot, Çukur ayna, Demir tozu, Deney tüpü, Deney kabı, Dereceli silindir, Dik tutturucu, Dinamometre,
------------------	--	--

Fen Laboratuvarı(devam)

Diyafraam ve taşıyıcısı,
Diapozitif,
Döküm ayak,
Duvar termometresi,
Duy,
Dünya ve ay modeli,
Düz ayna,
Ekran,
Eğik düzlem arabası,
Eğik düzlem tahta,
Elektrik motoru modeli,
Elektrik zili komple,
Emme basma tulumba,
Fanus,
Geisler I akımı,
Göz modeli,
Havan,
Hidrostatik terazi,
Huni (Plastik),
Işık kaynağı,
Işık prizması,
İndüksiyon bobini,
İnsan vücudu,
İspirto ocağı,
Kaldıraç kolu,
Kimya termometresi,
Lastik tıpa,
Manometre,
Makara,
Maşalı tutturucu,
Metre,
Mercek,
Mercek kesidi ince kenarlı,
Mercek kesidi kalın kenarlı,

Metal tabla,
Mikroskop,
Mineral koleksiyon,
Mıknatıs,
Mum,
Nikel krom tel,
Pens,
Pil kabı,
Pil yatağı (4'lü),
Plastik boru (şeffaf),
Plastik çubuk,
Pusula,
Sacayağı,
Skala (terazi için),
Sil teli,
Su terazisi,
Su çarkı,
Şişe tutturucu,
Tabanı kesik şişe,
Teneke makası,
Tel kafesi,
Tornavida,
Transformatör,
Tüp maşası,
Voltmetre,
Yalıtkan saplı çubuk
Y boru (plastikten)
Amonyak,
Bakır sülfat pür,
Baryum nitrat pür,
Bira mayası,
Çinko parçaları,
Demir tozu,
Etil alkol,

Fen Laboratuvarı (devam)

Eter,
 Fehling,
 Fenolftalein çözeltisi,
 Hidroklorit asit,
 İyot pür,
 Kalsiyum fosfat,
 Kalsiyum nitrat pür,
 Kükürt tozu,
 Lam,
 Lamel,
 Lügol çözeltisi,
 Mangan dioksit,
 Metilen mavisi çözeltisi,
 Mum,
 Naylon ağ ipliği,
 Nitrik asit,
 Paradiklorbenzen,
 Potasyum klorat,
 Sodyum hidroksit,
 Sodyum hidrokarbonat pür,
 Sodyumkarbonat,
 Sülfirikasit,
 Süzgeç kağıdı,
 Turnusol kağıdı (mavi),

Hazırlık Odası Kilitli ve Açık Kapaklı Dolap
 Masa ve Sandalye
 Pano

Bilgisayar Dersliği Yazı Tahtası,
 Pano,
 Öğrenci Sandalyesi,
 Bilgisayar Masası,
 Öğretmen Masası,

Bilgisayar, Yazıcı,
 Server,
 Eğitim amaçlı yazılım disketleri ,
 Eğitim amaçlı yazılım CD-Rom'ları,
 Scanner,

Bilgisayar Dersliği Öğretmen Sandalyesi, (devam)	Antistatik koruma kılıfları, Ekran filtreleri, Optik kaydedicili disk , CD- Rom kaydedici, Tepegöz,
Proje Stüdyosu	Bilgisayar, Yazıcı, Çalışma Masası, Tabure veya Sandalye,
Resim Dersliği	Agrandizör, Film banyo ekipmanları, Özel ışıklandırma,
Resim Dersliği	Açık ve Kapalı Dolaplar, Resim Masası, Tabure, Pano
Seramik Kurutma Masa,	
Açık Rafli Dolaplar,	
Seramik Fırını	Seramik Fırını, Masa, Çamuru Şekillendirme Tezgahı, Çamur Havuzu,
Müzik Dersliği	Piyano, Org, Saz, Flüt, Koro Basamakları, Portelli Kara Tahta, Müzik Seti, Nota Kitaplığı, Rafli Kitaplık, Müzik Aletleri için Dolap, Müzik Sehпасı, Kolçaklı Sandalye,
	Çeşitli nota kitapları, Her türlü müzik kasetleri, Kasetçalar.

Depo	Çelik Raf	
Çok Amaçlı Salon	Basketbol Potası, Asılma Tahtaları, Tırmanma Halatı, Denge Barı, Atlama Kasası, Jimnastik Minderi, Sağlık Topu, Voleybol Topu, Hentbol Topu, Basketbol Topu, Futbol Topu, Portatif Hentbol Kalesi, Spor Aletleri için Dolap,	Çeşitli sporları tanıtıcı afişler, Kondisyon hareketlerini tanıtıcı afişler, Spor olaylarına, sporculara ait afişler,
Depo	Çelik Raf,	
Kitaplık	Açık Rafli Dolaplar, Çalışma Masası, Sandalye,	
Grup Çalışma Odası	Kilitli Dolap, Masa, Sandalye,	
Genel Depo	Dolap, Çekmeceli Dolap,	

C. YÖNETİM

Müdür Odası	Müdür Masası, Portmanto, Telefonluk,	Çerçevesiz Atatürk fotoğrafı, Çerçevesiz Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, Çerçevesiz İstiklal Marşı,
-------------	--	---

Müdür Odası (devam)	Müdür Koltuğu, Orta Masası, Duvar Panosu, Misafir Koltuğu, Camlı Kütüphane, Toplantı Masası, Ecza dolabı, Yayın Panosu, Dosya Dolabı, Anahtar Dolabı,	Atatürk' ün Onuncu Yıl Nutku, Türkiye ve dünya siyasi haritası, Dosya dolabı, Kartoteks dolabı, Çöp kutusu.
Müdür Yardımcısı Masa,	Misafir Koltuğu, Koltuk, Sandalye,	Çerçeveli Atatürk fotoğrafı, Çerçeveli Atatürk' ün Gençliğe Hitabesi, Çerçeveli İstiklal Marşı, Atatürk' ün Onuncu Yıl Nutku, Türkiye ve Dünya siyasi haritası, Dosya dolabı, Kartoteks dolabı, Çöp kutusu.
Sekreter	Bekleme Sıraları, Koltuk, Sehpa,	Telefon, Faks, Fotokopi makinası,
Genel Ofis	Masa, Sandalye, Kayıt Dolabı, Evrak Dolabı, Daktilo Masası, Etajer,	Bilgisayar, Telefon, Çerçeveli Atatürk fotoğrafı, Portmanto, Yazı makinası, Teksir makinası, Hesap makinası, Para kasası, Bekçi kontrol saati ve kayıt defteri.

Depo / Arşiv	Çelik raf,	
Öğretmenler Odası	Masa, Sandalye, Dolap, Pano, Posta Kutusu, Duyuru Panosu,	Telefon,
Oturma Bölümü	Koltuk, Sehpa,	Yeterli aydınlatma armatürleri,
Branş Öğretmenler Odası	Çalışma masası, Sandalye, Pano, Sehpa, Misafir Koltuğu,	Telefon,
Toplantı odası	Toplantı masası, Sandalye, Pano,	Telefon, Flip chart,
Çalışma Bölümü	Masa, Sandalye,	Bilgisayar,

D. OKUL VE ÇEVRE ORTAK KULLANIM ALANLARI

İşlik I	Laboratuar Masası, Tabure, Malzeme Dolabı, Pano,
İşlik II	Laboratuar Masası,

	Tabure, Malzeme Dolabı,	
Depo	Çelik Raf,	
Spor Salonu	Min. 200 Oturaklı Sistem Halter, Ağırlık Topları, Jımnastik Minderi,	
Soyunma Odası (E)	Oturma Bankı, Askı,	
Soyunma Odası (K)	Oturma Bankı, Askı,	
Depo	Çelik Raf,	
Kütüphane	Sandalye, Çalışma Kabini,	Öğrenci bilgisayar,
Kitaplık	6.000.000 Kitap Kapasiteli Raf,	Yazıcı,
Bireysel Çalışma	Öğrenci Bilgisayar Masası,	
Bilgi Teknolojileri	Cam Bölmeli,	
Kart Kataloğu		
Kütüphane Sorumlusu	Masa, Sandalye,	

Çoğaltma,	Masa, Sandalye,	Fotokopi masası, Teksir masası.
Revir	Hemşire Masası, İlaç Dolabı, Muayne Masası, Ecza Dolabı,	Çerçevesiz Atatürk fotoğrafı, Atatürk' ün Gençliğe Hitabesi, Çerçevesiz İstiklal Marşı, Sedye, İlk yardım malzemeleri, Çöp kutusu.
Rehberlik Servisi	Masa, Sandalye, Sehpa, Minder,	
Grupla Rehberlik Odası	Mobilya, Gece lambası, Sehpa, Tablo, Kilitli Dolap,	
Ofis	Masa , Sandalye, Pano, Sehpa, Dolap.	

E) KAFETERYA

Kantin I	Masa, Sandalye,
Kantin II	Masa, Sandalye,

Çay Ocağı	Çelik Raf, Masa, Sandalye,
Kırtasiye	Çelik Raf, Masa, Sandalye,
Satış Bölümü	Çelik Raflar,
Depo	Çelik Raflar

F) DESTEK BİRİMLER

Hizmetli Soyunma Askı, Odası	Masa, Sandalye,
Temizlik Odası	Temizlik Malzeme Odası,
Teknisyen Odası	Masa, Tamir Takımları Dolabı, Sandalye,
Genel Depo	Çelik Raf, Merdiven,
Isıtma Merkezi	Bakım Dolabı,
Sığınak	

ÖZGEÇMİŞİM

Adı Soyadı : Dilşad Yangılı

Doğum Tarihi : 13.01.1973

Doğum Yeri : Dalaman \ Muğla

Öğrenim Geçmişi

İlkokul : 1978 - 1983 Kurtuluş İlkokulu (Edirne)

Ortaöğretim : 1983 - 1990 Edirne Anadolu Lisesi (Edirne)

Lisans : 1991 - 1996 Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
Mimarlık Bölümü

Y. Lisans : 1996 - Devam Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı

Çalıştığı Kurumlar

1996 - 1997 Aks Yapı Ltd.Şti.

1997 - 1998 Koleksiyon Mobilya A.Ş.

1998 - Devam M.B.M. Modern Büro Mobilyaları A.Ş.